Geographia Cassoviensis, ročník III., 1 / 2009

Redakčná rada:
doc. RNDr. Zdenko Hochmuth, CSc.
prof. RNDr. Ján Košťálik, DrSc.
doc. RNDr. Peter Spišiak, CSc.
prof. PhDr. Ladislav Tajták, CSc.

GEOGRAFICKÉ ASPEKTY KOMUNÁLNEJ REFORMY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

EMPIRICKÝ PRÍKLAD FUNKČNÉHO MESTSKÉHO REGIÓNU PREŠOV

© RNDr. Stela Lovacká, PhD.
Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity P. J. Šafárika
Jesenná 5, 040 01 Košice

Recenzenti:
Doc. RNDr. Peter Spišiak, CSc.
Doc. RNDr. Vladimír Slavík, CSc.

Publikácia vznikla s využitím prostriedkov projektov VEGA 1/0175/09 (zodpodvedný riešiteľ Doc. RNDr. Peter Spišiak, CSc., spoluriešiteľ RNDr. Stela Lovacká, PhD.), VEGA 1/0088/08 (zodpovedný riešiteľ Mgr. Marián Kulla, PhD. spoluriešiteľ RNDr. Stela Lovacká, PhD.) a VVGS PF 12/2008/G (zodpovedný riešiteľ RNDr. Stela Lovacká, PhD.).

Vydala: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Náklad: 100 ks
Rozsah: 12,45 AH
Počet strán: 104

Časopis vychádza dvakrát ročne
Evidenčné číslo EV 2845/08
ISSN 1337 – 6748

Obsah

Úvod 5
Expozícia problému 7

I. TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ KOMUNÁLNEJ REFORMY

1 Teoreticko-metodologický rámec výskumu 9
1.1 Cieľ a metódy práce 9
1.2 Odraz vedeckých výskumov v dostupnej domácej a zahraničnej literatúre 10
1.2.1 Výskum lokálnej úrovne samosprávy vo vybraných domácich štúdiách.....11
1.2.2 Výskum lokálnej úrovne samosprávy vo vybraných zahraničných štúdiách....12
1.3 Územná štruktúra obcí v geografických teóriách a koncepciách 13
1.3.1 Ekonomicko-geografické teórie 13
1.3.1.1 Teórie lokalizácie 13
1.3.1.2 Teórie dostupnosti 14
1.3.1.3 Priestorová teselácia 15

2 Vymedzenie základného pojmového aparátu v kontexte komunálnej reformy.....17
2.1 Vymedzenie základných sídelnogeografických pojmov 17
2.1.1 Vymedzenie pojmov sídlo a obec 17
2.1.2 Optimálna veľkosť lokálnej samosprávy v podmienkach Slovenska 18
2.2 Vymedzenie základných regionálnogeografických pojmov 20
2.3 Vymedzenie základných pojmov v kontexte geografie služieb 21

3 Geografické aspekty komunálnej reformy v Slovenskej republike 23
3.1 Stručný prierez priebehu reformy verejnej správy v Slovenskej republike so zreteľom na komunálnu reformu 23
3.1.1 Stredisková sústava osídlenia v období socializmu 23
3.1.2 Rozpad centrálneho systému riadenia v roku 1989 a následné formovanie novej sídelnej sústavy 24
3.2 Sídelná štruktúra Slovenska ako východisko pre realizáciu komunálnej reformy ...26
3.3 Možnosti konsolidácie sídelnej štruktúry 27

II. EMPIRICKÝ PRÍKLAD FUNKČNÉHO MESTSKÉHO REGIÓNU PREŠOV

1 Funkčný mestský región Prešov ako základná observačná jednotka.....31
1.1 Výber územia a jeho odôvodnenie 31
1.2 Územné zmeny obcí skúmaného regiónu počas 20. storočia 34
2 Územná štruktúra obcí skúmaného územia so zreteľom na ich veľkosť a rast 36
2.1 Veľkostná štruktúra obcí skúmaného územia 36
2.2 Vývoj počtu obyvateľov vidieckych obcí skúmaného územia 39

3 Analýza územného rozmiestnenia zariadení vybavenosti vidieckych obcí skúmaného územia 42
3.1 Územné rozmiestnenie školských zariadení 42
3.2 Územné rozmiestnenie zdravotníckych zariadení 44
3.3 Územné rozmiestnenie pôšt 45
3.4 Územné rozmiestnenie matrík 46
3.5 Územné rozmiestnenie pracovísk hasičského a záchranného zboru 46
3.6 Územné rozmiestnenie pracovísk policajného zboru 47
3.7 Územné rozmiestnenie zariadení maloobchodu a verejného stravovania....48
3.8 Územné rozmiestnenie kultúrnych a športových zariadení....49
3.9 Územné rozmiestnenie zariadení technickej vybavenosti....50
3.9.1 Dopravná infraštruktúra....50
3.9.2 Technická infraštruktúra....53
3.9.3 Informačno-komunikačné technológie ako stimul administratívneho rozvoja vidieckych obcí....54
3.10 Domový a bytový fond....58
3.11 Kategorizácia vidieckych obcí podľa stupňa obslužnej vybavenosti....58
3.12 Medziobecná spolupráca obcí skúmaného územia v súčasnosti....61
3.12.1 Mikroregionálne združenia skúmaného územia....61
3.12.2 Spoločné obecné úrady skúmaného územia....62
4 Behaviorálna a percepčná dimenzia problematiky komunálnej reformy pohľadom obyvateľov obcí skúmaného územia....64
4.1 Metodika výskumu behaviorálnej a percepčnej dimenzie....65
4.2 Výsledky výskumu behaviorálnej a percepčnej dimenzie....66
4.3 Elektronický výskum názorov starostov obcí skúmaného územia na problematiku spoločných obecných úradov 73
5 Použitie Voronoiovej teselácie v kontexte komunálnej reformy 75
6 Určenie mikroregionálnych stredísk a vymedzenie spádových obvodov v skúmanom území 79
Záver....85
Zoznam bibliografických zdrojov....87
Summary 97
Zoznam obcí podľa poradového čísla na mapách....99
Zoznam tabuliek, obrázkov, máp, rámčekov a grafov....102

ÚVOD

Priestorovočasová dimenzia organizácie spoločenského života sa v ostatnom čase stala frekventovanou témou geografického výskumu vo svete i na Slovensku. Politické zmeny v roku 1989 a následnú politickú a sociálno-ekonomickú transformáciu možno v tomto zmysle považovať za bohatý zdroj poznatkov. Transformačné procesy, ktoré Slovensko podstúpilo, sa dotýkali najmä troch oblastí: politickej (prechod z totalitného na demokratický štát), ekonomickej (transformácia ekonomiky na trhovú) a oblasti organizácie štátu (nová štruktúra a fungovanie verejnej správy a zabezpečovanie verejných služieb). Reforma verejnej správy sa stala prirodzenou súčasťou týchto procesov. Jej cieľ bol formulovaný ako postupné, v určitom časovom intervale následné zriadenie orgánov miestnej a regionálnej samosprávy, ako aj s tým súvisiace prenesenie súboru kompetencií z orgánov štátnej správy na orgány samosprávy. Revitalizácia samosprávy obcí ako potvrdenie ich autonómneho postavenia v rozvoji štátu po roku 1989 sa stala prvým zásadným krokom.

Súčasťou reformy verejnej správy je aj komunálna reforma (reforma miestnej samosprávy), ktorej cieľom je vytvoriť samosprávu na úrovni obcí, schopnú efektívne plniť svoje funkcie a spoluvytvárať podmienky pre vyvážený a trvalo udržateľný sociálno-ekonomický rozvoj v súlade so zverenými kompetenciami a príslušnými finančnými zdrojmi. K problémom, ktoré sa v diskusii o realizácii komunálnej reformy vynárajú, patrí riešenie fragmentovanej sídelnej štruktúry Slovenska, koncentrácie zariadení obslužnej vybavenosti v obciach, strediskovosti a spádovosti vidieckych sídiel. V popredí stojí problém malých obcí s nedostatočnými personálnymi, technickými a finančnými predpokladmi na výkon odborne náročných kompetencií, čo vedie k myšlienke medziobecnej spolupráce vo formách, ktoré slovenská legislatíva obciam umožňuje. Pre účely spoločného výkonu náročnejších kompetencií sa na Slovensku doposiaľ ujali spoločné obecné úrady, cieľom ktorých je kvalitnejšie, racionálnejšie a efektívnejšie zabezpečenie plnenia prenesených kompetencií štátnej správy. Odborníci na komunálnu reformu sa zhodujú na tom, že pri rozhodovaní o akejkoľvek forme spolupráce obcí je nutné rešpektovať reálne existujúcu priestorovú štruktúru spoločnosti a v čo najvyššej miere dosiahnuť zhodu s existujúcimi nodálnymi regiónmi.

Cieľom štúdie je na základe súboru vybraných ukazovateľov stanoviť vo funkčnom mestskom regióne Prešov mikroregióny, resp. municipality, vyčleniť v nich mikroregionálne strediská a vymedziť ich spádové obvody v kontexte komunálnej reformy. Vymedzené regióny by mali disponovať istou mierou homogenity a nodality zároveň. V práci sú používané dva pojmy pre označenie vymedzených regiónov – mikroregión resp. municipalita, pričom mikroregión je chápaný ako geografická, priestorová jednotka, kým pojmu municipalita prisudzujeme administratívnu funkciu. Svoje úlohy nachádzame predovšetkým v dvoch rovinách:

- vo vymedzení obslužných stredísk v študovanom území,
- v sformulovaní alternatív veľkosti obvodov mikroregiónov.

Ambíciou je dospieť k poznaniu, ako ukazovatele demografického, ekonomického, infraštruktúrneho a služobného charakteru vytvárajú predpoklady pre vyčlenenie obslužných stre-

dísk a funkčných mikroregiónov. V štúdii bude venovaný priestor aj behaviorálnym a percepčným aspektom medziobecnej spolupráce – vzťah obyvateľov k susedným obciam, ich percepcia, skúsenosti a priestorové správanie vo využívaní verejných služieb.

Je potešiteľné, že geografický výskum reagujúc na potreby spoločenskej praxe upriamil svoju pozornosť na riešenie konkrétnych problémov. Komplexné analýzy strediskovosti, spádovosti a obslužnej vybavenosti sídiel vo vidieckom prostredí spolu s návrhmi optimalizácie územno-správneho usporiadania prispievajú k poznaniu nášho systému osídlenia a lepšiemu fungovaniu verejnej správy.

Spolupráca geografie s inými vednými disciplínami pri riešení problémov verejnej správy je nevyhnutná, čo uvádza aj R. Ištok, R. Matlovič, E. Michaeli (1999, s. 24), pretože „len dôsledná kooperácia môže viesť ku skvalitneniu verejnej správy ako cieľa reformy verejnej správy". V štúdii sa opierame o poznatky právnych, ekonomických, sociologických a politologických vied. Geografické aspekty verejnej správy sú hlboko zakorenené v pôsobnosti orgánov verejnej správy, najmä v rozlohe im podliehajúceho územia, v jeho hraniciach, ako aj v počte obyvateľov, využívajúcich danú službu, realizovanú v rámci verejnej správy (ibid.).

Na tomto mieste mi dovoľte vyjadriť poďakovanie tým, s ktorými som profesionálne rástla a ktorí ma ovplyvnili ešte v časoch „študentských". Korpus tejto práce vznikol na pôde Prešovskej univerzity na Katedre geografie a regionálneho rozvoja v rámci dizertačnej práce. Dovolím si preto poďakovať vedúcej katedry prof. RNDr. Eve Michaeli, PhD. a školiteľovi prof. RNDr. Robertovi Ištokovi, PhD. za odborné a osobne hodnotné interné doktorandské štúdium, na ktoré budem vždy rada spomínať.

Po ukončení doktorandského štúdia sa mojím novým pracoviskom stal Ústav geografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. Ďakujem jeho vedúcemu doc. RNDr. Zdenkovi Hochmuthovi, CSc., ktorý ma prijal do nového kolektívu, podporil myšlienku a pomohol mi pri organizačnom zabezpečení vydania tejto publikácie. Recenzentom doc. RNDr. Vladimírovi Slavíkovi, CSc. a doc. RNDr. Petrovi Spišiakovi, CSc. vďačím za cenné rady a pripomienky.

Moje „ďakujem" patrí aj môjmu srdcu najbližším.

Autorka

Táto štúdia je vypracovaná za finančnej podpory grantov VEGA 1/0175/09 (zodpodvedný riešiteľ Doc. RNDr. Peter Spišiak, CSc., spoluriešiteľ RNDr. Stela Lovacká, PhD.), VEGA 1/0088/08 (zodpovedný riešiteľ Mgr. Marián Kulla, PhD. spoluriešiteľ RNDr. Stela Lovacká, PhD.) a VVGS PF 12/2008/G (zodpovedný riešiteľ RNDr. Stela Lovacká, PhD.).

EXPOZÍCIA PROBLÉMU

Od začiatku 90-tych rokov 20. storočia prebieha na Slovensku proces reformy verejnej správy v zmysle jej decentralizácie. Decentralizácia verejnej správy predstavuje zložitý, postupný a dlhodobý proces zmien usporiadania, výkonu a fungovania orgánov štátnej správy a samosprávy, ktorý sa stal súčasťou vývoja krajín nielen s transformujúcou sa ekonomikou, ale aj väčšiny vyspelých európskych štátov. Parciálne časti komplexného procesu reformy verejnej správy uvádza obrázok 1.

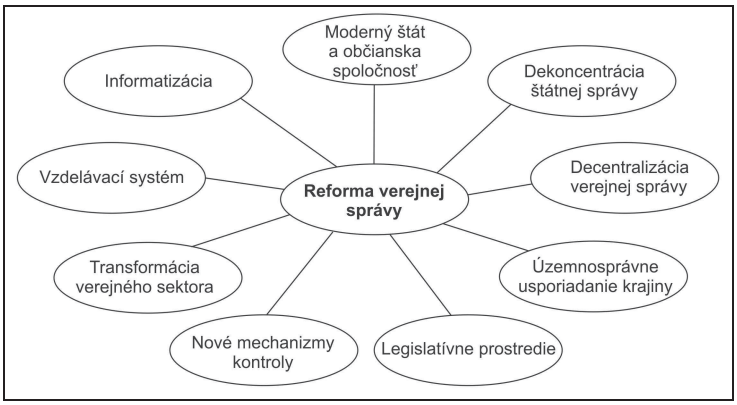

Obr.1. *Parciálne súčasti reformy verejnej správy (zdroj: M. Hamalová, S. Prčová 2002), upravené autorkou*

Súčasťou reformy verejnej správy je i komunálna reforma, ktorej primárnym cieľom je zlepšiť podmienky pre plnenie samosprávnej pôsobnosti obcí, posilniť konkurencieschopnosť vidieckeho priestoru a vytvoriť z obcí jeden z rozhodujúcich a efektívnych článkov verejnej správy na Slovensku.

Za najzávažnejšie dôvody smerujúce k potrebe komunálnej reformy považuje V. Nižňanský (2005):

1. fragmentovanú sídelnú štruktúru s prevahou malých obcí,
2. konkurencieschopnosť a reprodukčnú schopnosť vidieckeho prostredia,
3. hospodárenie a ekonomiku poskytovaných služieb,
4. kvalitu poskytovaných služieb.

V zmysle decentralizácie verejnej správy v priebehu rokov 2002 – 2004 presunul štát v zmysle zákona NR SR č. 416/2001 Z.z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky na obce viac ako 400 kompetencií *en bloc* – bez ohľadu na veľkosť obce, jej personálne, technické, finančné a informačné zabezpečenie. Malé obce, charakteristické pre sídelnú štruktúru Slovenska, z uvedených dôvodov nedokážu vykonávať odborne náročné kompetencie, pretože nedisponujú personálnymi, finančnými a materiálnymi predpokladmi na ich výkon.

Funkčnosť atomizovanej štruktúry osídlenia možno riešiť jej konsolidáciou – t.j. nájdením „takého organizačného usporiadania sídelnej štruktúry, ktoré vytvára stabilné predpoklady pre naplnenie samosprávnych funkcií obcí“ (M. Hamalová, S. Papánková 2005, s. 25).

Vo všeobecnosti sa za základné možnosti poskytovania verejných služieb v prostredí s prevahou malých obcí v sídelnom systéme považujú dva spôsoby:

- **Zlučovanie obcí** – tzv. amalgamizácia alebo municipalizácia obcí, pri ktorej ide o spojenie málo funkčných pôvodných samosprávnych obcí do väčších jednotiek op-

timálnej veľkosti, t.j. zníži sa počet obcí. Znamená to, že sa odoberie politicko-správna samostatnosť pôvodným obciam, prípadne sa zachová ich symbolická autonómia. Tento proces prebehol napr. v Dánsku, vo Švédsku, Belgicku. Modely konsolidácie môžu byť vo všeobecnosti dvojakého charakteru (S. Čapková a kol. 2001):

- model (úplnej) municipalizácie (resp. amalgamizácie) ako administratívno-správneho zlúčenia, vznik nových municipalít so všetkými samosprávnymi kompetenciami a funkciami,
- semi-municipalizačný (polozlučovací) model, kedy sa obce združujú na výkon spoločnej administratívy a poskytovanie služieb, pričom si ponechávajú niektoré samosprávne kompetencie v pôvodných obciach.

- **Združovanie obcí** – uplatňovaním princípu dobrovoľnej spolupráce obcí sa obce zlučujú bez zániku pôvodných obcí, pričom ich politická samostatnosť sa zachová. Tento spôsob sa uplatňuje napr. vo Francúzsku.

V súčasnosti sa u nás zdôrazňuje najmä spolupráca obcí na báze dobrovoľnosti a rozvoj medziobecných partnerstiev. Najčastejšie formy medziobecnej spolupráce, ktoré slovenská legislatíva (podľa Zákona o obecnom zriadení a Metodickej príručke o vytváraní spoločných obecných úradov) umožňuje, vznikajú najčastejšie na základe:

1. zmluvy uzavretej za účelom uskutočnenia konkrétnej úlohy alebo činnosti,
2. zmluvy o zriadení spoločného obecného úradu,
3. zmluvy o zriadení združenia obcí,
4. zriadenia alebo založenia právnickej osoby podľa osobitného zákona.

Možno predpokladať, že spolupráca obcí, ktoré riešia najmä problémy sociálno-ekonomického charakteru a plnia zámery spoločne, by v budúcnosti mohla prerásť aj do vytvorenia spoločnej administratívy týchto obcí. Spoločensko-politická a historická skúsenosť kreovania lokálnych samospráv citlivo reaguje na na problematiku zlučovania, potrebné je preto zamerať sa na zvýšenie efektívnosti výkonu samosprávnych funkcií ich centralizáciou napríklad v spoločnom obecnom úrade (ďalej **SOÚ**). Je to odborne a finančne prijateľná možnosť, ktorej účelom je kvalitnejšie a efektívnejšie zabezpečenie plnenia prenesených kompetencií štátnej správy. Možnosť ich vytvárania na Slovensku existuje už od roku 1992 (Zákon NR SR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov), avšak obce nepociťovali potrebu túto možnosť využívať. Presunom kompetencií sa však situácia zmenila. SOÚ začali vznikať po delegovaní kompetencií stavebnej agendy ako jednej z najnáročnejších prenesených kompetencií na obce. Ak by ju mala vykonávať každá obec samostatne, mohlo by to viesť k neefektívnemu využívaniu finančných zdrojov, resp. k možnosti jej neodborného výkonu.

Je zaujímavé, že v súvislosti s decentralizáciou funkcií štátu dochádza v snahe o čo najvyššiu efektívnosť k centralizácii jednotiek územnej samosprávy. Situácia v postkomunistických krajinách je danou skutočnosťou špecifickejšia, pretože proces dezintegrácie obcí po roku 1989 bol prejavom lokálnej demokracie nadväzujúci na predchádzajúce integračné obdobie. Z dôvodu obavy navrátenia strediskovej sústavy osídlenia, ktoré fungovalo v období socializmu, ako aj citlivá otázka zachovania autonómneho postavenia obcí vedú k odmietavému postoju ich obyvateľov k uplatneniu zlučovania obcí, podporenému i odbornou komunitou (D. Tichý 2005b, V. Nižňanský 2005, M. Hamalová, S. Papánková 2005). Pri riešení problému sa zdôrazňuje využitie skúseností z tých krajín, kde medziobecnou spoluprácou nedochádza k zániku pôvodných obcí, ponecháva sa im pôvodný názov, symbolická reprezentácia, niektoré kompetencie a zároveň uplatňujú taký systém, ktorý zaručí zastúpenie každej pôvodnej obce v novom zastupiteľstve (M. Hamalová, S. Papánková 2005).

I. TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ KOMUNÁLNEJ REFORMY

V tejto časti práce sa pokúsime teoreticko-metodologicky zastrešiť problematiku z pohľadu geografických subdisciplín a ich základného pojmového aparátu, zhodnotiť dostupnú literatúru k štúdiu problému, predstaviť teoreticko-metodologické prístupy geografickej a negeografickej vedeckej komunity k riešenej problematiky, popísať teoretické východiská komunálnej reformy so zameraním na organizačno-inštitucionálne formy medziobecnej spolupráce obcí, uskutočniť výber a zhodnotiť kritériá pre vymedzovanie socioekonomických nodálnych regiónov v kontexte komunálnej reformy.

1 TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC VÝSKUMU

1.1 CIEĽ A METÓDY PRÁCE

Cieľom štúdie je vo funkčnom mestskom regióne Prešov (ďalej **FMR Prešov**) stanoviť na základe vybraného okruhu kritérií mikroregionálne strediská a vymedziť ich spádové obvody - mikroregióny (resp. municipality), o vzniku ktorých sa v súvislosti s pripravovanou realizáciou komunálnej reformy na Slovensku uvažuje. Prácu tvoria jej teoreticko-metodologické východiská a empiricko-aplikovaná analýza skúmaného územia. Výsledky je možné metodologicky aplikovať.

Z uvedeného cieľa vyplýva vymedzenie skúmaného územia – FMR Prešov ako modelového územia a jeho jednotiek – obcí, ktoré ho tvoria. Všetky čiastkové ciele v empirickoaplikačnej rovine sa vzťahujú na FMR Prešov. Vzhľadom na charakter práce do výskumu nie sú zahrnuté obce mestského typu, ak nie je uvedené ináč.

Pri získavaní údajov sme použili nasledovné metódy:

1. Metóda *desk research*. Štúdium dostupných literárnych prameňov. Ide jednak o knižné, časopisecké a zborníkové pramene, jednak o domáce a inojazyčné (najmä anglofónne) pramene geografickej a negeografickej proveniencie. Z moderných informačných zdrojov využívame internet.
2. Verejné, kategorizované interview. Je to metóda usmerneného a plánovaného dialógu vedeného podľa vopred vypracovaného dotazníka vyplňovaného anketárom. Touto metódou boli získané informácie od starostov obcí a obyvateľov obcí.
3. Metóda *e-research*. Menovitá anketa pomocou elektronickej pošty. Ide o krátku anketu s otázkami otvoreného typu zaslanú mailom starostom vidieckych obcí skúmaného územia na adresu obecných úradov.

Analýza údajov si vyžadovala použitie týchto metód:

1. Zostavenie prehľadov na základe analýzy s cieľom získať prehľad poznatkov regionálneho charakteru na skúmanom území pomocou MS Office.
2. Matematicko-štatistické metódy – použitie kvantitatívnych techník pri rozličných matematických výpočtoch a ich následná transformácia do podoby tabuliek a grafov pomocou MS Office a SPSS.
3. Kartografické metódy – spracovanie máp použitím techniky kartogramu, kartodiagramu a čiar smeru pohybu pomocou Corel 12 a Arc View 3.2.
4. Metóda funkčnej analýzy – štúdium objektov na základe funkcií, ktoré im v rámci študovaného územia patria.

1.2 ODRAZ VEDECKÝCH VÝSKUMOV V DOSTUPNEJ DOMÁCEJ A ZAHRANIČNEJ LITERATÚRE

Rozvoj geografických vied sprevádza intenzívny proces rozširovania predmetu ich výskumu na jednotlivé prvky a javy geografickej sféry. Paleta výskumov je rozsiahla, zdôrazňuje sa však ich prvoradá orientácia na problematiku vyplývajúcu z výskumného predmetu geografie. Geografia už tradične venuje svoju pozornosť problematike racionálnej priestorovej organizácie, vrátane problematiky priestorovej dimenzie verejnej správy, ktorej súčasťou sú aj otázky územno-správneho členenia a komunálnej reformy. Potreba rozvoja tejto disciplíny vzhľadom ku geografickému výskumu pramení z dôvodov rastúceho záujmu obyvateľov o miestnu politiku, decentralizované inštitúcie štátu, miestnu demokraciu, či optimálne riadenie priestorových systémov rôznej mierky.

Problematika komunálnej reformy nie je frekventovanou tematickou náplňou geografických štúdií. Najčastejšie sa spracúva v spojitosti so sídelnou štruktúrou R. Ištok, R. Klamár (2004), R. Ištok, S. Lovacká (2005), V. Slavík a kol. (2005), V. Slavík, V. Bačík (2007), či obcami s rozšírenou pôsobnosťou B. Trávníček (2000). V tejto kapitole sa usilujeme zhodnotiť dostupnú literatúru pojednávajúcu o komplexe otázok súvisiacich s realizáciou komunálnej reformy v geografickej aj negeografickej literatúre, slovenskej aj inojazyčnej literatúre.

Zo štúdia dostupných prameňov možno vyvodiť niekoľko tendencií, ktoré ovplyvnili celkové vedecké poznanie verejnej správy. Domnievame sa, že pri hodnotení dostupnej literatúry je vhodné osobitne analyzovať obdobie pred rokom 1989 a obdobie po roku 1989. Literatúru k predmetnej problematike potom možno podľa prevládajúceho vedeckého zamerania rozdeliť do niekoľkých skupín: geografická literatúra, ekonomická literatúra, právnická literatúra, sociologická literatúra, politologická literatúra a iné pramene. Poznamenajme, že pri hodnotení literatúry spred roka 1989 je hodnotená len geografická literatúra, pričom české a slovenské štúdie sú hodnotené spoločne. Po roku 1989 hodnotíme geografickú i negeografickú literatúru, pričom české práce sú priradené k zahraničným.

Obdobie pred rokom 1989

Obdobie pred rokom 1989 v kontexte hodnotenia dostupnej literatúry je možné charakterizovať nasledovne:

- Celková spoločensko-ekonomická, no najmä politická situácia na Slovensku pred rokom 1989 neumožňovala vytvoriť podmienky, pre ktoré by bol výskum verejnej správy opodstatnený.
- Vládna moc znemožňovala prístup k novým poznatkom zo západoeurópskych krajín, preto využitie inojazyčných (okrem ruských zdrojov) prameňov z tohto obdobia u nás do veľkej miery absentujú.
- Pre potreby našej práce sa z humánnogeografických disciplín na území Československa rozvíjali najmä disciplíny súvisiace so sídelnou štruktúrou - nodálnou štruktúrou slovenských miest, optimalizáciou vidieckeho priestoru a i. Rozvíjala sa aj geografia služieb.
- Z uvedených dôvodov disponujeme z tohto obdobia dostatočnými poznatkami publikovanými v monografiách, v Geografickom časopise, Sborníku ČSGS, a zborníkmi z konferencií organizovaných geografickými pracoviskami v Československu.

Obdobie po roku 1989

Obdobie po roku 1989 v kontexte evalvácie dostupnej literatúry je možné charakterizovať nasledovne:

- Po novembri 1989 sa na Slovensku začal proces demokratizácie spoločnosti, ktorý predstavoval zmeny v politickej, ekonomickej a sociálnej oblasti.
- Vo všeobecnosti sa pre akademickú obec otvorili možnosti v podobe nových objektov skúmania (napr. problematika postkomunistických krajín strednej a východnej Európy sa v čase transformácie stala študovanou problematikou mnohých spoločenských vied), ako aj intenzívnej penetrácie inojazyčných prameňov a výmena poznatkov a kontaktov so zahraničím.
- Pre geografov znamenal rok 1989 posun vpred. Objavila sa nová spoločenská objednávka, ktorá postavila pred geografiu relevantné problémy – napr. „otázky spojené s rozvojom sídelnej a regionálnej štruktúry krajiny, s vývojom regionálnej politiky, so zmenami územno-správneho členenia štátu, s vývojom systému samosprávy, výsledkami volieb, transformáciou urbánnych štruktúr, meniacou sa vidieckou krajinou a i." (Korec 2005, s. 8).
- Z hľadiska vysokoškolskej edukácie sa problematike verejnej správy na slovenskej akademickej pôde okrem geografie venujú prevažne ekonomické, právnické a sociologické smery študijných programov. V poslednom období vznikli nové vysokoškolské pracoviská zamerané na výskum verejnej správy, ktorých vzdelávacia náplň je súborom práve spomínaných smerov.
- V zmysle politických zmien dochádza k naštartovaniu realizácie mnohých reforiem, o.i. aj reformy verejnej správy v celej jej komplexnosti. Tá nesie znaky priestorovosti a stáva sa preto objektom záujmu geografov a iných odborníkov.
- Uvedené dôvody naznačujú, že toto obdobie bolo (a je) bohatšie z hľadiska publikovania vedeckých štúdií geografického i negeografického charakteru.

1.2.1 Výskum lokálnej úrovne samosprávy vo vybraných domácich štúdiách

Na poli geografického bádania vznikli viaceré podnetné práce zaoberajúce sa rôznymi dimenziami verejnej správy. Priekopníckou prácou v tomto smere je práca A. Bezáka (1990), v ktorej autor prezentuje regionalizáciu Slovenska v podobe 63 funkčných mestských regiónov v sídelnom systéme Slovenska. Charakterizuje ich ako špecifický typ funkčného regiónu definovaného na základe kritérií týkajúcich sa priestorovej interakcie medzi mestom a jeho okolím a v ich rámci rozlišuje jadro a zázemie. Osobitný dôraz sa kládol na analýzu vzájomného prekrývania sfér vplyvu susedných miest a na zhodnotenie uzavretosti funkčných regiónov. Neskôr (A. Bezák 2000) publikoval monografiu, v ktorej redefinuje funkčné mestské regióny na základe výsledkov zo sčítania v roku 1991.

Problematikou verejnej správy sa dlhodobo zaoberá V. Slavík (1986, 1997, 1998, 2007 a i.), V. Slavík a kol. (2005), V. Slavík, V. Bačík (2007), ktorý vo svojich prácach popisuje transformáciu sídelnej štruktúry v kontexte integračných a dezintegračných procesov, reformu verejnej správy so zreteľom na komunálnu reformu a vývoj územno-správneho usporiadania Slovenskej republiky. J. Buček (1995, 2005 a i.) sa vo svojich štúdiách zameriava na miestny rozvoj a komunálnu politiku. Jeho snaha o prienik komunálnej politiky do výskumnej oblasti geografie je reflektovaný viacerými podnetnými štúdiami. Autormi viacerých príspevkov o reforme verejnej správy sú geografi, ktorí pracujú a publikujú v rámci rôznych občianskych združení, napríklad J. Kling (2002) alebo D. Sloboda (2005).

Pri štúdiu literatúry k predmetnej problematike bolo potrebné siahnuť aj po negeografickej, predovšetkým sociologickej, ekonomickej a politologickej literatúre.

K autorom z ekonomického prostredia patria M. Buček (1992), M. Hamalová (1995), M. Hamalová, J. Tvrdoň, E. Žárska (1995, 1997), J. Tej (2002) a A. Belajová, E. Balážová (2004). Podnetné sú príspevky venované komunálnej reforme písané D. Tichým (2003, 2005)

a E. Balážovou (2005). Cenné poznatky a informácie možno čerpať zo zborníku editoriek E. Žárskej, M. Šebovej (eds.) (2005).

Z palety právnych odvetví sa otázkami verejnej správy zaoberá správne právo. Autormi prác, ktorými sme pri písaní práce inšpirovali, sú M. Gašpar (1993), J. Sotolář (1995), P. Kukliš (1996, 2002), J. Prusák a kol. (1997), M. Řehůřek (1999), P. Škultéty (2001) a D. Nikodým (2007) .

Autormi príspevkov zaoberajúcich sa priestorovou sociológiou sú Ľ. Falťan (1993), P. Gajdoš (1993, 2004) a M. Strussová (1992, 2001). Rozvoju samosprávy na Slovensku sa vo svojich príspevkoch venujú aj J. Sópoci (1992), J. Pašiak (1993) a V. Krivý (1995).

Z literatúry politologického zamerania nás oslovili práce Ľ. Malíkovej (1997, 1999) a G. Mesežnikova, V. Nižňanského (eds.) (2002).

1.2.2 Výskum lokálnej úrovne samosprávy vo vybraných zahraničných štúdiách

V rámci českej geografie J. Kadeřábková a kol. (1996) a P. Mates, R. Wokoun a kol. (2001) popisujú vybrané problémy regionalistiky, správnej vedy a regionálnej geografie. J. Kubeš (ed.) (2000) je editorom zborníka, v ktorom sa riešia problémy vidieckeho osídlenia popisujúc najmä obslužnú vybavenosť, strediskovosť a spádovosť okresov Tábor a Písek. B. Trávníček (2000) sa vo svojom príspevku pokúša transformovať okresy a obvody poverených obecných úradov do funkčných mikroregionálnych jednotiek spojených s výkonom štátnej správy a obdobne vymedzeným obvodom ďalších úradov. J. Vávra (2003) sa vo svojej dizertačnej práci venuje mikroregionálnej diferenciácii okresu Semily, pričom problematiku hodnotí nielen geograficky a administratívne, ale aj mentálne. Za veľmi podnetné považujeme práce J. Maryáša (1988, 2004 a i.), ktorý sa venuje mnohým humánnogeografickým otázkam, predovšetkým priestorovej optimalizácii verejnej správy, územnosprávnemu členeniu Českej republiky a rozmiestneniu občianskej vybavenosti. Kolektív autorov z Ekonomickej fakulty v Ostrave (2004) sa pokúša postihnúť priestorové dimenzie verejných služieb. Špeciálna pozornosť je venovaná obciam s rozšírenou pôsobnosťou, ktoré vznikli po zrušení okresných úradov a vymedzenia ich spádových obvodov. Český geograf M. Hampl (2005) sa vo svojich prácach venuje otázkam geografickej organizácie spoločnosti v Českej republike.

K anglosaským autorom venujúcim sa problematike administratívnych systémov a miestnej samospráve patria R. J. Bennett (1989) a P. J. Taylor (1989). Z poľských autorov vyniká P. Swianiewicz (2002, 2004), ktorý popri teoretických východiskách efektívneho poskytovania verejných služieb poukazuje na procesy konsolidácie a fragmentácie v európskych krajinách so zreteľom na strednú a východnú Európu, kaukazské štáty. Z ďalších súčasných autorov spomenieme napríklad prácu urbánnych sociológov M. Castells (2002) a M. Gottdienera, R. Hutchinsona (2000). Zaujímavé sú príspevky H. T. Anderssena (2001) a R. Atkinsona, F. Eckardta (2004), v ktorých sú prezentované urbánne politiky vo vybraných európskych štátoch. Otázkami priamo súvisiacimi s územnou samosprávou sa zaoberajú J. Friedrichs, J. Vranken (2001) a A. Bagnasco, P. Le Galés (2000). Inšpiratívnym zdrojom informácií bol pre nás príspevok T. Bovairda, E. Lôfflera, S. Parrado-Díeza (2002a, 2002b) o vytváraní siete miestnych samospráv v Európe. Vzťah medzi geografickou dostupnosťou služieb, sídelnou štruktúrou a vysoko a nízko príjmovými skupinami rozoberá S. McLafferty (1982). L. Brabyn, C. Skelly (2001) riešia otázku geografického prístupu k službám na príklade modelovania prístupu obyvateľstva do novozélandských verejných nemocníc.

Prehľad uvedenej dostupnej literatúry k riešenej problematike mal splniť úlohu zosumovania doterajších výsledkov k štúdiu riešenej problematiky. Ukazuje značnú mnohostrannosť a rozmanitosť v chápaní obsahu problému.

1.3 ÚZEMNÁ ŠTRUKTÚRA OBCÍ V GEOGRAFICKÝCH TEÓRIÁCH A KONCEPCIÁCH

Súčasťou teoretickej časti skúmanej problematiky je stručný prehľad vybraných geografických teórií a koncepcií zaoberajúcich sa problematikou územného usporiadania obcí, ich hierarchizáciou, obslužnou vybavenosťou v priestore a dostupnosťou. Ide o široko koncipované témy, ktoré je potrebné chápať interdisciplinárne. Riešenú problematiku zastrešujú najmä ekonomicko-geografické (teórie lokalizácie, teórie dostupnosti) a matematicko-kartografické teórie (priestorová teselácia).

1.3.1 Ekonomicko-geografické teórie

1.3.1.1 Teórie lokalizácie

Teórie lokalizácie sa zaoberajú geografickou lokalizáciou ekonomických aktivít s cieľom odpovedať na otázky, prečo a kde lokalizovať konkrétne ekonomické aktivity. Ich vznik možno datovať na začiatok 19. storočia. J. H. von Thünen (*Thünen´s model of land use*) sa zameral na lokalizáciu poľnohospodárskych aktivít, na vzťah medzi spôsobom využitia plochy a jej vzdialenosti od strediskového mesta. Jeho pokračovateľom je A. Weber (*Weber's Theory of the Location of the Firm* alebo *Weber´s Theory of Industrial Location*), ktorý sa usiluje o dosiahnutie minimálnych výrobných nákladov, zavádza pojem lokalizačný faktor a i. Lokalizačnými teóriami sa zaoberal aj W. Isard, ktorý využívajúc poznatky A. Webera a A. Löscha zhrnul všetky poznatky teórie lokalizácie a regionálnych teórií a integroval ich do regionálnej vedy (*Regional Science*). Problematike lokalizácie ekonomických aktivít a ich priestorovej organizácii sa venuje publikácia P. J. Taylora (1977) a práca E. Lloyda a P. Dickena (1977).

Jednou z prvých teórií vysvetľujúcich základné princípy usporiadania osídlenia vo vzťahu k poskytovaniu služieb je teória centrálnych miest *(Central place theory)*. Spája sa s menom ekonomického geografa W. Christallera (1933), ktorý je autorom práce Centrálne mestá v južnom Nemecku *(Die Zentrale Orte in Süddeutschland*). Pokračovateľom rozvoja teórie bol A. Lösch (*Theory of hierarchical trading areas*), ktorý sa vo svojom výskume zameriaval predovšetkým na rozmiestnenie veľkých priemyselných podnikov. Teória centrálnych miest vo vzájomných súvislostiach objasňuje vzťah medzi priestorovým usporiadaním služieb a formovaním sídelnej siete, teda medzi hierarchiou služieb a hierarchiou osídlenia. Predstavuje problematiku priestorového systému osídlenia, teda veľkosť a rozmiestnenie sídiel v sídelnej štruktúre predovšetkým na základe ekonomických charakteristík, závislých hlavne na správaní sa spotrebiteľov a obchodníkov v reálnom čase. Formuluje dva základné princípy priestorového usporiadania siete zariadení – princíp nodality (vzťah obslužné stredisko – jeho spádová oblasť) a princíp hierarchie (strediská rôzneho rádu). Lokačno-alokačná teória *(Location-allocation theory)* lokalizovania centier poskytujúcich verejné služby *(Public sector allocation model)* obyvateľstvu zahŕňa tri základné elementy (Taylor 1977 cit. R. Pastierovič 2005):

- obyvateľstvo, ktorému sú služby poskytované, priestorovo rozložené na skúmanom území (dopyt po službách),
- zariadenia (servisné centrá), ktorých úlohou je slúžiť týmto obyvateľom (ponuka služieb),
- dáta z analýz dopravných sietí spájajúcich body dopytu po službách so servisnými centrami.

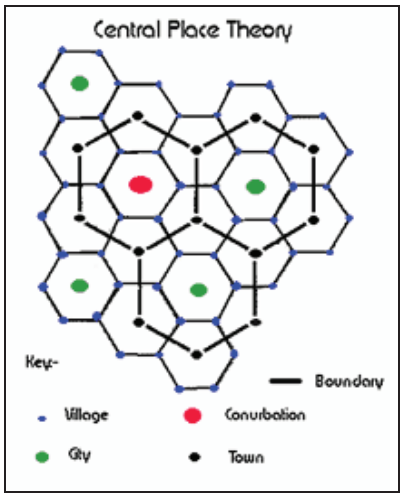

Obslužný princíp k – 3
Dopravný princíp k – 4
Administratívny princíp k – 7

Obr.2. *Základné princípy v teórii centrálnych miest, zdroj: B. Goodall (1987), http://unplanning.blogspot.com (jún 2008)*

1.3.1.2 Teórie dostupnosti

Pojem dostupnosť, podobne ako pojem región, je vo vedeckých prácach jedným z frekventovane používaných a zároveň ťažko definovateľných pojmov. Dostupnosť *(accessibility)* možno podľa A. N. Clarka (1990 cit. D. Michniak 2006) chápať ako ľahkosť dosiahnutia miesta alebo služby ostatných miest, ktorú môžeme merať napr. prekonanou vzdialenosťou, vynaloženými cestovnými nákladmi alebo časom trvania cesty. Pri úvahách o dostupnosti vystupujú do popredia jej tri základné prvky (Michniak 2006):

- Subjekt dostupnosti (osoba, obyvatelia istého teritória), ktorý sa nachádza na určitom mieste – východisku a z pohľadu ktorého dostupnosť skúmame.
- Objekt dostupnosti (vopred stanovený cieľ), teda rozmanité socioekonomické aktivity obyvateľov a využitie rôznych druhov služieb.
- Transportný prvok, ktorý predstavuje spojenie medzi subjektom a objektom

Koncepcie dostupnosti sú pre geografov inšpiratívnou témou s potenciálom využitia riešenia otázok súvisiacich so zmenami priestorovej organizácie spoločnosti, ktoré zastrešuje proces reformy verejnej správy. Jednou z kľúčových požiadaviek pre zmysluplnú priestorovú organizáciu spoločnosti je podmienka, aby centrá územno-správnych jednotiek poskytujúcich verejné služby boli čo najviac prístupné pre obyvateľov so zachovaním funkčných jednotiek.

Dostupnosť môže byť kvantifikovaná pomocou mier dostupnosti. Existuje viacero pohľadov na dostupnosť (F. Križan, D. Gurňák 2008) – polohová dostupnosť (*location accessibility*), individual accessibility (*individuálna dostupnosť*), dostupnosť na báze ekonomických prínosov (*economic benefits of accessibility*) Na Slovensku sa problematike dostupnosti venujú najmä L. Tolmáči (2002), D. Michniak (2004, 2006) a F. Križan, D. Gurňák (2008).

Dostupnosť možno zobrazovať pomocou kartografických metód alebo grafickými technikami. V príspevku F. Križana, D. Gurňáka (2008) sú prehľadne analyzované základné možnosti znázorňovania dostupnosti viacerými kartografickými a grafickými technikami. Autori dodávajú, že vďaka GIS možnostiam sa ich variácie značne rozširujú.

1.3.1.3 Priestorová teselácia

Priestor je nielen geografickou, sociálnou, ale i matematickou jednotkou. Matematické a kartografické vedecké práce významne prispievajú k poznaniu povahy priestoru aplikovaním rôznych kartografických metód v prostredí GIS. Matematika nachádza svoje uplatnenie napríklad v optimalizácii rozloženia centier správy a obsluhy v regiónoch rozličnej mierky. Pri sledovaní mikroregionálnych centier a ich spádových obvodov budeme vychádzať porovnaním skutočného stavu s teoreticky stanoveným postupom, ktorým bude použitie metódy priestorovej teselácie a zostrojenie tzv. Thiessenových polygónov.

Pojmom teselácia, resp. rovinná mozaika označujeme pokrytie roviny útvarmi bez medzier a prekrytí. Pojem teselácia je odvodený z anglického slovesa *to tessellate* (pokrývať), ako synonymá možno použiť pojmy *tiling* (kachličkovanie), *paving* (dláždenie), *parqueting* (parketovanie) alebo *mosaic* (mozaika). Teseláciu možno rozdeliť na homogénnu teseláciu (v tesselácii sa opakuje jeden útvar – obrázok 3) alebo heterogénnu teseláciu (v tesselácii sa opakuje viac, resp. nekonečne veľa útvarov – obrázok 4).

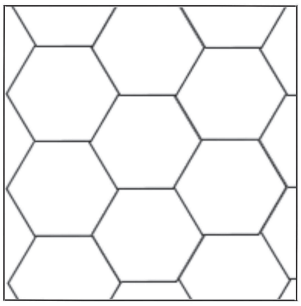

Obr.3. *Príklad homogénnej teselácie*

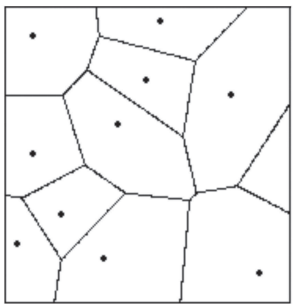

Obr.4. *Voronoi diagram*

Príkladom heterogénnej teselácie je Voronoiova teselácia nazvaná podľa ruského matematika G. Voronoia. Výsledkom je tzv. Voronoi diagram pozostávajúci z konečnej množiny centier, ktorým je priradená istá časť priestoru. Týmto je priestor rozložený na systém oblastí – buniek, úplne vyplňujúcich priestor a majúcich spoločné hranice. Vnútro buniek je potom vytvorené tými bodmi priestoru, ktoré majú k danému centru bližšie ako k iným centrám. Hranice bunky sú tvorené bodmi, ktoré sú rovnako vzdialené od viacerých centier. Pokračovateľom G. Voronoia bol matematik P. G. L. Dirichlet (Dirichletov polygón). V slovenskej geografii sa tejto problematike venuje napr. D. Kusendová (2002), ktorá Voronoi diagram zaraďuje k tzv. interpolačným metódam a synonymicky ho stotožňuje s tzv. Thiessenovým polygónom nazvaným podľa amerického meteorológa A. H. Thiessena, ktorý túto metódu použil prvýkrát pre geografické účely. Preto sa pojem Thiessenov polygón v geografickej literatúre objavuje častejšie než Voronoi diagram alebo Dirichletov polygón.

Výsledkom Voronoiovej teselácie delenia priestoru je konečná množina centier, ktorým je priradená istá časť priestoru. Týmto je priestor rozložený na systém oblastí – buniek, úplne vyplňujúcich priestor a majúcich spoločné hranice. Vnútro buniek je potom vytvorené tými bodmi priestoru, ktoré majú k danému centru bližšie ako k iným centrám. Hranice bunky sú tvorené bodmi, ktoré sú rovnako vzdialené od viacerých centier.

Prvýkrát sa myšlienka delenia priestoru vyskytla v roku 1644 v Descartovej práci „*Le Monde de Mr Descartes, ou Le Traité de la Lumiere*“. Podrobnejšie spracovanie uskutočnili J. Dirichlet (1850) a G. Voronoi (1908) (*Voronoi diagram* alebo *Voronoi tessella-*

tion). P. Ponížil (1998) uvádza, že Voronoiove teselácie boli objavené veľakrát nezávisle na sebe v iných vedeckých disciplínach.

Formálna definícia obyčajnej Voronoiovej teselácie generovanej konečným bodovým systémom P= $\{x_{1,...}x_n\}$ d-rozmerného euklidovského priestoru, $2 \leq n < \infty$, $x_i \neq x_j$, $i \neq j$, $1 \leq i,j \leq n$ je :

$$V_i = \left\{ x \in \mathbf{R}^d, \left\| x - x_i \right\| \leq \left\| x - x_j \right\|, \ pro\ j \neq i \right\}$$

Voronoiovu teseláciu môžeme taktiež vytvoriť nasledujúcim spôsobom: ak označíme E_+^d (x_i, x_j) polopriestor ohraničený nadrovinou symetrie bodov x_i, x_j obsahujúcich bod $x_{i.}$, potom prienik všetkých týchto polopriestorov obsahujúcich bod x_i je bunka Voronoiovej teselácie. V programe, s ktorým pracujeme, sú vstupnými parametrami súradnice n centier v rovine. Program priradí každému bodu roviny najbližšie centrum zo vstupného súboru n centier. Body prislúchajúce jednému centru tvoria jednu bunku.

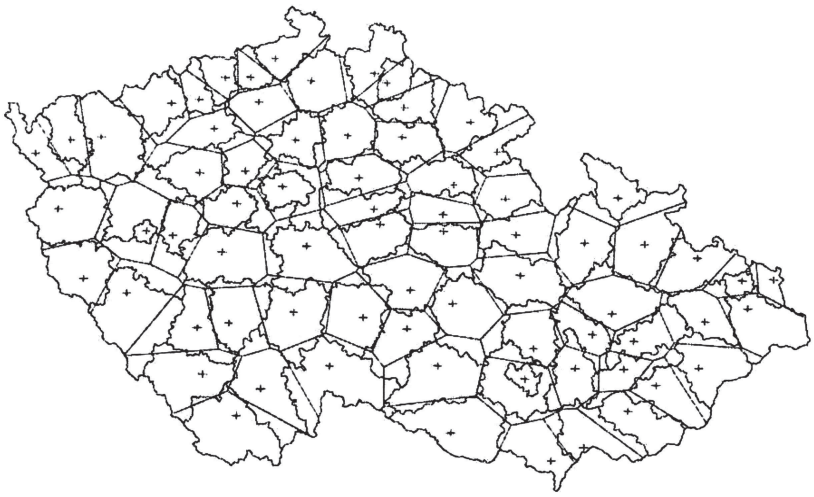

Obr.5. *Územno-správne členenie Českej republiky a Voronoiova teselácia vytvorená generátormi umiestnenými v okresných mestách*
Zdroj: P. Ponížil (1998)

Tézy Voronoiovej teselácie sú využiteľné aj v spoločenských vedách. Príkladom je optimalizácia územno-správneho členenia na príklade Českej republiky (obrázok 5), ktorá porovnáva skutočne existujúce hranice územno-správnych celkov a geometrické hranice zostrojené podľa Voronoiovej teselácie.

2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÉHO POJMOVÉHO APARÁTU V KONTEXTE KOMUNÁLNEJ REFORMY

2.1 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH SÍDELNOGEOGRAFICKÝCH POJMOV

2.1.1 Vymedzenie pojmov sídlo a obec

Pojmy sídlo a obec sú v hovorovej i odbornej komunikácii zaužívané a častokrát synonymicky používané. Podobnosť, no zároveň vágnosť ich interpretácie je preto potrebné terminologicky objasniť. Podľa R. Wokouna (1996 cit. Kadeřábková a kol. 1996) je **sídlo** každé obývané miesto vrátane príslušných plôch, ktoré sú jeho obyvateľstvom bezprostredne využívané. Rozlišuje pritom vidiecke sídla s prevažujúcim poľnohospodárskym charakterom a mestské sídla s nepoľnohospodárskym charakterom. Samosprávna funkcia sídla nie je spomenutá.

Podľa R. Ištoka a J. Teja (2004) to znamená, že pojem sídlo nie je spojený s vytvorením samosprávnych orgánov, pôsobiacich na jeho území. Na poli ekonomických vied (napr. podľa A. Belajovej, E. Balážovej 2004) pojem sídlo predstavuje priestor, v ktorom sa nachádzajú obytné zariadenia pre človeka so službami a výrobnými jednotkami, ktoré človek pre zabezpečenie kvality života potrebuje. Je teda osídlenou časťou obce, ktorú predstavuje intravilán. M. Hamalová, J. Tvrdoň, E. Žárska (1997) chápu sídlo ako všeobecnú kategóriu pre sídelnú jednotku, ku ktorej sa viaže konkrétne územie a má vidiecky alebo mestský charakter.

Naproti tomu pod pojmom **obec** rozumieme základnú územnú a správnu jednotku s vymedzeným obvodom, zahrňujúcim jedno alebo viac sídiel, majúcim vlastnú právnu subjektivitu. Obec je administratívne vymedzený územný celok, do ktorého spadá sídelný priestor (intravilán) a priestor mimo osídlenia (extravilán). Počet obcí je spravidla menší než počet sídel. Rozdiel medzi pojmami sídlo a obec teda spočíva v tom, že kým pojem sídlo je geografickým (priestorovým) pojmom, pojmu obec ako územnému celku prináleží administratívna funkcia a administratívne pomenovanie územného celku. Ako uvádzajú R. Ištok, J. Tej (2004), medzi týmito termínmi vznikla synonymná väzba. Geografický pojem sídlo je často stotožňovaný s najnižšou jednotkou územnej samosprávy, ktorou je obec. Obdobnú nepresnosť možno identifikovať pri používaní pojmu sídelná štruktúra, no termín obecná štruktúra sa u nás nepoužíva.

Ústava Slovenskej republiky definuje obec ako „samostatný územný a správny celok Slovenskej republiky, združujúci osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt“ (čl. 64 ods. 2) a ako „právnickú osobu, ktorá za podmienok ustanovených zákonom samostatne hospodári s vlastným majetkom a so svojimi finančnými prostriedkami“ (čl. 65 ods. 1). Samostatnosť obce sa podľa zákona NR SR 369/1990 Z.z. o obecnom zriadení prejavuje najmä v:

- rozhodovaní o všetkých veciach spojených so správou obce orgánmi obce alebo hlasovaním alebo verejným zhromaždením obyvateľov obce,
- hospodárení obce ako právnickej osoby s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami.

Obec ako samostatný samosprávny celok sa vyznačuje viacerými špecifickými znakmi:

- samostatnou pôsobnosťou v rámci verejnej správy,
- územným základom obce,
- osobným základom obce – tzv. personálny substrát obce (L. Grúň a kol. 2005),
- orgánmi samosprávy,
- názvom a obecnou/mestskou symbolikou (erb, vlajka, pečať, znelka).

Každá obec vykonáva kompetencie dvojakého druhu - originálne kompetencie, pri výkone ktorých obec pôsobí vo vlastnom mene a prenesené kompetencie v zmysle preneseného výkonu pôsobnosti štátnej správy, v rámci ktorého pôsobí obec v mene štátu. Územný základ obce tvorí územný obvod obce, skladajúci sa z jedného alebo viacerých katastrálnych území.

Katastrálnym územím rozumieme územno-technickú jednotku, ktorá tvorí miestopisne uzavretý a v katastri nehnuteľností spoločne evidovaný súbor pozemkov. Osobný základ obce tvorí jej obyvateľstvo, t.j. osoby, ktoré majú na jej území trvalý pobyt. Trvalým pobytom rozumieme registrovaný pobyt v mieste stáleho bydliska občana, teda spravidla v mieste, kde má rodinu, rodičov, byt alebo zamestnanie. Orgány obce predstavuje obecné (mestské) zastupiteľstvo a starosta (primátor) obce (mesta). Ukladať obci povinnosti alebo zasahovať do jej oprávnení možno len zákonom. Obec samostatne rozhoduje a uskutočňuje všetky úkony súvisiace so správou obce a jej majetku, ak osobitný právny predpis takéto úkony nezveruje štátu alebo inej právnickej alebo fyzickej osobe. Úlohou obce je starostlivosť o všestranný rozvoj jej územia a obyvateľstva v ňom žijúceho. Prebytok alebo nedostatok niektorých funkcií sa rieši vzájomným prepájaním obcí do funkčne integrovaných sídelných systémov. Chýbajúcu funkciu si tak obec nahradzuje viazanosťou k obci, ktorá danou funkciou disponuje.

Na Slovensku v súčasnosti rieši otázku zlúčenia, rozdelenia, resp. zrušenia obce Ústava SR. V nej sa uvádza, že zlúčenie, rozdelenie alebo zrušenie obce upraví zákon. Zákon NR SR č. 453/2001 Z.z., ktorým sa novelizoval zákon NR SR č. 369/1990 Z.z. o obecnom zriadení, upravil podmienky vzniku nových obcí odčlenením sa od inej obce, čím sa výrazne obmedzili možnosti ďalšej fragmentácie osídlenia. Vznik novej obce je podmienený dolnou hranicou 3000 obyvateľov. Zákon tiež určuje, že zlúčiť alebo rozdeliť obec možno len s účinnosťou ku dňu konania všeobecných volieb do orgánov samosprávy obcí.

2.1.2 Optimálna veľkosť lokálnej samosprávy v podmienkach Slovenska

V kontexte hľadania čo najefektívnejšieho usporiadania územnej samosprávy je aktuálnou diskusia o optimálnej veľkosti lokálnej samosprávnej jednotky, ktorou je nateraz na Slovensku obec. Optimálna veľkosť najnižšej samosprávnej jednotky bola predmetom úvah viacerých filozofov. Platón považoval za ideálny počet obyvateľov mesta 5 040. V jeho chápaní išlo o počet hláv domácností, takže berúc do úvahy priemernú veľkosť rodiny sa ideálny počet premietol do 25 000 – 30 000 obyvateľov. Utopista J. Fourier (1829 cit. P. Swianiewicz 2002) navrhoval organizáciu spoločnosti do komún (*falansters*) s počtom 1620 (resp. 2000) obyvateľov.

V Európe možno v súčasnosti rozlíšiť štyri základné typy usporiadania a fungovania miestnej správy, resp. základného stupňa územnej samosprávy – obce (S. Knedlová 2005):

1. škandinávsky typ – veľké obce vzhľadom k počtu obyvateľov a rozlohe, významná miera samostatnosti a výrazný podiel na príjmoch z miestnych daní,
2. napoleonský typ – obce sú malé aj veľké (vzhľadom k počtu obyvateľov), miera samostatnosti nie je tak významná, silný vplyv a kontrola štátnej správy,
3. stredoeurópsky typ – obce sú menšie (vzhľadom k počtu obyvateľov i rozlohe), majú významnú mieru samostatnosti, ale v určitom obmedzení a pevne stanovenom rámci,
4. britský typ – obce sú väčšie, majú o niečo menšie právomoci než v type škandinávskom. Je tu však silne obmedzená štátna správa v oblasti financovania.

Podľa J. M. R. Álvareza (2002 cit. D. Tichý 2005b) je veľkosť obce výsledkom výberu medzi reprezentatívnosťou a efektívnosťou. Ak chceme mať viac reprezentatívnejších obcí s miestnymi orgánmi bližšími k obyvateľom, výsledkom bude rozdrobenejšia priestorová štruktúra obcí s väčším počtom miestnych samospráv. Naopak, ak chceme mať efektívnejšie miestne služby, budeme uprednostňovať menší počet obcí z hľadiska počtu obyvateľov, s väčšou priemernou plochou a vyšším priemerným počtom obyvateľov.

V kontexte hľadania optimálnej veľkosti obcí existujú principiálne dve názorové skupiny – jedna podporujúca ideu spájania sa malých obcí do väčších jednotiek, druhá zastávajúca myšlienku fragmentovanej štruktúry malých obcí. Zástancovia väčších územných jednotiek,

ku ktorým patrí aj väčšina slovenských odborníkov, uvažujú o relevantnosti štyroch kritérií (D. Tichý 2005b):

a) účinnosť – väčšie útvary môžu zabezpečovať viac služieb a lepšie služby za nižšie náklady,
b) demokracia – aký typ veľkostnej štruktúry môže zabezpečiť optimálnu kontrolu občanov nad správou a zodpovednosťou volených predstaviteľov,
c) vývoj – aké typy územnej organizácie obcí sú najlepšie pripravené na iniciovanie ekonomického vývoja na svojom území,
d) distribúcia – aká veľkosť obce bude zabezpečovať lepšiu a spravodlivejšiu distribúciu služieb, úloh a daňových zaťažení.

Tab.1. *Priemerné veľkosti lokálnych samospráv vo vybraných európskych krajinách*

Krajina	**% obcí s menej ako 1000 obyv.**	**Priemerný počet obyv.**	**Priemerná veľkosť samosprávy v km^2**
Anglicko Wales	0	123,000	533
Litva	0	66,000	1,166
Bulharsko	0	35,000	432
Švédsko	0	29,500	1,595
Holandsko	0.2	20,500	60
Dánsko	0	18,000	150
Poľsko	0	16,000	130
Macedónsko	3	15,800	209
Slovinsko	3	10,300	106
Albánsko	0	10,000	77
Fínsko	5	10,500	730
Nórsko	4	9,000	710
Chorvátsko	3	8,800	104
Rumunsko	2	7,600	81
Taliansko	24	6,500	38
Estónsko	9	5,700	178
Španielsko	61	5,000	60
Ukrajina	-	4,600	56
Gruzínsko	21	4,500	63
Lotyšsko	32	4,300	115
Maďarsko	54	3,300	32
Slovensko	68	1,900	17
Česká republika	80	1,700	13
Francúzsko	77	1,300	15

Zdroj: P. Swianiewicz (2004), upravené autorkou

Tradičnými ukazovateľmi, o ktoré sa pri štúdiu sídelnej štruktúry a stanovení optimálnej veľkosti samosprávy opierame, sú počet obyvateľov a rozloha obce v km^2. Počet obyvateľov je všeobecne rozšíreným indikátorom, ktorý sa priamo vzťahuje k občanom využívajúcim služby obce.

Priemerné veľkosti lokálnych samosprávnych jednotiek vo vybraných štátoch Európy ponúka tabuľka 1. Tieto údaje sú výsledkom reforiem miestnej samosprávy, ktoré prebehli v druhej polovici 20. storočia, súčasťou ktorých sa stalo „trendom" zlučovanie obcí do celkov s hranicou minimálne 5000 obyvateľov. Pokračovanie fragmentácie bolo typické len pre Francúzsko, a to najmä z dôvodu histórie a tradície. Popri Francúzsku má najmenšie samosprávne jednotky a ich najvyšší počet Česká republika a Slovenská republika.

Jedným z prostriedkov smerujúcich k harmonizácii roztrieštených sídelných systémov je vytvorenie funkčne integrovaných sídelných systémov. Ich podstata spočíva v príťažlivej sile sídiel, ktoré majú silnejšiu ekonomickú základňu a vybavenie službami, ktoré v prijateľnej izochronnej dostupnosti k ďalším sídlam vytvárajú pracovné príležitosti a podmienky k základnému a vyššiemu štandardu občianskeho vybavenia.

2.2 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH REGIONÁLNOGEOGRAFICKÝCH POJMOV

Podľa J. Tvrdoňa, M. Hamalovej, E. Žárskej (1995) je región bohato štruktúrovaný celok, ktorý sa vyznačuje ekonomickými, geografickými, sociálnymi, historickými, kultúrnymi, národnostnými i ďalšími znakmi. Nazdávame sa však, že región disponuje ešte jednou výraznou dimenziou, ktorá v tejto formulácii nie je spomenutá, a to politická dimenzia - dimenzia spätá s mocou pridelenou štátom, ktorej prisudzujeme značnú mieru relevantnosti.

Sociologické chápanie vymedzuje región ako určité územie, v ktorom prebieha prevažná časť denného hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho života ľudí. Regióny sa stotožňujú s územnými spoločenstvami, ktoré sú založené na trvalom bývaní v určitom mieste alebo na určitom území. Ekonómovia prisudzujú regiónu inú dimenziu. Charakterizujú ho ako „priestorový podsystém krajiny, ktorý charakterizuje určitá priestorová štruktúra a úroveň ekonomického a sociálneho rozvoja. Je teda nielen priestorovou, ale aj ekonomickou a sociálnou jednotkou" (A. Belajová, M. Fáziková 2002, s. 10). V rámci geografických vied sa štúdiu regiónov venuje predovšetkým regionálna geografia. Jej objektom skúmania je „región bez prívlastku" – región komplexný, zahŕňajúci prírodnú a socioekonomickú zložku (O. Bašovský, V. Lauko 1990). V citovanom diele je región formulovaný ako zložitý dynamický priestorový systém, ktorý vznikol na zemskom povrchu na základe interakcie prírodných a socioekonomických javov.

Podstatou uvedených definícií je zhoda v princípe odlišnosti - región je viac menej ohraničené územie, ktoré sa vyznačuje nejakým druhom súladu alebo usporiadaním princípov, ktoré ich odlišujú od ostatných regiónov Johnson (2001 cit. J. Vávra 2003).

Vo všeobecnosti sa rozlišujú dva základné typy regiónov – homogénne a heteregénne. Kým homogénne regióny sa vyznačujú rovnorodosťou svojich vlastností z hľadiska zvoleného kritéria, pre heterogénne regióny je charakteristická rôznorodosť svojich vlastností a zároveň funkčná organizačná jednotnosť.

Nodálne (heterogénne) regióny vytvárajú sieť väzieb medzi jadrom a zázemím. V literatúre sa uvádzajú viaceré synonymá adjektíva nodálny – nehomogénny, spádový, uzlový či funkčný. Nodálnymi regiónmi sa v minulosti zaoberali J. H. von Thünen (1862), A. Weber (1909), W. Christaller (1933) a A. Lösch (1940), podľa ktorých sú vzťahy medzi jadrom a jeho zázemím základné hľadiská interakcie regiónu. Nodálny región pozostáva z jadra (uzla) a periférie (zázemia), ktoré sú pospájané horizontálnymi väzbami prejavujúci-

mi sa tokom hmoty, energie a informácií. Nodálny región je zväčša priestor, v ktorom si obyvateľstvo žijúce v jeho vymedzení uspokojuje najzákladnejšie potreby vytvárajúce kvalitu života. Kritériom pre vymedzenie nodálnych regiónov je sila vzájomného pôsobenia priestorových prvkov a rovnako sila väzieb medzi nimi. Hranice nodálneho regiónu prebiehajú tam, kde sa strácajú alebo relatívne slabnú väzby s vlastným jadrom a nadobúdajú prevahu väzby k inému vonkajšiemu jadru (R. Ištok, R. Matlovič, E. Michaeli 1999). Podstatou vymedzovania nodálnych regiónov je podľa K. Ivaničku (1987) skúmanie príťažlivosti areálov k určitému nodálnemu centru a ich vzájomných zväzkov v zmysle rôznych kritérií ako napríklad dochádzka do zamestnania a škôl alebo využívanie zdravotných, kultúrnych služieb, administratívno-organizačné väzby strediska s jeho teritóriom a i. A. Bezák (1981) dodáva, že jedným zo základných poznatkov teórie nodálnej štruktúry je dominantnosť väzieb, prostredníctvom ktorých si každé mesto vyššieho rádu podriaďuje mestá nižšieho rádu.

Jedným z procesov, kedy dochádza k využitiu nodálneho regiónu ako základnej observačnej jednotky, je územnosprávne členenie štátu. Územné a správne členenie možno pokladať za efektívne vtedy, ak v maximálne možnej miere odráža existujúcu priestorovú štruktúru spoločnosti, t.j. zhodu s nodálnymi regiónmi.

2.3 VYMEDZENIE ZÁKLADNÝCH POJMOV V KONTEXTE GEOGRAFIE SLUŽIEB

Obslužná funkcia obce je jednou zo základných funkcií obce spočívajúcej v zaisťovaní služieb obyvateľom obce i obyvateľom okolitých obcí v závislosti od ich druhu. Služby (resp. nevýrobné aktivity) v obciach zohrávajú významnú úlohu pri štrukturálnych zmenách v systéme osídlenia. Stupeň ich koncentrácie vedie k funkčnej diferenciácii a hierarchizácii systému osídlenia. M. Krumpolcová a kol. (2002) stotožňuje pojem služby s pojmom občianska vybavenosť, pod ktorou rozumie široký komplex zariadení a účelovo upravených plôch, ktorých cieľom je uspokojovanie najrozmanitejších potrieb obyvateľov všetkých vekových kategórií v hmotnej, kultúrnej a sociálnej oblasti. Zahŕňajú širokú škálu hierarchicky členených zariadení od zariadení lokálneho významu až po zariadenia celoštátnej pôsobnosti.

S prechodom a transformovaním sa ekonomiky na trhové hospodárstvo došlo k nárastu významu terciérneho sektoru – sektoru služieb. Týka sa to predovšetkým zariadení maloobchodu, verejného stravovania, ubytovania, služieb, zariadení telovýchovno-športových a kultúrnych zariadení. Vďaka prudkému rozvoju informačných technológií, vznikom súkromného sektora a možnosťou živnostenského podnikania vznikol i celý rad nových služieb.

Podľa charakteru činnosti možno občiansku vybavenosť deliť na:

- Verejnú vybavenosť, ktorá by mala byť zabezpečovaná z úrovne štátu, regiónu a obce. Aj v rámci týchto zariadení existuje rad zariadení, ktoré sú neštátne (na komerčnej báze) – súkromné školy, cirkevné školy, súkromné zdravotnícke zariadenia atď., pričom však prevažná väčšina týchto zariadení je štátna. Medzi verejnú vybavenosť možno zaradiť sociálnu a technickú vybavenosť. K sociálnej radíme zariadenia školstva, zdravotníctva, sociálnej starostlivosti, kultúry, vedy a výskumu; k technickej vybavenosti patrí verejný vodovod, verejná kanalizácia, rozvodná sieť plynu, čistička odpadových vôd a i.
- Komerčnú vybavenosť, ktorú charakterizujú zariadenia peňažníctva, maloobchodu, verejného stravovania, ubytovania, služieb, telovýchovno-športových zariadení a kultúrnych zariadení.

V čase globálnych trendov a prenikania regionálnych, celoslovenských a nadnárodných spoločností do slovenského maloobchodu je potrebné sledovať ich zmeny a dôsledky v urbánnom, ale aj rurálnom prostredí.

Cesty obyvateľov za službami majú rozličný charakter – za službami každodennej potreby obyvatelia cestujú spravidla len na malú vzdialenosť, zatiaľ čo menej časté alebo príležitostné služby sa vyskytujú menej a vyznačujú sa vyššou mierou územnej koncentrácie a väčšou dochádzkovou vzdialenosťou. Týmto dochádza k vzniku tzv. obslužných stredísk, ktoré zabezpečujú pre obyvateľstvo obce i okolitých obcí tovar a služby rôzne častej potreby. K základnému dosiahnuteľnému okruhu služieb pre obyvateľov akejkoľvek vidieckej obce by mali byť služby maloobchodu - nákupy základného potravinárskeho a nepotravinárskeho (drogistického, priemyselného) tovaru, zdravotnícka starostlivosť v zmysle ambulancie praktického lekára pre deti a dospelých, zariadenie predškolskej a základnej školskej dochádzky, kultúrne zariadenia a vybrané kontakty s miestnou štátnou správou, poštou a peňažnými službami. Každý typ poskytovanej služby v obci má určitú prahovú hodnotu počtu užívateľov limitujúcich existenciu tejto služby či aktivity v obci.

Vidiecke prostredie sa vyznačuje tým, že niektoré druhy zariadení obslužnej vybavenosti sa nachádzajú len v určitých, zväčša hierarchicky vyššie postavených obciach zabezpečujúcich služby nielen pre vlastných obyvateľov, ale aj pre obyvateľov okolitých obcí. Malé obce sú schopné produkovať len veľmi limitovaný okruh služieb, no ich obyvatelia požadujú širšiu a rozmanitejšiu škálu tovarov a služieb, čo zabezpečujú práve zariadenia v prahovej vzdialenosti. Keďže nerovnomernosť výskytu zariadení občianskej vybavenosti je do veľkej miery prirodzená, z geografického hľadiska je inšpiratívne sledovať správanie sa a pohyb obyvateľstva z nedostatočne vybavených obcí za základnými verejnými i komerčnými službami do centier obslužnej vybavenosti.

Územnú organizáciu obslužných zariadení rozumieme ako priestorové usporiadanie siete zariadení a ich vzťahu k systému osídlenia, identifikáciu obslužných stredísk s vyššou koncentráciou zariadení a veľkosť obsluhovaného územia. Územná organizácia obslužných zariadení je určovaná jednak z hľadiska „uspokojovania požiadaviek obyvateľstva na dostupnosť, jednak z hľadiska zachovania efektívnosti vložených investícií, čo má za následok istú nutnú koncentráciu zariadení do vybraných sídiel" (Krásná 1987, s. 71). Pri kvalitatívnom a kvantitatívnom stanovovaní objemu zariadení občianskej vybavenosti v rámci územia obce je potrebné vychádzať z faktorov, ktoré ovplyvňujú štruktúru druhovej skladby jednotlivých druhov zariadení. Medzi ovplyvňujúce faktory možno zaradiť veľkosť obce, význam a funkciu obce v sídelnej štruktúre, veľkosť spádového územia, vplyv špecializácie a špecifickej vybavenosti obce, demografickú a sociálnu štruktúru obyvateľstva, dynamiku rastu obce, atraktívnosť z hľadiska cestovného ruchu a stav súčasného stavebného fondu občianskej vybavenosti, jeho kvalitu a rozloženie.

3 GEOGRAFICKÉ ASPEKTY KOMUNÁLNEJ REFORMY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

V súčasnosti sa v Slovenskej republike zdôrazňuje potreba stabilizácie organizačnej štruktúry miestnej štátnej správy a územnej samosprávy. K tomuto cieľu smeruje komunálna reforma. Mnohé štúdie popisujúce európske skúsenosti s priebehom komunálnej reformy poukazujú na vyššiu efektívnosť a výkonnosť správnych orgánov v menšom počte samosprávnych jednotiek s vyšším počtom ich obyvateľov. Cieľom komunálnej reformy je vytvorenie podmienok presunu maximálne možného rozsahu kompetencií na obce a zabezpečenie ich výkonu (V. Nižňanský 2003). Nasledujúca kapitola pojednáva teoretické východiská komunálnej reformy na Slovensku s dôrazom na jej geografické aspekty.

3.1 STRUČNÝ PRIEREZ PRIEBEHU REFORMY VEREJNEJ SPRÁVY V SLOVENSKEJ REPUBLIKE SO ZRETEĽOM NA KOMUNÁLNU REFORMU

V nasledujúcej časti sú sumarizované najdôležitejšie kroky vlády Slovenskej republiky, ktorej zákony, uznesenia i iné dokumenty prispeli k napredovaniu reformy verejnej správy (resp. komunálnej reformy). Podľa M. Hamalovej, S. Papánkovej (2005) možno vymedziť štyri hlavné okruhy, resp. piliere, ktoré bolo v rámci reformy verejnej správy počnúc rokom 1990 nutné začať riešiť:

- legislatívne prostredie vymedzujúce postavenie obcí v systéme verejnej správy,
- decentralizáciu pôsobnosti spojenú s ich presunom zo štátu na obce a vyššie územné celky,
- fiskálnu decentralizáciu – posilnenie finančnej autonómie obcí,
- konsolidovanú sídelnú štruktúru, schopnú absorbovať nové pôsobnosti a zároveň ich efektívne zabezpečovať.

3.1.1 Stredisková sústava osídlenia v období socializmu

V období socializmu bola správa vecí verejných vykonávaná vertikálnou kontrolou miestnymi, okresnými a krajskými národnými výbormi zhora nadol. V centrálne riadenej spoločnosti obce a mestá ako územnosprávne celky nedisponovali právnou subjektivitou, boli pod stálou kontrolou vedúcej politickej sily. Obec bola považovaná za územnú jednotku štátnej správy.

Problém roztrieštenosti sídelnej štruktúry sa riešil direktívnou aplikáciou strediskovej sústavy osídlenia, ktorá sa začala formovať od začiatku šesťdesiatych rokov 20. storočia. Reakciou na disproporcie v rozvoji siete sídiel bolo cieľavedomé riadenie rozvoja osídlenia, ako aj dlhodobá koncepcia usporiadania štruktúry osídlenia, ktorá mala umožniť postupné sústreďovanie občianskej a technickej vybavenosti do vybraných sídiel. Ako uvádzajú R. Ištok, J. Tej (2004), štát prijatím viacerých dokumentov vytvoril hierarchickú štruktúru sídiel, v rámci ktorej bol rozvoj niektorých z nich prioritný, kým iné boli vo svojom vývoji obmedzované a brzdené. K dôležitým dokumentom týkajúcim sa kategorizácie sídiel patrí Uznesenie vlády ČSSR č. 100/1967, Uznesenie vlády SSR č. 1/1972 a Projekt urbanizácie Slovenskej socialistickej republiky schválený vládou SR v roku 1976. Strediskové sídla boli vymedzené v troch kategóriách (Z. Malík 1968):

1. Strediskové sídla miestneho významu. Sídla vidieckeho alebo mestského typu ako spoločenské, výrobné a obslužné centrá, zaisťujúce základné osobné a spoločenské potreby nielen vlastného obyvateľstva, ale aj obyvateľov celého spádového územia, ktoré spravidla zahŕňa niekoľko pridružených nestrediskových sídiel.

2. Strediskové obce obvodného významu. Majú vždy charakter vyvinutého mesta, do ktorého sa sústreďuje priemyselná, bytová a občianska výstavba. Tieto strediská majú úplný štandard občianskej vybavenosti slúžiaci nielen vlastnému obyvateľstvu, ale aj obyvateľstvu celého spádového územia
3. Strediskové obce oblastného významu. Krajské mestá ako výrazné výrobné a spoločenské strediská, významné dopravné uzly, zaisťujúce svojmu obyvateľstvu i obyvateľstvu širších územných celkov najvyššie typy vybavenosti.

Sieť strediskových sídiel miestneho významu bola podľa zásad strediskovej koncepcie osídlenia určená predovšetkým k investične, prevádzkovo a spoločensky efektívnemu sústredeniu občianskeho vybavenia s cieľom zvýšiť štandard životných podmienok veľkého počtu obyvateľstva žijúceho v malých vidieckych obciach (ibid.).

Tab.2. *Veľkostné limity sídiel strediskovej sústavy osídlenia*

Stupeň strediskovej funkcie	Veľkosť strediskového sídla (počet obyv.)		
	nadpriemerné	**priemerné**	**podpriemerné**
strediskové obce miestneho významu	3 000	1 500	750
strediskové obce obvodného významu	30 000	15 000	7 500
strediskové obce oblastného významu	180 000	90 000	45000

Zdroj: Z. Malík a kol. (1968)

Ďalej bola vyčlenená kategória nestrediskových sídiel, t.j. drobných sídiel bez strediskovej funkcie, v ktorých žije značná časť obyvateľstva. Z hľadiska ich výhľadového významu boli rozčlenené do troch skupín:

1. Nestrediskové sídla relatívne trvalého významu, ktoré plnia určitú hospodársku funkciu.
2. Sídla dočasného významu, v ktorých sa javí postupný pokles významu.
3. Sídla, ktoré už nemajú žiadny hospodársky význam, plnia ešte ubytovaciu funkciu, ale vysoký vekový priemer ich obyvateľstva nasvedčuje, že so stratou hospodárskeho významu stratili tieto sídla vlastnú existenčnú základňu a tým aj možnosť udržať si obyvateľstvo v produktívnom veku.

So zmenami sídelnej štruktúry v období socializmu súvisel aj proces integrácie obcí, teda direktívneho zlučovania vidieckych obcí, resp. ich pripájanie k mestám. Z takmer 800 územných zmien identifikovaných V. Slavíkom (1998) v priebehu rokov 1950 – 1989 malo až 86 % integračnú povahu.

3.1.2 Rozpad centrálneho systému riadenia v roku 1989 a následné formovanie novej sídelnej sústavy

Táto etapa sa vyznačuje budovaním troch pilierov demokratickej spoločnosti, a to miestnej samosprávy, politickej plurality a trhovej ekonomiky. Obdobie integrácie obcí vystriedalo po roku 1989 obdobie dezintegrácie obcí. Obce sa odčleňovali najmä od mestských sídel, resp. od obcí strediskového typu. Legislatívny rámec pre obnovenie miestnej samosprávy na Slovensku vytvárali dva zákony – Zákon NR SR č. 346/1990 Z.z. o voľbách do orgánov samosprávy obcí a Zákon NR SR č. 369/1990 Z.z. o obecnom zriadení. S. Konečný (1997) v tejto súvislosti uvádza, že oba tieto zákony sú dodnes považované za veľmi dobrý príklad fungovania miest a obcí v európskom štandarde a sú plne kompatibilné s Európskou chartou miestnej samosprávy.

V roku 1990 sa uskutočnili prvé demokratické komunálne voľby, ktoré demonštrovali obnovu samosprávy obciam, priznanie ich právnej subjektivity a vytvorenie podmienok pre

rozvoj miestnej demokracie. Od 1. januára 1991 začali svoju činnosť samosprávne orgány obcí a miest. Obce a mestá sa stali samostatnými právnickými osobami, ktoré majú úlohy určené zákonom. Samosprávu obce vykonávajú obyvatelia obce priamo hlasovaním alebo verejným zhromaždením, prípadne nepriamo samosprávnymi orgánmi obce, ktoré predstavuje obecné (mestské) zastupiteľstvo a starosta (primátor) obce (mesta).

Reforma verejnej správy v rokoch 1999 – 2006

Zákon NR SR č. 369/1990 Z.z. o obecnom zriadení bol niekoľkokrát novelizovaný. Z novelizácii možno spomenúť Zákon NR SR č. 453/2001 Z.z., ktorý obec charakterizuje nielen ako samosprávny, ale aj ako správny celok. Zároveň upravuje podmienky vzniku nových obcí odčlenením sa od inej obce, čím sa výrazne obmedzili možnosti ďalšej fragmentácie osídlenia. K nosným dokumentom prijatým slovenskou vládou, ktoré priamo vstupujú do tejto problematiky v tomto období, patria:

- *Stratégia reformy verejnej správy (schválená v roku 1999),*
- *Projekt decentralizácie verejnej správy na roky 2003 – 2006 (schválená v roku 2003),*
- *Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy (schválená v roku 2000).*

Stratégia reformy verejnej správy obsahuje zásady usporiadania verejnej správy, ale aj zásady súvisiacich koncepcií (reforma verejných financií, kontrola, informatizácia vzdelávania). Vláda uznesením č. 695/1999 schválila:

- pokračovanie v realizácii duálneho (oddeleného) modelu usporiadania verejnej správy, (znamená to, že verejnú správu bude zabezpečovať oddelene štátna správa a územná samospráva, dve nezávislé, ale spolupracujúce zložky verejnej správy),
- výrazný presun kompetencií zo štátnej správy na územnú samosprávu a uplatnenie princípu subsidiarity pri novom rozdelení kompetencií,
- zníženie miery pôsobnosti štátnej správy v území (okrem úloh s výlučnou kompetenciou štátu),
- potrebu znižovania výdavkov na verejnú správu,
- vypracovanie súvisiacich koncepcií príslušnými orgánmi verejnej správy.

Schválením Koncepcie decentralizácie a modernizácie verejnej správy sa vláda Slovenskej republiky zaviazala vytvoriť druhú úroveň územnej samosprávy (vyšší územný celok) a pristúpiť k realizácii stratégie decentralizácie štátu. Koncepcia obsahovala štyri zásadné zmeny verejnej správy - presun kompetencií zo štátnej správy na územnú samosprávu, nové územné a správne usporiadanie, reorganizáciu štátnej správy a modernizáciu verejnej správy na roky 2000 – 2003. Vyššie územné celky boli zriadené Zákonom NR SR č. 302/2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov. Na to nadväzoval Zákon NR SR č. 416/2001 Z.z. o prechode niektorých pôsobností z orgánov štátnej správy na obce a vyššie územné celky, ktorým sa rozlišuje samosprávna pôsobnosť územnej samosprávy a prenesený výkon pôsobnosti štátnej správy.

Projekt decentralizácie verejnej správy na roky 2003 – 2006 mal dva hlavné ciele – posilniť štát ako celok a posilniť pozíciu centrálnej vlády a posilniť postavenie územnej samosprávy.

V roku 2006 vláda prijala uznesenie č. 705/2006, z ktorého vyplýva úloha vykonať analýzu a vypracovať harmonogram postupu pri zrušení krajských úradov a zároveň uznesenie č. 791/2006, ktoré predpokladá vykonať analýzu vývoja a súčasného stavu verejnej správy. Cieľom je získať podklady, ktoré majú obsahovať informácie a údaje o vývoji a súčasnej organizácii verejnej správy, rozsahu jej pôsobnosti a kvality rozhodovania v oblasti výkonu štátnej správy, vrátane preneseného výkonu štátne správy v pôsobnosti územnej samosprávy, o utvorených finančných, personálnych, materiálno-technických a priestorových podmienkach, o úrovni vzdelávania zamestnancov verejnej správy a o úrovni informatizácie verejnej

správy. Analýza sa má vykonať za obdobie od 1. 1. 2004 do 31. 12. 2005. Časť týkajúca sa vývoja a charakteristiky súčasného stavu verejnej správy má byť vypracovaná od roku 1990.

V roku 2007 predložil splnomocnenec vlády SR pre územnú samosprávu Ján Turčan návrh postupu vypracovania koncepcie komunálnej reformy na Slovensku. Materiál naznačuje možnosti modernizácie územnej samosprávy, do konca roka 2008 mali byť urobené prieskumy zabezpečovania kompetencií v malých obciach, informatizácie a vzdelávania zamestnancov, monitoring územnej samosprávy so zistením vývoja populácie a finančnej situácie obcí. V polovici roka 2009 by mala vzniknúť koncepcia komunálnej reformy.

3.2 SÍDELNÁ ŠTRUKTÚRA SLOVENSKA AKO VÝCHODISKO PRE REALIZÁCIU KOMUNÁLNEJ REFORMY

Viaceré príspevky zaoberajúce sa komunálnou reformou sú späté s problémom rozdrobenosti sídelnej štruktúry Slovenska, ktorá je zásadným faktorom pri realizácii komunálnej reformy (D. Tichý 2003a,b, 2005a,b; D. Sloboda 2005). Ako už bolo uvedené, sídelná štruktúra predstavuje zložitý systém, v rámci ktorého pôsobia vo vzájomných vzťahoch sídla rôznych funkcií a veľkostí, rozložené na konkrétnom teritóriu. V zhode s J. Bučekom (2004) sa domnievame, že sídelná štruktúra výrazne determinuje predpoklady a formy interkomunálnej spolupráce obcí.

Sídelná štruktúra Slovenska je v európskom meradle špecifickým prvkom. Analýzy potvrdzujúce nerovnomernosť osídlenia, vysokú prevahu malých obcí a nízke priemerné veľkosti obcí z hľadiska počtu obyvateľov potvrdzujú, že existujúci stav je nutné riešiť. Poukazuje sa najmä na rozsiahlu sieť malých obcí a im prislúchajúci počet samospráv.

Pre porovnanie uvedieme, že kým v roku 1950 bolo na Slovensku spolu 3 344 obcí, v roku 1989 bolo 2 669 obcí, v roku 2005 sa počet opäť mierne zvýšil na 2891 obcí. Za celé obdobie (1950 – 2001) sa tak ich počet zredukoval takmer o 15 %.

Tab.3. *Vývoj počtu obcí od roku 1921 po súčasnosť*

Rok	1921	1930	1940	1950	1961	1970	1980	1989	1991	2001	2006
Počet obcí	3473	3470	3359	3341	3237	3091	2725	2694	2825	2891	2891

O počte obyvateľov v jednotlivých veľkostných kategóriách obcí informuje tabuľka 4.

Tab.4. *Sídelná štruktúra Slovenska v roku 2005*

počet obcí a obyvateľov podľa veľkostných kategórií								
kraj	**0 – 199**		**200 – 499**		**500 – 999**		**1000 – 1999**	
	počet obcí	počet obyvateľov	počet obcí	počet obyvateľov	počet obcí	počet obyvateľov	počet obcí	počet obyvateľov
Bratislavský	1	59	8	2833	14	10838	28	40210
Trnavský	5	817	44	16819	79	56761	68	96663
Trenčiansky	22	2840	65	24538	80	57204	64	91060
Nitriansky	11	1709	86	30026	98	70268	102	145448
Žilinský	35	4389	65	22350	77	57294	71	101828
Banskobystrický	110	14427	172	55635	125	86886	65	87604
Prešovský	162	17605	210	71923	150	102937	87	117467
Košický	36	5273	141	48211	146	102073	74	103476
Slovensko	382	47119	791	272335	769	544261	559	783756

pokračovanie tabuľky 4

počet obcí a obyvateľov podľa veľkostných kategórií								
	2000 – 4999		**5000 – 9999**		**10 000 – 19 999**		**20 000 a viac**	
Kraj	počet obcí	počet obyvateľov	počet obcí	počet obyvateľov	počet obcí	počet obyvateľov	počet obcí	počet obyvateľov
Bratislavský	15	47084	3	22678	2	33204	2	446793
Trnavský	39	108613	6	36269	5	72168	5	166062
Trenčiansky	29	88625	4	23147	5	71167	7	241805
Nitriansky	41	119393	6	43405	4	45842	6	252407
Žilinský	47	143389	12	84078	3	47886	5	233549
Banskobystrický	24	68613	9	62061	6	82766	5	199127
Prešovský	40	114575	5	35116	6	79357	6	259616
Košický	28	82057	10	75147	1	19231	4	336479
Slovensko	263	772349	55	381901	32	451621	40	1298234

Zdroj tab. 3 a 4: ŠÚ SR, vlastné prepočty

Obce do 1000 obyvateľov tvorili v roku 2001 69 % zo všetkých obcí. Žije v nich len 16 % slovenskej populácie. Na Slovensku je 1213 obcí s menej ako 500 obyvateľmi. Najviac malých obcí sa nachádza v periférnych oblastiach Banskobystrického, Prešovského a Košického kraja. Na Slovensku dokonca existujú obce s menej ako 20 obyvateľmi, napríklad v okrese Svidník obec Príkra mala k 31. 12. 2005 len 7 obyvateľov, obec Havranec má o troch obyvateľov viac.

3.3 Možnosti konsolidácie sídelnej štruktúry

Štruktúra lokálnej samosprávy môže byť tvorená na jednej alebo viacerých úrovniach. Jednostupňové systémy lokálnej samosprávy sú podľa názvu charakteristické jednou úrovňou samosprávy so štatutárnym statusom (obce vlastnia majetok, hospodária s vlastným rozpočtom, vykonávajú originálne a prenesené kompetencie, zamestnávajú pracovníkov). Príkladmi takýchto štátov sú Bulharsko a Portugalsko. Viacstupňové systémy samosprávy sú zložené z nižšieho (municipálneho alebo primárneho stupňa na úrovni obce) a vyššieho stupňa zahrňujúceho región pozostávajúci z množstva obcí. Ide zväčša o dvoj- alebo trojstupňové úrovne samospráv. Príkladom dvojstupňovej samosprávy je Slovensko alebo Rumunsko, príkladom trojstupňového systému je Poľsko. Existujú aj miešané systémy kombinujúce prvý a druhý stupeň, ako príklad sa radia britské unitárne samosprávy (*unitary authority*) a nemecké *kreisfreistadte*. Veľkostná štruktúra obcí na Slovensku neumožňuje uplatniť zámer odovzdať veľký rozsah kompetencií z orgánov štátu na plošne jednotlivé obce. Reformné skúsenosti krajín západnej, strednej a východnej Európy potvrdzujú, že v rámci decentralizácie kompetencií zo štátu na obce došlo vo väčšine štátov ku konsolidácii sídelnej štruktúry, pod ktorou rozumieme „také organizačné usporiadanie sídelnej štruktúry, ktoré vytvára stabilné predpoklady pre naplnenie samosprávnych funkcií obcí“ (M. Hamalová, S. Papánková, 2005, s. 25).

Je všeobecne známe, že malé obce pri zabezpečovaní rozsiahlych kompetencií čelia viacerým problémom. Za najčastejšie dôvody problémovosti sa považuje ich vysoký počet, vysoký podiel výdavkov z rozpočtu obce na správu a nedostatočná kvalifikácia predstaviteľov samosprávy pre všetky úkony. Rozvojové predpoklady takýchto obcí sú zväčša zložité. Vytvárajú spravidla dva okruhy problémov (S. Čapková a kol. 2001):

- Nedostatočné úspory z rozsahu pri zabezpečovaní úloh vyžadujúcich finančné a odborné ľudské zdroje – t. j. vysoký podiel výdavkov malých obcí na správu a nedostatok kvalifikovaných pracovníkov,
- Nesúlad medzi územím, pre ktoré zabezpečujú služby niektoré zariadenia, ako napr. školy, nemocnice alebo inštitúcie sociálnej starostlivosti a hranicami územných samospráv, v ktorých sú lokalizované.

Tento stav má svoj ekonomický rozmer. V malých obciach výdavky na správu tvoria viac ako polovicu rozpočtu obce. Podľa V. Nižňanského (2004) správa obecných úradov jasne ukazuje na nedostatok ekonomickej udržateľnosti najmä obcí menších ako 1 000 obyvateľov, keď pohltí 42 – 49 % ich celkových výdavkov.

Ako sme uviedli v úvode, možno rozlíšiť dva spôsoby riešenia zmien územnosprávneho usporiadania na miestnej úrovni:

- **Zlučovanie obcí** – tzv. amalgamizácia alebo municipalizácia obcí, pri ktorej ide o spájanie málo funkčných pôvodných samosprávnych obcí do väčších jednotiek optimálnej veľkosti, t.j. zníži sa počet sídelných jednotiek. Znamená to, že sa odoberie politicko-správna samostatnosť pôvodným obciam, prípadne sa zachová ich symbolická autonómia. Modely konsolidácie môžu byť vo všeobecnosti dvojakého charakteru (S. Čapková a kol. 2001):
  - Model municipalizácie (amalgamizácie). Ide o administratívno-správne zlúčenie, vznik nových municipalít so všetkými samosprávnymi kompetenciami a funkciami.
  - Semi-amalgamačný (polozlučovací) model, v ktorom sa obce združujú na výkon spoločnej administratívy a poskytovanie služieb, pričom si ponechávajú niektoré ďalšie samosprávne funkcie (kompetencie) v pôvodných obciach.
- **Združovanie obcí** – tzv. zväz obcí, pri ktorom ide o uplatňovanie princípu dobrovoľnej spolupráce obcí s tým, že sa obce zlúčia bez zániku pôvodných obcí a že sa zachová ich politická samostatnosť.

Komunálna reforma na Slovensku neráta so samosprávou malých obcí. Reakciou na atomizáciu sídelnej štruktúry a istým východiskom komunálnej reformy je zakladanie spoločných obecných úradov, ktorá sa zakladá na vzájomnej interaktívnej komunikácii a cieľavedomej kooperácii jednotlivých obcí. Problematické bude presadenie ich vytvárania na celom území Slovenska a to najmä vzhľadom na citlivú otázku zachovania autonómneho postavenia obcí. Predstavitelia obcí sa obávajú finančného ukracovania veľkej obce voči menšej obci, zo straty identity a neochoty vzdať sa nadobudnutých práv v prospech inej obce. Objavil sa i názor, že toto riešenie je návratom k strediskovým obciam, no odborníci argumentujú tvrdením, že pôvodné obce nebudú obmedzované vo svojom rozvoji a využívaní ich potenciálu v rámci miestnych stratégií rozvoja. Združovanie obcí Slovenska na dobrovoľnom základe presadzuje aj Združenie miest a obcí Slovenska. V podmienkach Slovenska odporúčame v súlade s názorom D. Tichého (2005) a V. Nižňanského (2005) voliť spôsob zachovania pôvodnej obce, vzhľadom na identifikáciu obyvateľov s obcou (jej komunitou a priestorom), rovnako ako zachovanie symbolickej politickej reprezentácie (napr. čestný starosta).

Súčasný stav decentralizácie verejnej správy podčiarkuje potrebu podporiť rozvoj uplatňovania princípov partnerstva v procese prípravy a realizácie rozvojových aktivít. Partnerstvo predstavuje spoluprácu a hľadanie riešení na základe spoločnej dohody, ktorá definuje úlohy a prácu partnerov a popisuje spoločné ciele. Je potrebné doň integrovať rozdielne záujmy obcí, z čoho by mali profitovať všetci partneri. Medziobecná spolupráca predstavuje organickú, spontánnu a lokálne kontrolovanú formu integrácie. Medziobecné partnerstvá

sú významným prorozvojovým prvkom. J. Buček (2005, s. 144) píše, že „dávajú možnosť reagovať na potrebu individuálnych riešení v duchu lokálnych okolností a nenarúšajú sociálnu kontinui tu základných jednotiek verejnej správy“. Interkomunálna spolupráca existuje vo väčšine európskych krajín – v štátoch s rozdielnou územnou štruktúrou obcí i s rozdielnou úrovňou jej fragmentácie (ibid.).

Formy medziobecnej spolupráce podľa slovenskej legislatívy (podľa Zákona o obecnom zriadení a Metodickej príručke o vytváraní spoločných obecných úradov) môžu vzniknúť na základe:

1. zmluvy uzavretej za účelom uskutočnenia konkrétnej úlohy alebo činnosti,
2. zmluvy o zriadení spoločného obecného úradu,
3. zmluvy o zriadení združenia obcí,
4. zriadenia alebo založenia právnickej osoby podľa osobitného zákona.

Platný právny poriadok, i súčasná prax, pozná viacero foriem interkomunálnej spolupráce. Medzi ne možno zaradiť najmä:

- *spoločný fond* (§ 7 ods. 6 druhá veta zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov /ďalej len „zákon o obecnom zriadení“/),
- *združovanie prostriedkov* (§ 7 ods. 5 zákona o obecnom zriadení),
- *obchodná spoločnosť* (§ 56 a nasl. Obchodného zákonníka), spravidla *spoločnosť s ručením obmedzeným* (§ 105 až 153 Obchodného zákonníka) alebo *akciová spoločnosť* (§ 154 až 220a Obchodného zákonníka),
- *družstvo* (§ 221 až 260 Obchodného zákonníka),
- *zmluva o združení* (§ 829 až 841 Občianskeho zákonníka),
- *združenie obcí poskytujúce všeobecne prospešné služby* (zákon č. 213/1997 Zb. o neziskových organizáciách poskytujúce verejnoprospešné služby v znení zákona č. 35/2002 Z. z.),
- *zmluva uzavretá na účel uskutočnenia konkrétnej úlohy alebo činnosti* (§ 20a zákona o obecnom zriadení), napr. zmluva o zriadení spoločného obecného úradu (§ 20a ods. 3 zákona o obecnom zriadení), zmluva o hlavnom kontrolórovi viacerých obcí (§ 18b zákona o obecnom zriadení)
- *združenie obcí* (§ 20b zákona o obecnom zriadení),
- *dohoda o spolupráci s obcou/obcami iných štátov* (§ 21 zákona o obecnom zriadení),
- *členstvo v medzinárodnom združení obcí* (§ 21 zákona o obecnom zriadení),
- *dohoda (zmluva) verejnoprávneho charakteru*, napr. dohoda o zlúčení obce (§ 2a ods. 2 zákona o obecnom zriadení), dohoda o rozdelení obce (§ 2a ods. 6 zákona o obecnom zriadení), písomná dohoda o spoločnom hasičskom zbore (§ 33 zákona č. 314/2001 Z. z. o ochrane pred požiarmi v znení neskorších predpisov),
- *záujmové združenia obcí* (čl. 66 Ústavy Slovenskej republiky, § 20f až 20j Občianskeho zákonníka).

Rámček 1. *Formy interkomunálnej spolupráce na Slovensku. Zdroj: P. Kukliš (2002)*

V praxi prevládajú na Slovensku dve formy medziobecnej spolupráce obcí. Ide jednak o regionálne združenia obcí (so široko definovaným cieľom, koordinácia a iniciovanie ďalších aktivít), jednak o účelové združovania (viac konkrétne, cieľovo orientované dohody, spojené so vznikom nových spoločných subjektov – agentúr, centier a pod.).

Spoločný obecný úrad predstavuje výkonný orgán bez právnej subjektivity so zmluvne presne určeným rozsahom pôsobností a jeho účastníkmi sú najmenej dve obce. Spoločné obecné úrady zabezpečujú komplexné verejnosprávne služby a ich činnosť je podliehať samospráve municipality. Spoločné obecné úrady sú dobrovoľnou formou spolupráce, jednotli-

vé mestá a obce z nich môžu vystúpiť, alebo celá zmluva môže byť uzavretá iba na určitý čas. Organizačne môžu pôsobiť v rámci obecného úradu obce, ktorá je sídlom spoločného obecného úradu, môžu byť samostatným útvarom na obecnom úrade alebo môžu byť nezávislým pracoviskom mimo príslušného obecného úradu obce. Pri tomto riešení musí byť zabezpečená dostupnosť miestnej administratívy pobočkami v pôvodných obciach (využitie priestorov pôvodného obecného úradu), s postupným nasadením e-governmentu. Princípy, na báze ktorých sa vytvárajú spoločné obecné úrady sú:

a) princíp dobrovoľnosti,
b) princíp vzájomnej výhodnosti,
c) princíp rovnocennosti postavenia obcí,
d) princíp zachovania autonómnosti rozhodovania každej obce.

Spoločné obecné úrady však nie sú na Slovensku ešte plnohodnotným článkom verejnej správy. Zaujímavé výsledky ponúka príspevok E. Balážovej a V. Papcunovej (2005) o analýze výkonu prenesených kompetencií zo štátu na miestnu samosprávu v regiónoch Spiš a Gemer. Realizovaný výskum potvrdil, že prostredníctvom spoločných úradovní sa realizujú kompetencie takmer len s preneseným výkonom štátnej správy, a to iba v nevyhnutnom rozsahu. Obce si dobrovoľne nezriaďujú spoločné úradovne s iným zameraním, než aké im prikazuje legislatíva. Obce nevyužívajú prenesené kompetencie z dôvodu, že sa nevyskytuje na ich výkon požiadavka.

Podľa V. Nižňanského (2004) rozhodujúcimi faktormi pre vznik spoločných obecných úradov sú poloha, tradícia spolupráce a veľkosť obce. Materiál „Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy“ z roku 2000 preferuje pre potreby lokalizácie sídla spoločného obecného úradu a vymedzenia obvodu jeho pôsobnosti využitie nasledovných faktorov:

1. spádovosť, resp. dostupnosť sídla (do 15 km),
2. vybavenosť sídla (základná škola, zdravotnícke zariadenie a pod.),
3. minimálna veľkosť spádovej oblasti (navrhovaná pre minimálne 5000 obyvateľov),
4. rovnomernosť rozmiestnenia sídiel spoločných obecných úradov na území Slovenska,
5. rešpektovanie hraníc vyšších územných celkov,
6. snaha o kontinuitu v zabezpečovaní verejnej správy.

Podľa *„Materiálu na verejnú diskusiu (Komunálna reforma)“* by municipalita mala rešpektovať nasledovné kritériá:

1. správny, hospodársky a životný priestor by sa mal v čo najväčšej možnej miere zhodovať,
2. je potrebné zohľadniť jestvujúcu sídelnú a dopravnú štruktúru, spádovosť a dostupnosť sídla zväzu obcí,
3. rešpektovať hranice vyšších územných celkov,
4. počet obyvateľov zväzu obcí by nemal klesnúť pod 5 000, aby mohol zväz obcí disponovať dostatočnou správnou silou na výkon zverených úloh,
5. v každom zväze by mala byť základná škola.

II. EMPIRICKÝ PRÍKLAD FUNKČNÉHO MESTSKÉHO REGIÓNU PREŠOV

V tejto časti práce prehodnotíme opodstatnenosť výberu FMR ako modelového územia a analyzujeme sídelnú štruktúru FMR Prešov. Na základe súboru kvantitatívnych a kvalitatívnych predpokladov stanovíme mikroregionálne strediská v regióne, resp. identifikovať obce, ktoré by boli vhodné pre lokalizáciu sídla napr. spoločného obecného úradu. Takéto obce by boli zároveň centrami obslužnej vybavenosti. Za kritériá výberu mikroregionálnych stredísk boli zvolené:

- fyzickogeografické
- historické
- sídelné
- demografické
- zariadenia obslužnej vybavenosti v obci (inventarizácia zastúpenia vybraného okruhu verejných i komerčných služieb v obciach). Ide o lokalizáciu: školských zariadení, zdravotníckych zariadení, pôšt, matrík, zariadení maloobchodu a verejného stravovania, kultúrnych a športových zariadení, oddelení polície, oddelení hasičského zboru, zariadení technickej infraštruktúry, domový a bytový fond.

Ďalším cieľom je hierarchizovať všetky obce podľa ukazovateľov stanovených pre výber mikroregionálneho strediska (najmä podľa rozsahu obslužnej vybavenosti), zistiť znaky priestorového správania sa obyvateľov predmetného územia priamym kontaktom s obyvateľmi, zostrojiť obvody najbližšieho vybraného zariadenia pre každú obec skúmaného územia pomocou aplikačného softvéru metódou Voronoiovej teselácie, určiť mikroregionálne strediská a určiť spádovosť obcí do mikroregionálnych stredísk.

1 FUNKČNÝ MESTSKÝ REGIÓN PREŠOV AKO ZÁKLADNÁ OBSERVAČNÁ JEDNOTKA

1.1 VÝBER ÚZEMIA A JEHO ODÔVODNENIE

V otázke výberu modelového územia pre spracovanie skúmanej problematiky prichádzalo do úvahy niekoľko veľkostne rôznorodých variantov: kraj (Prešovský kraj) ako hierarchicky najvyššia uvažovaná jednotka, okres (okres Prešov) ako hierarchicky najnižšia jednotka, región Šariš ako historická jednotka a funkčný mestský región Prešov. Po zhodnotení každej z týchto alternatív sme dospeli k záveru, že berúc do úvahy výskumný záber a okruh sledovaných kritérií, optimálnu veľkosť územia vhodnú pre náš výskum spĺňa FMR. FMR považujeme za územie, v ktorom je možné skúmať praktický problém spoločnosti v lokálnej mierke.

Funkčný mestský región predstavuje kategóriu funkčného regiónu, definovanú na základe kritérií týkajúcich sa priestorovej interakcie medzi mestom a jeho okolím. Do slovenskej geografie uviedol pojem FMR A. Bezák (1991), ktorý ho definuje ako priestorovo súvislé územie, ktoré je vnútorne koherentné a navonok (relatívne) uzavreté vzhľadom na denný pohyb obyvateľov za prácou, vzdelaním, službami, rekreáciou a sociálnymi kontaktmi. Hranice FMR sa určujú predovšetkým na základe dát o dennej dochádzke do zamestnania. FMR sa stali skúmanou jednotkou napríklad v prácach G. Zubriczkého (2003), P. Korca (2005), D. Slobodu (2005) a i. Na rozdiel od okresov, ktoré sú v geografii frekventovane používané najmä ako štatistické jednotky, predstavujú FMR prirodzene vytvárajúce sa nodálne regióny na báze socioekonomických znakov. V štúdii A. Bezáka (1991) bolo na základe dát o dochádzke za prácou do vybraných centier zo sčítania ľudu v roku 1980 vymedzených

na území Slovenska 63 funkčných mestských regiónov (FMR 80). V druhej polovici 90-tych rokov bola uskutočnená revízia systému FMR 80. Rezultátom funkčnej regionalizácie sú dva systémy označené ako FMR 91-A a FMR 91-B. Cieľom regionalizácie na nižšej úrovni B bolo vymedziť FMR, ktoré sú vnútorne koherentné a navonok uzavreté vzhľadom na denný pohyb za prácou, cieľom regionalizácie na vyššej úrovni A bolo identifikovať FMR, ktoré okrem kritérií koherentnosti a uzavretosti spĺňajú dodatočné kritérium minimálnej populačnej veľkosti, za ktorú bola zvolená hranica 35 tisíc obyvateľov. Autor dodáva, že FMR 91-B je zjemnením systému FMR 91-A.

Pri komparácii systémov FMR Prešov z rokov 1991 a 2000 bol využitý index územného súladu (Bezák 2000), pričom FMR Prešov dosiahol hodnotu 62,2 %, t.j. patrí k tým funkčným regiónom, ktorých teritoriálne vymedzenie sa výraznejšie zmenilo. Kým v rámci FMR 80 do FMR Prešov patril súčasný okres Prešov, západná časť okresu Vranov nad Topľou a juhozápadná časť okresu Svidník so zázemím mesta Giraltovce, vo FMR 90 do FMR Prešov bol zaradený súčasný okres Prešov (okrem obcí Seniakovce, Bretejovce a Janovík), takmer celý okres Sabinov (okrem obce Bajerovce) a obec Vyšný Slavkov z okresu Levoča. Okres Sabinov považuje A. Bezák (2000) za vnútorne nekoherentný a navonok neuzavretý regionálny celok, ktorý je periférnou časťou FMR s jadrom ležiacim v inom okrese, v našom prípade Prešov. Okres Prešov je považovaný za vnútorne koherentnú, ale navonok neuzavretú územnú jednotku z dôvodu absencie periférnej zóny.

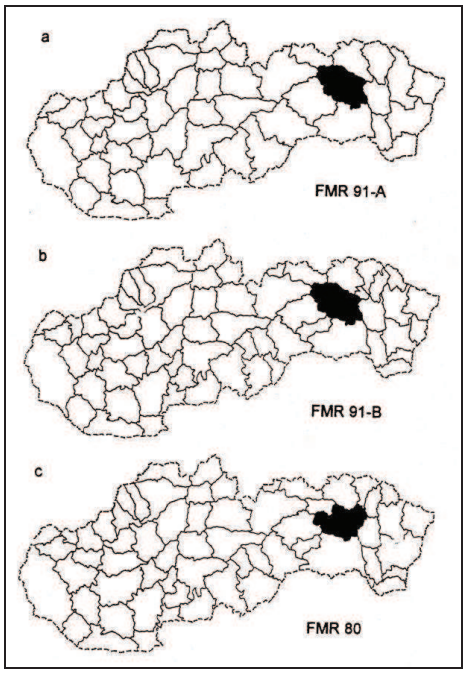

Obr.6. *Funkčné mestské regióny v rokoch 1980 a 1991 so zvýraznením FMR Prešov*
Zdroj: Bezák (2000), upravené autorkou

Okruh kritérií, ktoré boli predmetom nášho výskumu a ich teritoriálny dosah viedol k uskutočneniu malých korekcií vo vymedzení FMR Prešov A. Bezákom z roku 2000. Zdôvodňujeme to nasledovnými skutočnosťami:

- Určujúce kritéria územnej pôsobnosti orgánov miestnej štátnej správy i iných inštitúcií viažucich sa na úroveň okresov, snaha o kompaktnosť územia nás viedli k tomu, že sme do výskumu zahrnuli štyri obce (Seniakovce, Bretejovce, Janovík a Bajerovce) patriace do okresov Prešov a Sabinov, pričom A. Bezák (2000) ich nezahrnul. Zároveň sme vypustili obec Vyšný Slavkov z okresu Levoča.
- Realizáciou korekcie došlo k minimálnemu narušeniu kompaktnosti územia FMR. Počet obcí v porovnaní s FMR PO 2000 vzrástol o tri (134 obcí), počet obyvateľov podľa údajov k 31.12. 2005 sa zvýšil o 747.
- Väzby vo FMR Prešov sú intenzívne a silné, determinované silnou pozíciou primárneho jadra (mesta Prešov) a mestami Sabinov a Lipany ako sekundárnych jadier. Okres Sabinov je v rámci FMR Prešov periférnou časťou. Samotné jadrá susediacich funkčných mestských regiónov s FMR Prešov sú menšie než hlavné jadro FMR Prešov.
- Z hľadiska fyzickogeografických celkov, ktoré FMR Prešov tvoria resp. doň zasahujú, je prirodzeným, kompaktným prírodnými hranicami utvoreným celkom.

Obr.7. *Vymedzenie FMR Prešov v rámci Slovenska*

O základných atribútoch FMR Prešov podľa A. Bezáka (2000) a revidovaného FMR Prešov informujú tabuľky 5 a 6.

Tab.5. *Zloženie FMR Prešov (podľa A. Bezáka 2000) a jeho parametre k 31. 12. 2005*

Okres	počet obcí	z toho počet obcí so štatútom mesta	počet obyvateľov spolu	počet obyvateľov bez mestských sídiel
Prešov	88	2	163564	67300
Sabinov	42	2	55345	36627
Levoča	1	0	333	333
spolu	**131**	**4**	**219242**	**104260**

Tab.6. *Zloženie FMR Prešov po úprave a jeho parametre k 31. 12. 2005*

Okres	počet obcí	z toho počet obcí so štatútom mesta	počet obyvateľov spolu	počet obyvateľov bez mestských sídiel
Prešov	91	2	164331	68067
Sabinov	43	2	55658	36940
spolu	**134**	**4**	**219989**	**105007**

FMR Prešov patrí k väčším funkčným mestským regiónom ležiacim na východnom Slovensku. Na úrovni FMR 91-B susedí až s ôsmymi funkčnými mestskými regiónmi: z východnej strany susedí s FMR Bardejov, Giraltovce, Vranov nad Topľou, južným susedom je FMR Košice. Na západe susedí s FMR Gelnica – Prakovce, Spišská Nová Ves, Po-

prad a Stará Ľubovňa. Územie FMR Prešov má rozlohu 141 717 ha. Jeho geografická poloha je daná súradnicami: 49° 14′ s.g.š. (najsevernejší bod nachádzajúci sa v katastrálnom území obce Kamenica) a 48° 48′ s.g.š. (najjužnejší bod nachádzajúci sa v katastrálnom území obce Seniakovce), 20° 46′ v.g.d. (najzápadnejší bod v katastrálnom území obce Tichý Potok) a 21° 29′ v.g.d. (najvýchodnejší bod v katastrálnom území obce Chmeľov). Územie má mierne predĺžený tvar v smere severozápad–juhovýchod.

1.2 ÚZEMNÉ ZMENY OBCÍ SKÚMANÉHO REGIÓNU POČAS 20. STOROČIA

V teoreticko-metodologickej časti práce boli priblížené základné tézy strediskovej sústavy osídlenia na Slovensku. Táto sústava bola aplikovaná na celom území Slovenska, FMR Prešov nevynímajúc. Ako zobrazuje mapa 1, na území FMR Prešov bolo k 1. januáru 1985 možné identifikovať 21 rovnomerne rozptýlených sídiel miestneho významu. Spádová oblasť sídla miestneho významu je tvorená priemerne 4 – 5 nestrediskovými sídlami. Spádové oblasti miest sú prirodzene väčšie, skladajúce sa z väčšieho počtu nestrediskových sídiel. Na skúmanom území bolo vyčlenených 34 nestrediskových obcí. V mape sú slovne vyznačené názvy tých obcí, ktoré už v súčasnosti nie sú samostatnými obcami, len časťami iných.

Mapa 1.

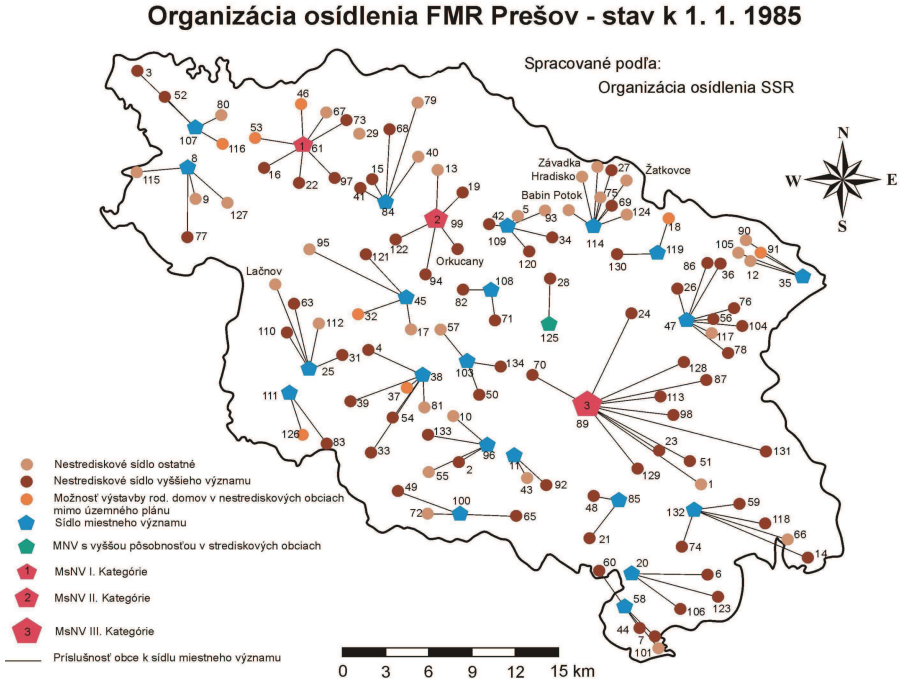

V tejto časti analyzujeme územné zmeny obcí FRM Prešov od začiatku 90-tych rokov po súčasnosť použitím prehľadnej typológie územných zmien podľa V. Slavíka (1999), v ktorej autor rozlišuje dezintegračné a integračné územné zmeny, pričom každý typ má svoje subtypy. Vzhľadom na dva špecifické prípady vo FMR Prešov sme si dovolili rozšíriť typológiu o tzv. zmiešaný typ, kde obec vznikne kombináciou integračnej a dezintegračnej zmeny. Najčastejšie sa zmiešaný typ uplatní tam, kde obec vznikne odčlenením častí od mesta/vidieckej obce a následným zlúčením týchto odčlenených častí. Prehľad územných zmien obcí a následný popis uvádza tabuľka 7.

Tab.7. *Územné zmeny vo FMR Prešov v etape transformácie*

Typ	Popis zmeny	Počet zmien
A.	Dezintegračné zmeny	
1	vznik vidieckej obce odčlenením od mesta	2
2	vznik mesta odčlenením od mesta	0
3	vznik vidieckej obce odčlenením od vidieckej obce	1
4	vznik vidieckych obcí rozčlenením vidieckej obce	0
B.	Integračné zmeny	
1	pričlenenie vidieckej obce k mestu	0
2	pričlenenie vidieckej obce k vidieckej obci	3
3	zlúčenie vidieckych obcí	0
4	zánik vidieckej obce	0
C.	zmiešané	
	A1 + B3	1
	A3 + B3	1
spolu		**8**

Zdroj: V. Slavík (1999), doplnené autorkou

Popis územných zmien od roku 1990 vo FMR Prešov:
A1 – vznik obce Haniska rozdelením obce Prešov (1990)
A1 – vznik obce Medzany rozdelením obce Veľký Šariš (1992)
A1 + B3 – vznik obce Ľubotice, ktorá vznikla zlúčením častí obce Ľubotice a Šarišské Lúky, ktoré sa odčlenili od obce Prešov (1990)
A3 – vznik obce Suchá Dolina, vznika rozdelením obce Sedlice (1990)
A3 + B3 – vznik obce Lipníky, vznikla zlúčením častí obce Lipníky, Podhrabina a Taľka, ktoré sa odčlenili od obce Nemcovce (1990)
B2 – obec Lačnov zlúčená s obcou Lipovce (1991)
B2 – obce Babin Potok a Hradisko zlúčené s obcou Terňa (1991)
B2 – obce Závadka a Žatkovce zlúčené s obcou Geraltov (1991)

Počnúc rokom 1990 prebehlo vo FMR Prešov osem územných zmien obcí, z toho všetky v okrese Prešov. V okrese Sabinov nebola v sledovanom období zaznamenaná žiadna územná zmena.

2 ÚZEMNÁ ŠTRUKTÚRA OBCÍ SKÚMANÉHO ÚZEMIA SO ZRETEĽOM NA ICH VEĽKOSŤ A RAST

Sídelná štruktúra predstavuje zložitý systém, v rámci ktorého pôsobia vo vzájomných vzťahoch sídla rôznych funkcií a veľkostí, rozložené na konkrétnom teritóriu. V súčasnosti sa chápanie termínu sídelná štruktúra často stotožňuje s územnou štruktúrou obcí, ktoré tvoria základný teritoriálny článok verejnej správy a zároveň samosprávne spoločenstvo obyvateľov, trvalo bývajúcich vo vymedzení ich územného obvodu.

2.1 VEĽKOSTNÁ ŠTRUKTÚRA OBCÍ SKÚMANEHO ÚZEMIA

Veľkostná štruktúra obcí tvorí jeden zo základných predpokladov a determinantov realizácie komunálnej reformy (J. Buček 2005, D. Sloboda 2005). Jej podrobné poznanie sa stáva predpokladom k realizácii ďalších krokov súvisiacich s komunálnou reformou. Na pozadí stručnej charakteristiky sídelnej štruktúry Prešovského kraja nesúceho typické črty sídelnej štruktúry Slovenska sa zaoberáme charakteristikou sídelnej štruktúry FMR Prešov s cieľom poznať jeho sídelnogeografické špecifiká.

Tab.8. *Sídelná štruktúra Prešovského kraja podľa veľkostných kategórií obcí v roku 2001*

veľkostná kategória	počet obcí	%	počet obyv.	%
do 99	68	10,2	4381	0,6
100 – 199	95	14,3	13652	1,7
200 – 499	210	31,5	73361	9,3
500 – 999	162	24,3	113170	14,3
1000 – 1999	76	11,4	103525	13,1
2000 – 4999	38	5,7	104795	13,3
5000 – 9999	5	0,8	31859	4
10000 a viac	12	1,8	345225	43,7
spolu	666	100	789968	100

Zdroj: SODB 2001, vlastné výpočty

Prešovský kraj ako politický región vznikol v roku 1996, kedy sa v rámci reformy verejnej správy a územno-správneho členenia vytvorilo na území Slovenska na základe Zákona č. 221/1996 Z. z. osem krajov. Prešovský kraj pozostáva z 13 okresov. Na rozdiel od ostatných regiónov Slovenska dnešný Prešovský kraj výrazne nezasiahol proces integrácie obcí v období direktívneho presadzovania transformácie sídelnej štruktúry socializmu. Po roku 1989 sa v Prešovskom kraji prejavil proces dezintegrácie obcí. Nové obce vznikali najmä rozčlenením vidieckych obcí, resp. odčlenením obcí, ktoré sú lokalizované v blízkosti miest a pred rokom 1989 boli časťou miest.

Z uvedených údajov tabuľky 8 vyplýva, že sídelná štruktúra Prešovského kraja je výrazne rozdrobená. Pokiaľ na Slovensku obce s menej ako 1000 obyvateľmi tvoria 67 % všetkých obcí, v Prešovskom kraji je to až 80,3 % obcí (v roku 2001). V týchto obciach žije viac ako štvrtina obyvateľov Prešovského kraja (25,9 %). Okrem toho 24,5 % obcí kraja má menej ako 200 obyvateľov. Až 68 obcí má menej ako 100 obyvateľov. V Prešovskom kraji možno identifikovať jednak oblasti s veľkými kompaktnými obcami (napr. okres Poprad), ale aj siete malých kompaktných obcí (napr. okres Svidník).

Tab.9. *Zastúpenie obcí vo veľkostnej kategórii do 999 obyvateľov podľa okresov Prešovského kraja v % v roku 2001*

okres	% obcí okresu	% obyvateľov okresu
Bardejov	91,8	43,1
Humenné	88,7	22,4
Kežmarok	64	18
Levoča	90,9	36
Medzilaborce	95,6	46,8
Poprad	37,9	7,3
Prešov	**75,8**	**21,2**
Sabinov	**67,4**	**25,6**
Snina	82,4	20,5
Stará Ľubovňa	65,9	23,3
Stropkov	97,5	48,3
Svidník	95,5	47,2
Vranov nad Topľou	72	26,1

Zdroj: SODB 2001, vlastné výpočty

Na základe tabuľky 9 možno konštatovať, že v okresoch Stropkov, Medzilaborce, Svidník a Levoča má viac ako 90 % všetkých obcí do 999 obyvateľov. Berúc do úvahy iba vidiecke obce, ani jedna z nich v okresoch Stropkov a Medzilaborce neprekročila túto hranicu. V okresoch Svidník a Levoča je iba jedna vidiecka obec s vyšším počtom obyvateľov ako tisíc. Naproti tomu v okrese Poprad je vo veľkostnej kategórii do 999 obyvateľov iba 37,9 % všetkých obcí. V ostatných okresoch Prešovského kraja majú malé obce prevahu.

Územnú štruktúru obcí FMR Prešov tvorí 91 obcí okresov Prešova a 43 obcí okresu Sabinov. V roku 2005 v okrese Prešov žilo 164 331 obyvateľov, čo činí 74,7 % z celkového počtu obyvateľov skúmaného regiónu. V okrese Sabinov žilo 55 658 obyvateľov, čo predstavuje 25,3 % obyvateľov FMR Prešov. V roku 2005 malo skúmané územie spolu 219 989 obyvateľov, s vylúčením miest je to 105 007 obyvateľov.

Detailnejší pohľad na veľkostnú štruktúru okresu Prešov, okresu Sabinov a FMR Prešov ponúkajú tabuľky 10, 11 a 12.

Tab.10. *Veľkostná štruktúra obcí okresu Prešov v roku 2005*

okres	veľkostná skupina	počet obcí	% podiel	počet obyvateľov	% podiel
Prešov	do 99	1	1.1	64	0,04
	100 – 199	7	7,69	1063	0,65
	200 – 499	29	31,87	10254	6,24
	500 – 999	27	29,67	18987	11,55
	1000 – 1999	21	23,08	28347	17,25
	2000 – 4999	5	5,49	13995	8,52
	5000 – 9999	0	0	0	0
	10000 – viac	1	1,1	91621	55,75
spolu		**91**	**100**	**164331**	**100**

Zdroj: ŠÚ SR, 2005

Okres Prešov pozostávajúci z 91 obcí má 2 obce so štatútom mesta – Prešov s počtom obyvateľov 91 621 a Veľký Šariš s počtom obyvateľov 4 643. Obec s najmenším počtom obyvateľov je obec Ondrašovce (64). Vidiecka obec s najvyšším počtom obyvateľov je obec Ľubotice (2852) v tesnej blízkosti mesta. Najväčšie zastúpenie majú obce vo veľkostnej kategórii od 200 – 499, kam patrí 29 obcí. Druhá najpočetnejšia kategória obcí okresu Prešov je od 500 do 999 obyvateľov, kam radíme 27 obcí.

Tab.11. *Veľkostná štruktúra obcí okresu Sabinov v roku 2005*

okres	veľkostná skupina	počet obcí	% podiel	počet obyvateľov	% podiel
Sabinov	do 99	0	0	0	0
	100 – 199	5	11,62	700	1,26
	200 – 499	13	30,23	5129	9,21
	500 – 999	11	25,58	8081	14,52
	1000 – 1999	9	20,93	13301	23,9
	2000 – 4999	3	6,98	9729	17,48
	5000 – 9999	1	2,33	6340	11,39
	10000 – viac	1	2,33	12378	22,24
spolu		**43**	**100**	**55658**	**100**

Zdroj: ŠÚ SR, 2005

Okres Sabinov vo FMR Prešov pozostáva zo 43 obcí, z toho 2 majú štatút mesta – Sabinov s počtom obyvateľov 12 378 a Lipany s počtom obyvateľov 6 340. V okrese nie je obec s menej ako 100 obyvateľmi ani obec vo veľkostnej kategórii od 200 do 299 obyvateľov. Najviac obcí (13) spadá do veľkostnej kategórie od 200 - 499 obyvateľov. Druhú najpočetnejšiu kategóriu predstavujú obce od 500 – 999 obyvateľov (11).

Tab.12. *Veľkostná štruktúra obcí FMR Prešov v roku 2005*

veľkostná skupina	počet obcí	% podiel	počet obyvateľov	% podiel
do 99	1	0,75	64	0,03
100 – 199	12	8,95	1763	0,82
200 – 499	42	31,34	15383	6,99
500 – 999	38	28,36	27068	12,30
1000 – 1999	30	22,39	41648	18,93
2000 – 4999	8	5,97	23724	10,78
5000 – 9999	1	0,75	6340	2,88
10000 – viac	2	1,49	103999	47,27
spolu	**134**	**100**	**219989**	**100**

Zdroj: ŠÚ SR

Veľkostná štruktúra obcí skúmaného územia je obsahom mapy 2. Na celom území zaznamenávame jednoznačnú prevahu obcí do 999 obyvateľov. Tvoria až 69,4 % z celkového počtu obcí FMR Prešov, no žije v nich len 20,2 % obyvateľstva. Naopak, v sídlach nad 1000 obyvateľov, ktoré predstavujú 30,6 % žije až 79,8 % obyvateľstva FMR Prešov. V štyroch mestských sídlach (Prešov, Veľký Šariš, Sabinov a Lipany) žije 114 982 obyvateľov (52,3 %).

Mapa 2.

Veľkostné kategórie obcí funkčného mestského regiónu Prešov k 31. 12. 2005

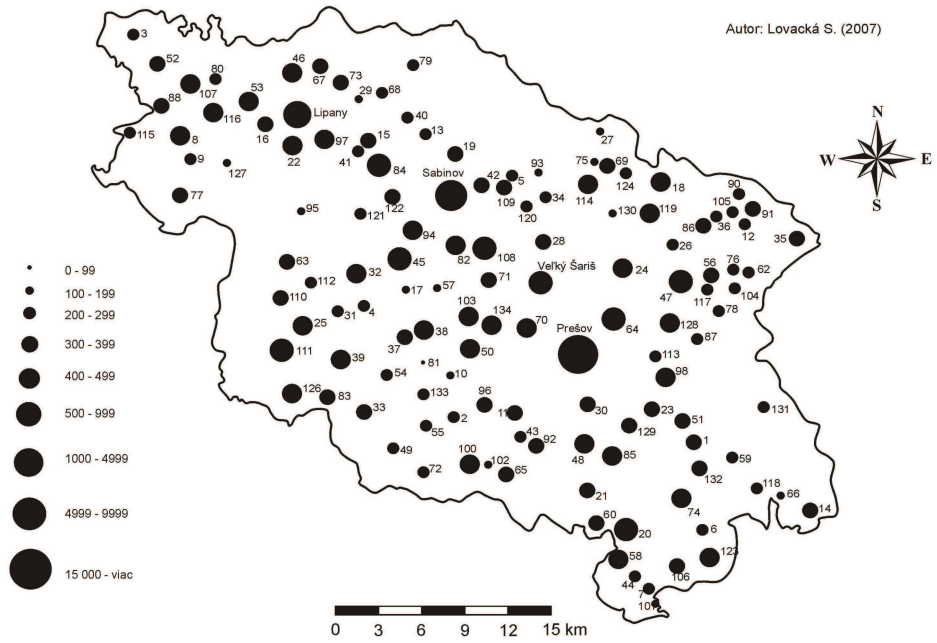

2.2 VÝVOJ POČTU OBYVATEĽOV VIDIECKYCH OBCÍ SKÚMANÉHO ÚZEMIA

Pre potreby komunálnej reformy stoja v centre záujmu predovšetkým malé obce a ich demogeografické charakteristiky. Pod pojmom „malá obec“ v zhode s D. Tichým (2005) rozumieme obec, ktorej počet obyvateľov neprekročí 500. Niektorí autori (napr. Nižňanský 2005) považujú malú obec za obec s menej ako 1 000 obyvateľmi. V prípade FMR Prešov, o počte malých obcí a počte obyvateľov im prislúchajúci pojednáva tabuľka 13.

Tab.13. *Veľkostná diferenciácia malých obcí vo FMR Prešov*

Kategória	okres PO		okres SB		spolu	
	počet obcí	počet obyv.	počet obcí	počet obyv.	počet obcí	počet obyv.
0 – 199	8	1127	5	700	13	1827
200 – 299	9	2199	0	0	9	2199
300 – 399	8	2737	7	2489	15	5226
400 – 499	12	5318	6	2640	18	7958
spolu	37	11381	18	5829	55	17210

Zdroj: ŠÚ SR (2005)

V skúmanom území možno identifikovať 55 malých obcí, pre väčšinu ktorých platí, že
- sú od miest najvzdialenejšie,
- sa nachádzajú na koncových komunikáciách spravidla ležiacich na úpätí pohorí,

- nachádzajú sa v oblastiach s menej priaznivými prírodnými i socioekonomickými podmienkami pre rozvoj dopravnej či sociálnej infraštruktúry,
- sa vyznačujú nízkym ľudským potenciálom, ktorý je nositeľom všetkých procesov súvisiacich s jeho rozvojom (demografických, ekonomických, sociálnych).

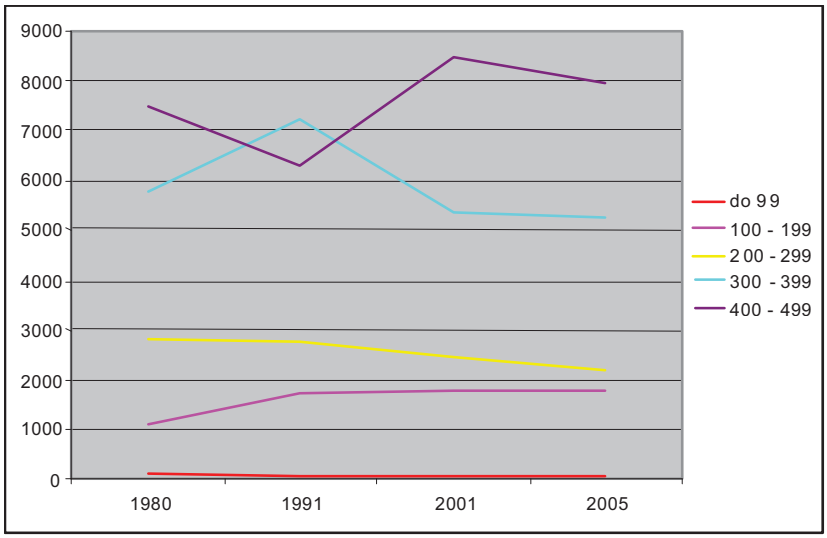

Graf 1. *Vývoj počtu obyvateľov vidieckych obcí FMR Prešov podľa veľkostných kategórií obcí.*

Vývoj počtu obyvateľov vidieckych sídiel vo FMR Prešov podľa veľkostných kategórií obcí v grafe 1 naznačuje, že obec Ondrašovce (obec do 99 obyvateľov) je počtom obyvateľov stabilná a jej počet obyvateľov sa výrazne nemení. V prípade obcí veľkostnej kategórie od 100 do 199 obyvateľov možno registrovať postupný nárast obyvateľov počas 80-tych a na začiatku 90-tych rokoch 20. storočia, no za ostatných 15 rokov je táto veľkostná kategória značne stagnujúca. Klesajúci trend registrujeme v prípade vývoja počtu obyvateľov vo veľkostnej kategórii od 200 do 299. Zaujímavé je sledovať vývoj počtu obyvateľov v obciach s 300 - 399 a 400 - 499 obyvateľmi, ktorý v rokoch 1980 – 2001 má opačný charakter. Kým v 80-tych rokoch dochádza k nárastu počtu obyvateľov žijúcich v obciach menšej z tejto dvojice kategórií, vyššia kategória zaznamenáva pokles. V 90-tych rokoch 20. storočia sa vývoj otočil. V poslednom období možno u oboch sledovať mierny pokles. Celkovo možno vysloviť klesajúcu tendenciu vývoja počtu obyvateľov v najnižších veľkostných kategóriách obcí.

Tabuľky 14 a 15 poukazujú na obce s najvyššími a najnižšími hodnotami indexu rastu v obciach FMR Prešov. K obciam s najrýchlejším tempom rastu patrí obec Malý Slivník (481 obyv. v roku 1991 – 735 obyv. v roku 2005), Jarovnice (3136 – 4708 obyv.), Chminianske Jakubovany (1130 – 1686 obyv.), Ostrovany (1166 – 1648) a obec Svinia (1078 – 1506). Vysoký index rastu týchto obcí je ovplyvnený prítomnosťou rómskeho obyvateľstva, ktorého reprodukčné správanie má vo všeobecnosti odlišný charakter ako reprodukčné správanie iného ako rómskeho obyvateľstva.

Tab.14. *Obce FMR Prešov s najvyšším indexom rastu 2001/ 1991, 2005/2001 a 2005/1991*

Obec	2001/1991	Obec	2005/2001	Obec	2005/1991
Malý Slivník	133,1	Chminianske Jakubovany	118,1	Malý Slivník	152,8
Bzenov	130,7	Trnkov	116,5	Jarovnice	150,1
Olejníkov	129,6	Veľký Šariš	115,6	Chminianske Jakubovany	149,2
Jarovnice	129,2	Malý Slivník	114,8	Ostrovany	141,3
Ostrovany	128,6	Lesíček	113,6	Svinia	139,7

Tabuľka 15 monitoruje najnižšie hodnoty indexu rastu v obciach FMR Prešov. Zaznamenávame ich predovšetkým v malých obciach, v ktorých počet obyvateľov kontinuálne klesá. Najnižší index rastu za ostatných 15 rokov poukazuje na obec Geraltov (179 obyv. v roku 1991 – 122 obyv. v roku 2005). Nasleduje obec Hanigovce (178 – 124), Klenov (279 – 206), Vysoká (196 – 150) a Suchá Dolina (254 – 197).

Tab.15. *Obce FMR Prešov s najnižším indexom rastu 2001/ 1991, 2005/2001 a 2005/1991*

Obec	2001/1991	obec	2005/2001	Obec	2005/1991
Hanigovce	76,4	Geraltov	81,9	Geraltov	68,2
Vysoká	77	Brežany	89,1	Hanigovce	69,7
Klenov	77,1	Hanigovce	91,2	Klenov	73,8
Daletice	82,9	Proč	93,4	Vysoká	76,5
Geraltov	83,2	Janovík	93,4	Suchá Dolina	77,6

Indexy rastu odpovedajú na otázku rastúceho resp. klesajúceho vývoja počtu obyvateľov v území. „Veľké obce“ sú koncentrované najmä v blízkosti miest a pozdĺž hlavných dopravných ťahov. „Malé obce“ sa nachádzajú najmä v periférnych častiach regiónu, ako i v zázemí veľkých obcí.

3 ANALÝZA ÚZEMNÉHO ROZMIESTNENIA ZARIADENÍ VYBAVENOSTI VIDIECKYCH OBCÍ SKÚMANÉHO ÚZEMIA

Prvý krok k vymedzeniu obvodov pôsobenia napr. spoločných obecných úradov s komplexnou verejnosprávnou agendou spočíva v analýze mikroregionálnej siete pôsobenia vybraných zariadení obslužnej vybavenosti v obciach. Ich lokalizácia výrazne determinuje potenciál obcí pre umiestnenie sídla spoločného obecného úradu. K rozvoju obce výrazne prispieva i ekonomická základňa obcí, ktorá je taktiež predmetom výskumu tejto časti práce. Všetky parciálne analýzy sa vzťahujú na skúmané územie, teda na FMR Prešov. Niektoré ukazovatele sú sledované vrátane miest, iné s ich vylúčením. Údaje v tejto časti práce sú získané predovšetkým zo Štatistického lexikónu obcí Slovenskej republiky 1992 (výsledky zo Sčítania ľudu, domov a bytov 1991), Štatistického lexikónu obcí Slovenskej republiky 2001 (výsledky zo Sčítania obyvateľstva, domov a bytov 2001) a Mestskej a obecnej štatistiky (ďalej MOŠ) (výsledky k 31. 12. 2004 a 31. 12. 2005) na internetovej stránke Štatistického úradu Slovenskej republiky, ale i z iných bližšie uvedených zdrojov.

1. predškolské zariadenia a základné školstvo
2. zdravotnícke zariadenia
3. dodávacie pošty
4. matričné úrady
5. zariadenia maloobchodu, verejného stravovania a ubytovania
6. kultúrne a športové zariadenia
7. zariadenia hasičského a záchranného zboru
8. zariadenia polície
9. zariadenia technickej vybavenosti so zreteľom na informačno-komunikačné technológie
10. domový a bytový fond

Rámček 2. *Kritériá hodnotenia pre výber centier obslužnej vybavenosti*

3.1 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE ŠKOLSKÝCH ZARIADENÍ

Služba základného školstva je považovaná za jednu zo základných verejných služieb zabezpečujúcich základné vzdelanie pre obyvateľov. Analýza územného rozmiestnenia školských zariadení predškolského typu a zariadení základného školstva v skúmanom území smeruje k poznaniu centier školskej dochádzky v skúmanom území. Potrebné dáta boli čerpané z Krajského školského úradu v Prešove a internetovej stránky Ústavu informácií a prognóz školstva.

Výskum je zameraný na vidiecke obce, v ktorých sú lokalizované materské školy, základné školy prvého stupňa a úplné základné školy. Obce, v ktorých sa nachádzajú školské zariadenia predstavujú centrá školskej dochádzky pre miestnych obyvateľov i obyvateľov okolitých obcí. Viaceré vypočítané údaje sú uvedené v dvoch úrovniach – vrátane mestských sídiel a s vylúčením mestských sídiel.

K 30. 9. 2006 sa vo vidieckych obciach FMR Prešov nachádzalo 130 predškolských zariadení, 56 základných škôl 1. stupňa (1. – 4. ročník, resp. 1. – 3. ročník) a 57 základných škôl 2. stupňa (1. – 9. ročník). Taktiež sa tu nachádzajú špeciálne školy a dve stredné odborné učilištia. Zariadenia predškolského typu navštevovalo spolu 6 473 detí, školy 1. stupňa 2 157 detí a úplné základné školy mali 22 375 detí. Informáciami o počte žiakov iných školských zariadení v tomto regióne nedisponujeme.

Mapa 3.

Rozmiestnenie školských zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov

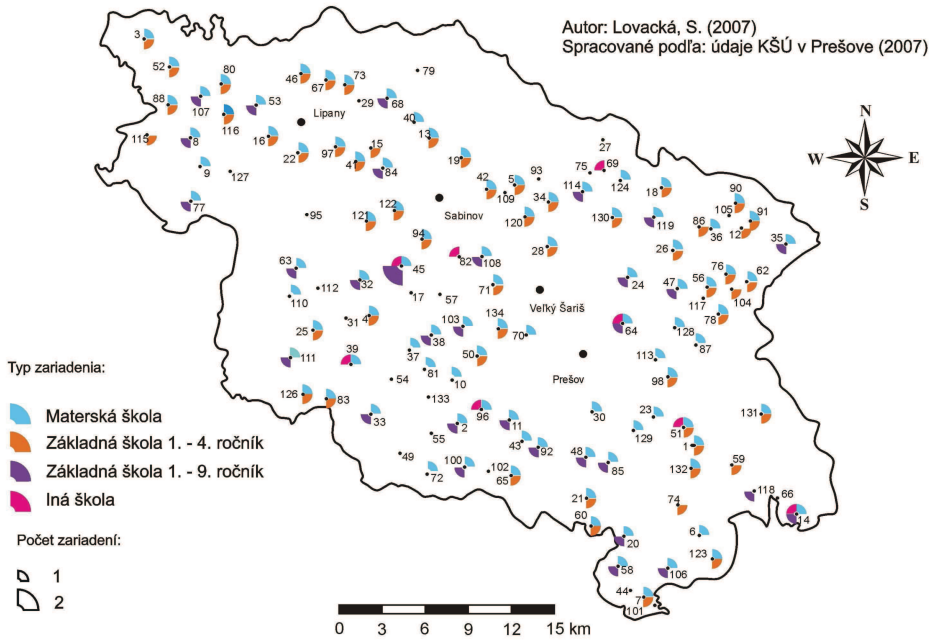

Predškolské zariadenia sa nachádzajú v 102 obciach (76,1 %) FMR Prešov. Len 32 obcí v tomto regióne nemá materskú školu. Priemerný počet detí navštevujúcich materskú školu vrátane miest je 62, bez mestských sídiel je o polovicu menší - 31. Predškolské zariadenia vo vidieckych obciach sú zväčša kapacitne malé školské zariadenia nachádzajúce sa jednak ako samostatné budovy alebo ako súčasť základnej školy. Predškolské zariadenia v súčasnosti čelia problému nízkeho počtu detí, čo v niektorých obciach môže viesť k postupnému ukončeniu ich činnosti.

Základné školy 1. stupňa registrujeme v 56 obciach, čo je 41,8 % všetkých obcí FMR Prešov. Ide o školy najviac ohrozené zánikom, keďže priemerný počet žiakov na jednu školu je 39. V sídlach mestského typu sa tento typ škôl nenachádza.

Úplné základné školy sa v počte 57 nachádzajú v 35 obciach (26,1 %). Najviac – 19 úplných základných škôl sa nachádza prirodzene v Prešove, čo predstavuje 33 % všetkých škôl tohto typu na území FMR Prešov. Priemerný počet žiakov na základnej škole vrátane miest činí 639 žiakov. Ak uvažujeme región bez mestských sídiel – priemerný počet v úplnej základnej škole je 284 žiakov.

Tab.16. *Ukazovatele školských zariadení v obciach FMR Prešov*

Typ zariadenia	Počet zariadení vrátane miest	Počet zariadení bez miest	Počet detí/ žiakov vrátane miest	Počet detí/ žiakov bez miest
MŠ	130	98	6473	3096
ZŠ 1. – 4. ročník	56	56	2157	2157
ZŠ 1. – 9. ročník	57	31	22375	8805
počet detí / žiakov spolu	-	-	31005	14058

Zdroj: údaje KŠÚ v Prešove, vlastné výpočty

Pre úplnosť štruktúry školských zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov doplníme, že v obciach s prevažujúcou rómskou menšinou sa nachádzajú špeciálne školy (v obciach Chminianske Jakubovany, Jarovnice, Malý Slivník, Ostrovany a Rokycany). V obci Červenica má sídlo Evanjelická pomocná škola internátna pre hlucho-slepé deti. Stredné odborné učilištia sa nachádzajú v dvoch obciach - SOÚ lesnícke v Kokošovciach a SOÚ drevárske v Ľuboticiach, nad činnosťou ktorých visí v dlhodobých vyhliadkach otáznik.

3.2 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE ZDRAVOTNÍCKYCH ZARIADENÍ

Pri skúmaní vybavenosti obcí zdravotníckymi zariadeniami bola naša pozornosť zameraná na sieť ambulancií všeobecných praktických lekárov pre dospelých, všeobecných pediatrov, stomatológov a lekární vo vidieckych obciach i mestách FMR Prešov. Informácie k tejto problematike sme získali z Národného centra pre zdravotnícke informácie a zo Zlatých stránok 2006/2007. Informácie boli kombinované z viacerých zdrojov z dôvodu, že v súčasnosti neexistuje registrácia zdravotníckych zariadení jednou inštitúciou.

Mapa 4.

Rozmiestnenie zdravotníckych zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov

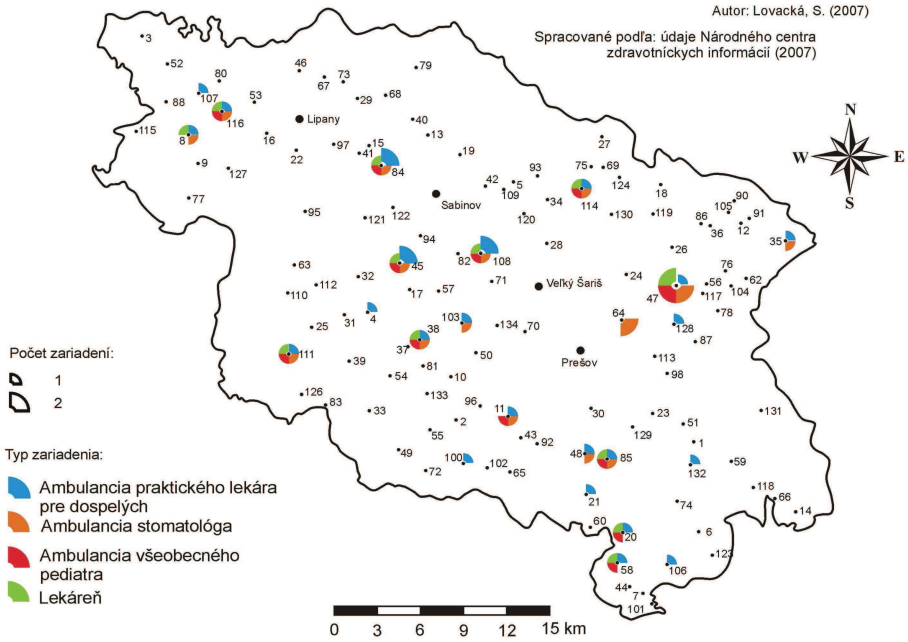

Tab.17. *Typy skúmaných zdravotníckych zariadení v obciach FMR Prešov*

Typ zariadenia	Ambulancia praktického lekára pre dospelých	Ambulancia praktického lekára pre deti a dorast	Stomatologická ambulancia	Lekáreň
počet vrátane miest	72	41	90	49
počet bez miest	26	13	17	13

Zdroj: údaje Národného centra zdravotníckych informácií (2006)

Vo FMR Prešov sa nachádza 72 ambulancií praktického lekára pre dospelých, 41 ambulancií lekára pre deti a dorast, 90 stomatologických ambulancií a 49 lekární. Prirodzene najviac zariadení je lokalizovaných v meste Prešov. Nižší počet zdravotníckych zariadení je zaznamenaný v mestách Sabinov, Lipany a Veľký Šariš. O rozmiestnení vybraných zdravotníckych zariadení pojednáva mapa 4. Možno povedať, že zdravotnícke zariadenia sa sústreďujú do väčších, silnejších centier obslužnej vybavenosti.

V súvislosti s voľbou lekára pre deti, dorast a dospelých možno v súčasnosti hovoriť o slobodnej voľbe výberu. Súčasná vláda však uskutočnila revíziu zdravotných obvodov pre lekárov, ktoré majú v prípade vážnych zdravotných problémov zaručiť možnosť vyšetrenia aj v prípade, že obyvateľ má svojho lekára v inej obci.

3.3 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE PÔŠT

Podľa R. Ištoka, S. Lovackej (2005) umiestnenie poštových úradov a matrík sa opiera o už osvedčené členenie, ktoré je často rešpektované aj inými štátnymi inštitúciami. Pri skúmaní pôšt ako kritéria hodnotenia pre potreby komunálnej reformy sa sústredíme na územné rozmiestnenie pôšt a vymedzenie ich obvodov. Obvod dodávacej pošty je daný obcami s rovnakým poštovým smerovacím číslom.

Mapa 5.

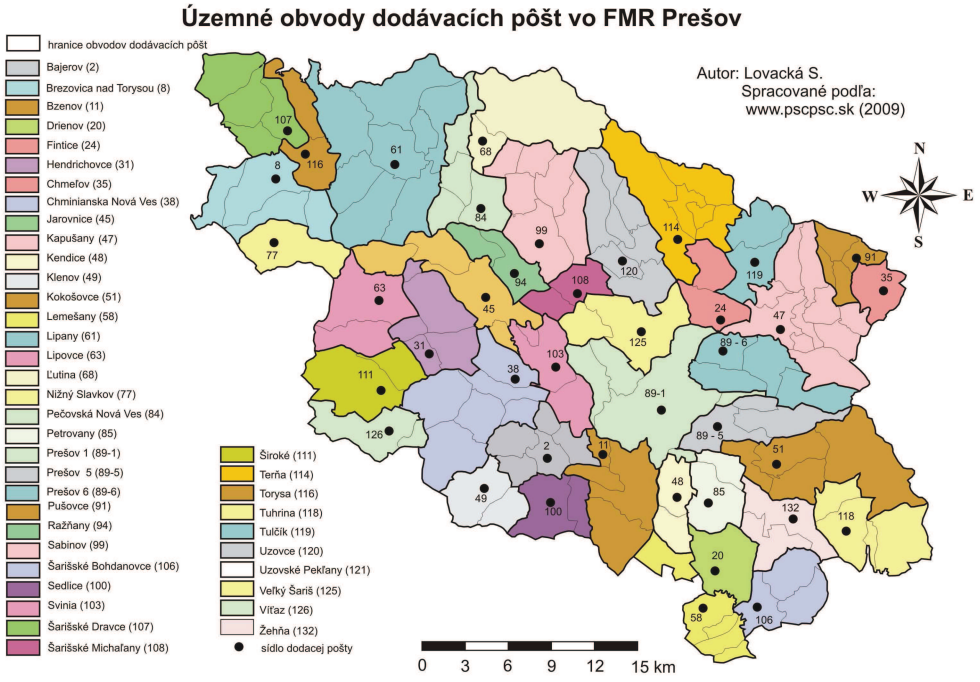

Vo FMR Prešov sa nachádza spolu 41 pôšt (sídiel dodávacích pôšt), z toho 3 v meste Prešov. K najväčším obvodom patrí obvod pošty v Kapušanoch (10 obcí) a Lipanoch (8 obcí). Len 2 obce (Drienov a Nižný Slavkov) zabezpečujú poštové úkony pre samotné obce. Jedna pošta poskytuje priemerne služby pre 3,3 obce. Rozmiestnenie dodávacích pôšt interpretuje mapa 5.

3.4 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE MATRÍK

Územné rozmiestnenie matrík a ich obvody sú obsahom mapy 6. V skúmanom území registrujeme 24 matrík (sídiel matričných obvodov). Priemerný obvod jednej matriky tvorí 5,6 obcí. Najväčší matričný obvod má Prešov (14 obcí) a Kapušany (12 obcí), najmenší matričný obvod je tvorený 1 obcou, ide o obec Drienov.

Mapa 6.

Územné obvody matričných úradov vo FMR Prešov

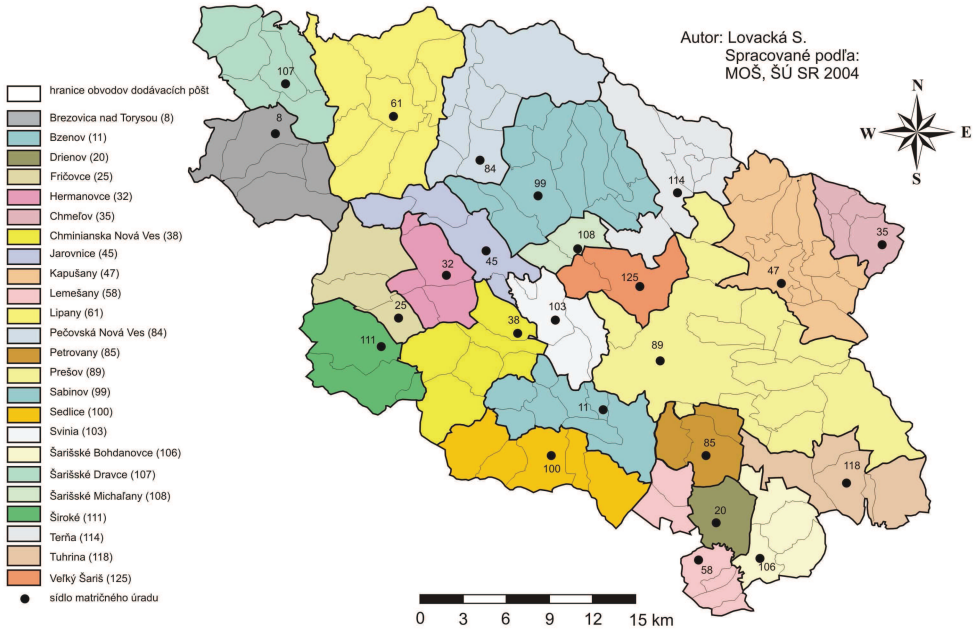

3.5 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE PRACOVÍSK HASIČSKÉHO A ZÁCHRANNÉHO ZBORU

K ďalším pracoviskám, v ktorých pôsobnosti sú vymedzené obvody obcí, sú pracoviská Hasičského a záchranného zboru (ďalej **HaZZ**). Na skúmanom území možno rozlíšiť tri zásahové obvody HaZZ:

1. zásahový obvod okresného riaditeľstva so sídlom v Prešove tvorí:
   a) všetky obce okresu Prešov okrem obcí Demjata, Fulianka, Geraltov, Malý Mošurov, Tulčík, Veľký Slivník, Záhradné, Fričovce, Hrabkov, Lipovec, Ovčie, Víťaz, Šindliar a Široké,
   b) všetky obce okresu Sabinov,
   c) obec Vyšný Slavkov z okresu Levoča.
2. zásahový obvodu okresného riaditeľstva so sídlom v Bardejove prestavujú:
   a) všetky obce okresu Bardejov,
   b) obce Demjata, Fulianka, Geraltov, Malý Slivník, Mošurov, Tulčík, Veľký Slivník a Záhradné z okresu Prešov.
3. zásahový obvod okresného riaditeľstva so sídlom v Levoči tvoria:
   a) všetky obce okresu Levoča okrem obce Vyšný Slavkov,
   b) obce Fričovce, Hrabkov, Lipovec, Ovčie, Víťaz, Šindliar a Široké z okresu Prešov.

Územné rozmiestnenie pracovísk HaZZ a ich obvody sú zakreslené v mape 7.

Mapa 7.

Zásahové obvody okresných riaditeľstiev Hasičského a záchranného zboru FMR Prešov

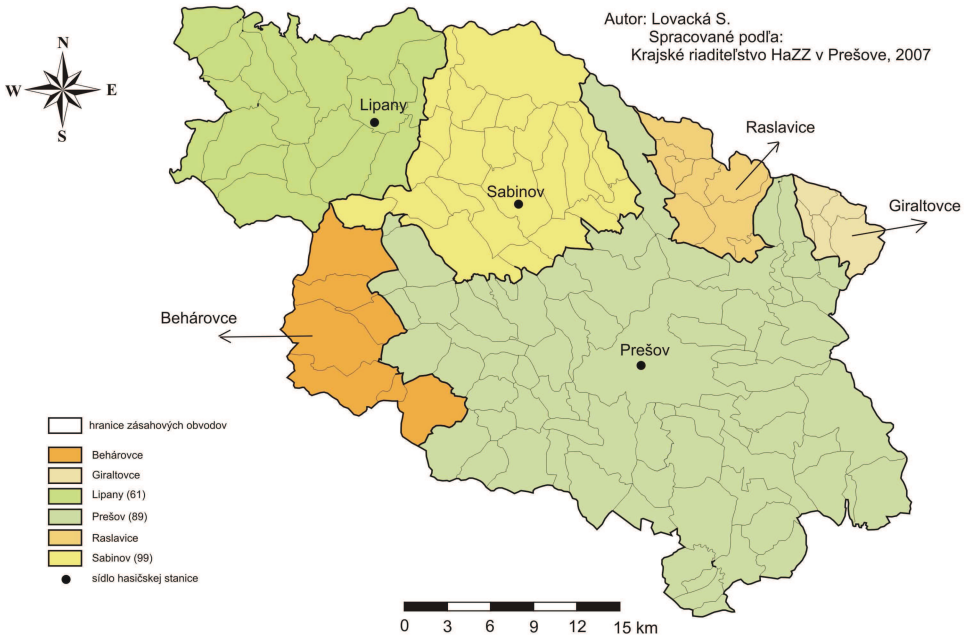

3.6 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE PRACOVÍSK POLICAJNÉHO ZBORU

Mapa 8.

Územné obvody pracovísk Obvodného oddelenia Policajného zboru vo FMR Prešov

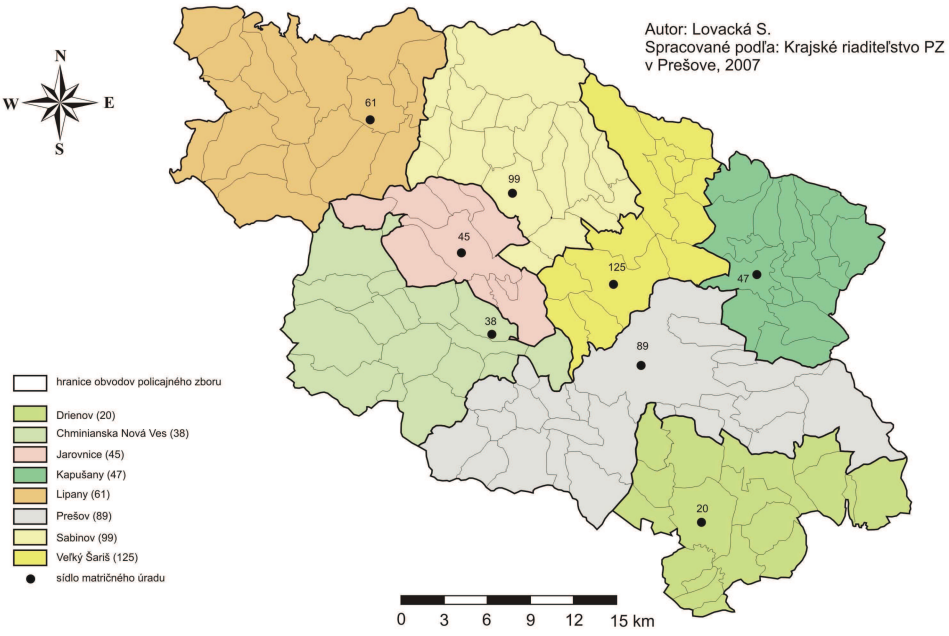

V skúmanom území je lokalizovaných osem pracovísk Obvodného oddelenia policajného zboru (ďalej **PZ)**. O počte obcí tvoriacich jednotlivé obvody pracovísk pojednáva tabuľka 18. Najväčší obvod predstavuje obvod so sídlom v Prešove, najmenší obvod má sídlo v Jarovniciach. Územné rozmiestnenie pracovísk PZ a ich obvody sú zakreslené v mape 8.

Tab.18. *Počet obcí v obvodoch PZ vo FMR Prešov*

Sídlo pracoviska	Drie-nov	Chminian-ska Nová Ves	Jarov-nice	Kapušany	Lipany	Prešov	Sabinov	Veľký Šariš
počet obcí v obvode	18	16	8	19	19	23	19	12

Zdroj: údaje MOŠ ŠÚ SR, 2004

3.7 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE ZARIADENÍ MALOOBCHODU A VEREJNÉHO STRAVOVANIA

Predmetom tejto časti výskumu je distribúcia zariadení maloobchodu a stravovacích zariadení vo vidieckych obciach skúmaného územia. Zariadenia maloobchodu a stravovania predstavujú rýchlo sa rozvíjajúce segmenty sektoru služieb, ktoré je pri výbere mikroregionálneho strediska potrebné zohľadniť. Zariadenia maloobchodu sa viažu k uspokojovaniu základných potrieb človeka, u stravovacích zariadení je dôležitým lokalizačným faktorom frekventovaný dopravný ťah. Dáta potrebné k získaniu poznatkov pochádzajú z terénneho výskumu, internetovej stránky firiem COOP Jednota Slovensko, s.d. a Milk Agro spol. s.r.o., ako aj zo Zlatých stránok 2006/2007.

Mapa 9.

Rozmiestnenie vybraných zariadení obslužnej vybavenosti vo vidieckych obciach FMR Prešov

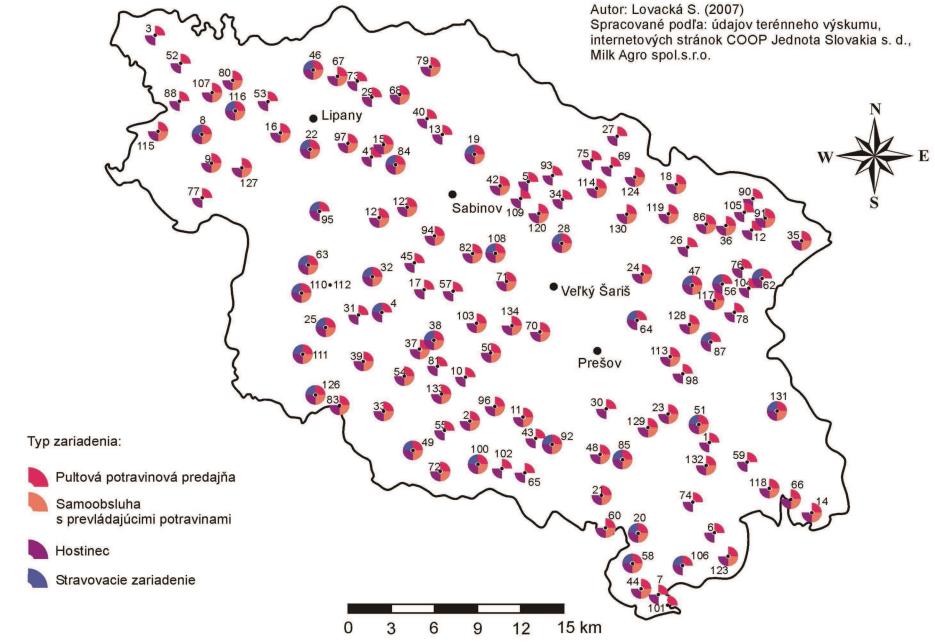

V mape 9 je prehľadne zaznačený typ a počet nasledovných zariadení – pultová potravinová predajňa, samoobsluha s prevládajúcim potravinárskym sortimentom (reťazec COOP Jednota alebo Milk Agro), hostinec a stravovacie (reštauračné) zariadenie. V skúmanom území bolo vo vidieckych obciach v čase šetrenia celkovo 287 predajní potravín, z toho 107 je typu samoobsluhy, ďalej 163 hostincov a 32 reštauračných zariadení. Obce Daletice, Geraltov, Hanigovce, Lažany a Ondrašovce nemajú ani jeden obchod s potravinami.

Za ostatných 15 rokov sa zmenilo nákupné správanie obyvateľov, vidiecke obyvateľstvo nevynímajúc. Možno registrovať dve výrazné zmeny:

- Miestne predajne potravín sú využívané predovšetkým dôchodcami a obyvateľmi pracujúcimi v obci, ostatnými obyvateľmi len ako doplnkový zdroj malých nákupov (bežný potravinársky tovar in V. Lauko, L. Tolmáči, F. Križan (2008)).
- Obyvatelia dochádzajúci za prácou do miest preferujú nákupy vo veľkom množstve s nižšou frekvenciou v mestských supermarketoch a hypermarketoch.

Tab.19. *Druhy vybraných zariadení maloobchodu a stravovania vo vidieckych obciach FMR Prešov*

Typ zariadenia	Pultová potravinová predajňa	Samoobsluha reťazca COOP Jednota al. Milk Agro	Hostinec	Reštaurácia
počet bez miest	180	107	163	32

Zdroj: internetové stránky COOP Jednota, Milk Agro (navštívené marec 2007), údaje z terénneho výskumu (2006)

3.8 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE KULTÚRNYCH A ŠPORTOVÝCH ZARIADENÍ

Kultúrne zariadenia vo vidieckych obciach sú zastúpené najmä kultúrnymi domami a kostolmi. Okrem týchto zariadení významnú zložku kultúrneho života v obci predstavujú pravidelné a nepravidelné kultúrne podujatia, tradície na verejných priestranstvách a iné sporadické spoločenské aktivity. V každej obci skúmaného územia sme zisťovali, aké kultúrne podujatia sa v obci organizujú.

Zo získaných poznatkov možno vyvodiť niekoľko záverov:

- Vo vidieckych obciach skúmaného územia sa nachádza 157 kostolov. Znamená to, že niektoré obce (napr. Drienov a i.) majú viac než jeden kostol.
- Registrovať možno 76 kultúrnych domov, čo znamená, že 41,5 % obcí nemá kultúrny dom. Kultúrnym domom nedisponujú niektoré obce najnižších veľkostných kategórií a niektoré obce vyšších veľkostných kategórií, o ktorých predpokladáme, že disponujú inými „zhromažďovacími" priestormi.
- Z obecných slávností väčšina obcí deklarovala oslavovanie jubilejného výročia svojho vzniku.
- Cirkevné slávnosti predstavujú v silne religióznom území, akým FMR Prešov je, významnú súčasť kultúrneho života obyvateľov. Všetky obce slávia odpustovú slávnosť i iné udalosti súvisiace s cirkevným životom.
- Väčšina školských zariadení v obciach pripravuje vystúpenia spojené s medzinárodnými sviatkami (Medzinárodný deň žien, Medzinárodný deň detí a i.) a cirkevnými sviatkami (pri príležitosti Vianoc, Veľkej Noci a i.). Ide o predstavenia športového, tanečného, hudobného, príp. divadelného charakteru.
- Obce sú často miestom konania diskoték, plesov a športových podujatí, z ktorých jednoznačne dominuje futbal.

V rámci podrobnejšieho prehľadu sme sústredili pozornosť na územné rozmiestnenie kultúrnych domov, obecných knižníc, ihrísk a telocviční, ktorý zobrazuje mapa 10.

Mapa 10.

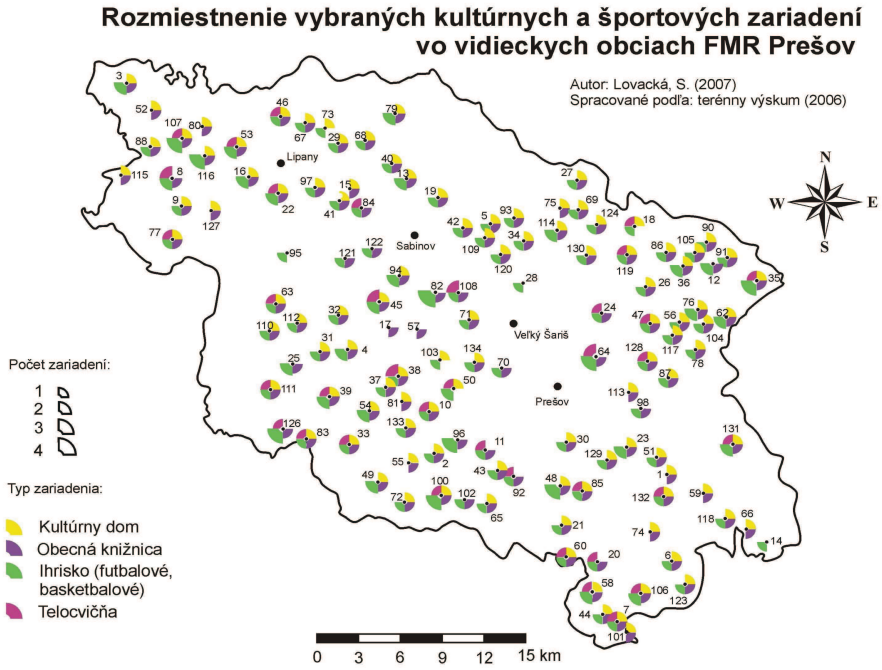

Tab.20. *Druhy vybraných kultúrnych a športových zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov*

Typ zariadenia	Kultúrny dom	Obecná knižnica	Ihrisko	Telocvičňa
počet	106	121	112	36

Zdroj: údaje terénneho výskumu (2006)

3.9 ÚZEMNÉ ROZMIESTNENIE ZARIADENÍ TECHNICKEJ VYBAVENOSTI

K zariadeniam technickej vybavenosti patrí dopravná infraštruktúra (dopravná sieť a dopravné zariadenia), technická infraštruktúra (elektrické vedenie, plynovody, vodovody, kanalizácia a i.) a informačná infraštruktúra (rozhlas, televízia, internet a i.).

3.9.1 Dopravná infraštruktúra

Dopravná infraštruktúra je vo všeobecnosti považovaná za jednu z najvýznamnejších podmienok rozvoja regiónu. Predstavuje súbor cestných, železničných, leteckých a potrubných komunikácií nachádzajúcich sa v danom regióne. Je zároveň príťažlivou silou rozvoja sociálnej, technickej infraštruktúry a ekonomických činností. Primárnym faktorom ovplyvňujúcim podobu cestnej siete akéhokoľvek územia sú geomorfologické pomery územia. Skúmané územie sa vyznačuje priaznivými, ale i menej priaznivými podmienkami pre výstavbu cestných komunikácií. Hlavnú os dopravnej siete tvorí severná časť Košickej kotliny prechádza-

júca do Spišsko-šarišského medzihoria. Vedľajšiu os tvorí západná časť Beskydského predhoria a brázdy Šarišskej vrchoviny. Zo západnej časti je dopravnou bariérou Branisko, z juhozápadnej časti ide o pohorie Čierna Hora, zo severozápadnej časti tvorí bariéru pohorie Čergov a z východnej strany je limitujúcou dopravnou bariérou pohorie Slanské vrchy.

Pre potreby práce sa obmedzíme na charakteristiku osobnej cestnej a železničnej dopravy, o ktorých sa domnievame, že sú podstatným kritériom hodnotenia obcí v kontexte riešenej problematiky. Aktuálne poznatky o stave cestných komunikácií boli čerpané z materiálu Slovenskej správy ciest (2006). Podľa tohto dokumentu sa v okrese Prešov nachádza vyše 433 km cestných komunikácií a v okrese Sabinov 172 km cestných komunikácií. V okrese Prešov nachádzame zastúpenie diaľnic, ciest I., II. a III. triedy. V okrese Sabinov sa nachádzajú len cesty I. a III. triedy.

Podľa D. Popjakovej (2001) má skúmaný región značné rezervy v kvalitatívnej úrovni dopravnej infraštruktúry. Súvisí to s absenciou súvislého diaľničného spojenia západného a východného Slovenska. V okrese Prešov sú dva diaľničné úseky Fričovce – Behárovce a Prešov – Budimír (v časti Prešov - Lemešany). V tejto súvislosti je potrebné dodať, že v súčasnosti prebiehajú práce výstavby diaľnice v ďalšom úseku. Najvýraznejším dopravným uzlom okresu Prešov je mesto Prešov, z ktorého vychádzajú štyri cestné komunikácie I. triedy v smere štyroch svetových strán – na východ smer Vranov nad Topľou, na sever smer Sabinov, na západ smer Levoča a na juh smer Košice.

V okrese Sabinov nie je plánovaná stavba diaľničného spojenia. Cestná sieť okresu Sabinov je v porovnaní s okresom Prešov jednoduchšia. Jej osou je cestou I. triedy smeru SZ-JV a hlavnými dopravnými uzlami tvorenými mestami Sabinov a Lipany. Cestná sieť je príkladom pravouhlej siete, keď z hlavnej komunikácie vychádzajú cesty III. triedy, ktoré s ňou zvierajú pravý uhol.

Tab.21. *Základné údaje o sieti cestných komunikácií v okresoch Prešov a Sabinov k 1.1. 2006*

Okres	**diaľnice (km)**	**diaľničné privádzače (km)**	**cesta I. triedy (km)**	**cesta II. triedy (km)**	**cesta III. triedy (km)**	**spolu cesty**	**hustota cestnej siete (km/1000 obyv.)**
Prešov	25,256	0,506	86,426	34,515	386,431	433,134	2,645
Sabinov	-	-	26,723	-	145,325	172,048	3,108

Zdroj: internetová stránka Slovenskej správy ciest (navštívené marec 2007)

Dopravnogeografický aspekt predkladanej práce spočíva v doprave ako prostriedku na premiestňovanie osôb dopravnými prostriedkami najmä za prácou, vzdelaním a službami do obcí, ktoré prácu, vzdelanie a služby poskytujú.

Doprava v obciach skúmaného územia je zabezpečovaná predovšetkým spoločnosťou SAD Prešov a.s., v menšej miere spoločnosťou Železničnej spoločnosti Slovensko a.s. a DPMP a.s. Možno konštatovať, že každá obec skúmaného územia má autobusové spojenie. Len 20 obcí má železničné spojenie. V regióne sa nachádza 9 prímestských obcí, do ktorých premáva mestská hromadná doprava. K obciam s najvyššou intenzitou spojov patria obce ležiace popri dôležitých cestných komunikáciách I. triedy v smere Levoča, Lipany, Košice, Bardejov a Vranov nad Topľou, prípadne obce v blízkom zázemí miest. Naopak, obce s nižšou intenzitou spojov ležia v menej priepustných územiach, v ktorých dopravné komunikácie ústia k pohoriam. Na území je 23 malých obcí s nízkou intenzitou spojov, ktoré sa nachádzajú na koncovej komunikácii.

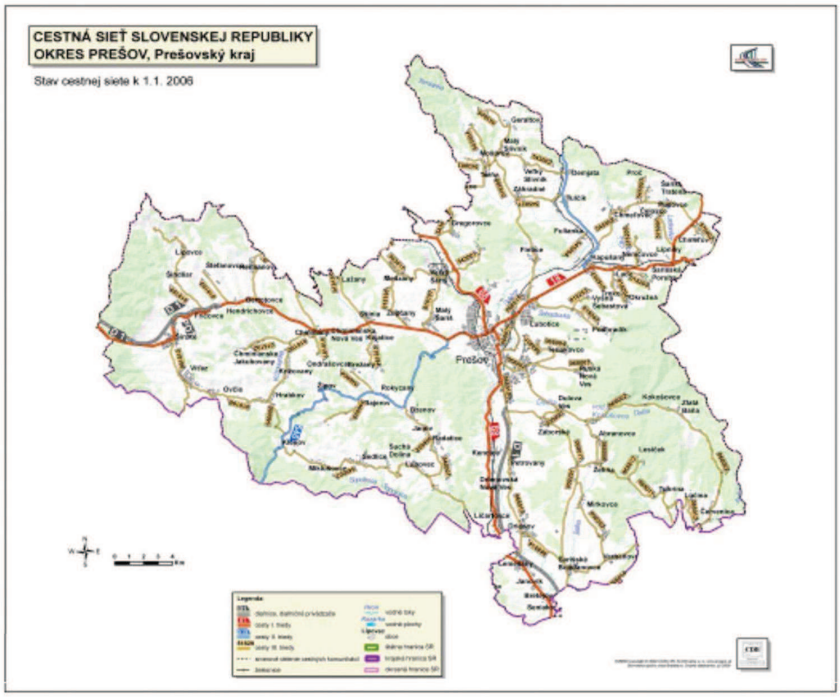

Obr.8. *Cestná sieť okresu Prešov k 1. 1. 2006*
Zdroj: http://www.ssc.sk, (navštívené október 2006)

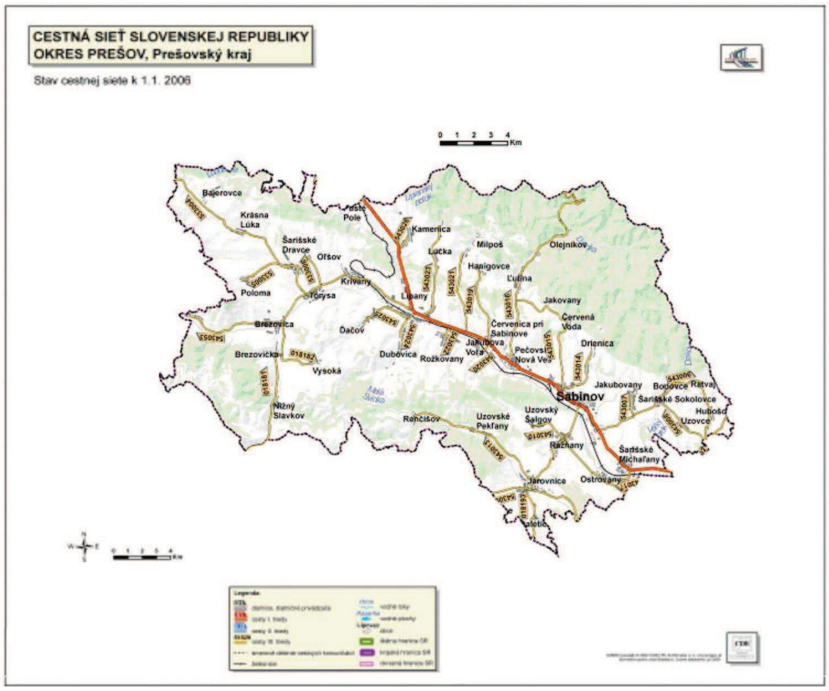

Obr.9. *Cestná sieť okresu Sabinov k 1. 1. 2006*
Zdroj: http://www.ssc.sk, (navštívené október 2006)

3.9.2 Technická infraštruktúra

Informácie o technickej infraštruktúre boli získané z Mestskej a obecnej štatistiky ŠÚ SR k 31. 12. 2004. Časová náročnosť výstavby zariadení technickej infraštruktúry nám dovoľuje nazdávať sa, že za ostatné tri roky nedošlo k výrazným zmenám vybavenia obcí týmto typom infraštruktúry. Prehľad obcí vybavených verejným vodovodom, verejnou kanalizáciou, rozvodnou sieťou plynu a čističkou odpadových vôd uvádza tabuľka 22.

Tab.22. *Počet obcí FMR Prešov vybavených vybranými zariadeniami technickej vybavenosti*

Typ infraštruktúry	Verejný vodovod	Verejná kanalizácia	Rozvodná sieť plynu	Čistička odpadových vôd
počet vybavených obcí	69	21	110	22

Zdroj: údaje MOŠ ŠÚ SR, 2005

Mapa 11.

Vybavenie obcí FMR Prešov zariadeniami technickej vybavenosti

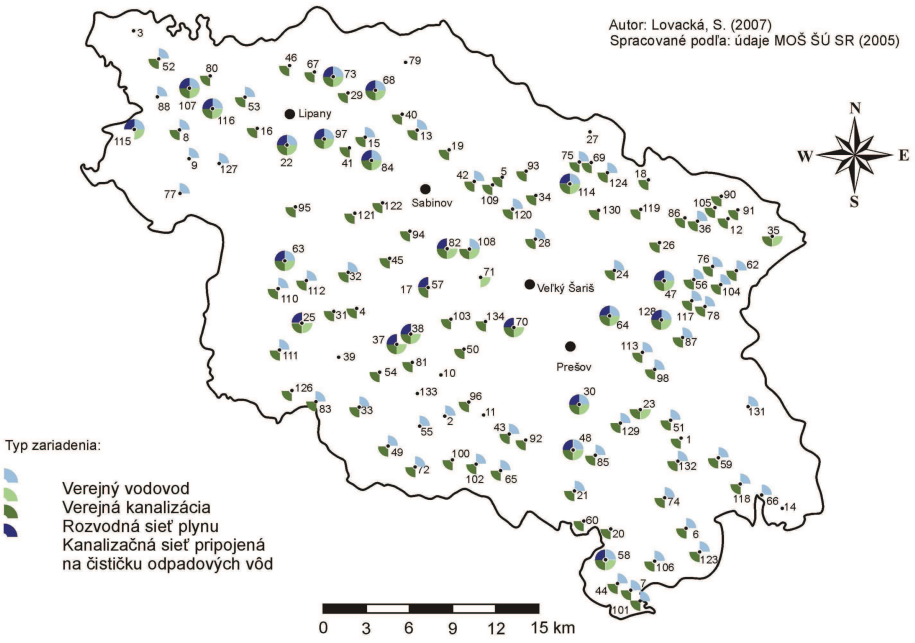

V skúmanom území zaznamenávame 9 obcí bez sledovaných zariadení. K obciam s absentujúcimi zariadeniami technickej infraštruktúry patria obce Chminianske Jakubovany a Červenica s vysokým podielom rómskej národnosti. Ostatné obce – Bajerovce, Daletice, Geraltov a Olejníkov sú malými periférnymi obcami. Príčiny nevybavenosti ostatných obcí zariadeniami technickej vybavenosti nám nie sú známe. Len 51,5 % obcí je napojených na verejný vodovod. Možno identifikovať areály obcí, ktoré nie sú vybavené verejným vodovodom - areál obcí v severovýchodnej časti skúmaného územia, areál obcí západne situovaných od mesta Prešov a areál obcí juhozápadne od mesta Sabinov. Čo sa týka vybudovanej verejnej kanalizácie, stav nie je uspokojivý. Len 21 obcí (16 %) skúmaného územia má vybudovanú kanalizačnú sieť. Predpokladáme, že väčšina obyvateľstva obcí využíva vlastné žumpy.

Vyše 82 % obcí je plynofikovaných. Obce, ktoré nedisponujú rozvodnou sieťou plynu, sa v skúmanom území vyskytujú nespojito, jedinú koncentráciu možno identifikovať juhozápadne od mesta Lipany (obce Brezovička, Nižný Slavkov a Vysoká). Najmenej zastúpeným zariadením je čistička odpadových vôd, ktorá sa nachádza len v 22 (16,4 %) obciach skúmaného územia. Prehľadná mapa o vybavenosti obcí technickou infraštruktúrou (mapa 11) nezahŕňa mestá. Tie, prirodzene, v tomto smere disponujú všetkými sledovanými ukazovateľmi.

3.9.3 Informačno-komunikačné technológie ako stimul administratívneho rozvoja vidieckych obcí

V tejto časti práce si za cieľ kladieme zhodnotiť súčasný stav vybavenia obecných úradov informačno-komunikačnými technológiami (ďalej **IKT**) a internetom vo vidieckych obciach skúmaného územia. Naša pozornosť smeruje aj k hodnoteniu webových stránok vidieckych obcí po formálnej a obsahovej stránke. Domnievame sa, že pri hodnotení obcí vhodných pre lokalizáciu mikroregionálneho strediska je vhodné zohľadniť kritérium vybavenosti obce IKT, internetom a reprezentatívnou webovou stránkou obce. Záujem predstaviteľov obcí o prezentáciu obce prostredníctvom internetu potvrdzuje ich všeobecný záujem o IKT a propagáciu obce navonok.

Súčasný stav vo využívaní IKT na obecných úradoch

Pri hodnotení vybavenosti obecných úradov IKT sme sa zamerali na základnú kvantitatívnu vybavenosť počítačmi, vybavenosť počítačov internetom, počet pracovníkov aktívne využívajúcich počítač a i. Dospeli sme k nasledovným záverom:

- Na obecných úradoch v obciach FMR Prešov v čase šetrenia bolo 332 počítačov, z toho 319 aktívne využívaných.
- Z celkového počtu 130 vidieckych obcí skúmaného územia obecné úrady v štyroch obciach (Daletice, Lesíček, Lúčina a Štefanovce) nedisponujú počítačom. Jeden aktívne využívaný počítač pri práci uvádza 24 % obcí. Najviac obecných úradov (36 %) priznáva dva aktívne využívané počítače. Tri počítače pri práci používa 20 % obecných úradov. So štyrmi počítačmi pracuje 5 % obecných úradov. Päť a viac počítačov sa využíva v 12 % opýtaných obecných úradoch.

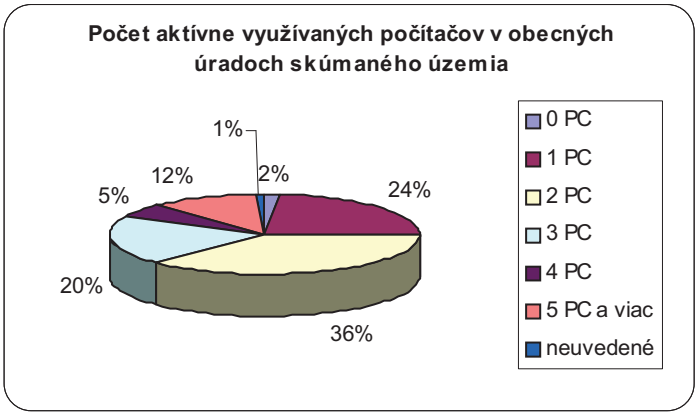

Graf 2.

- Čo sa týka počítačov vybavených internetom, 181 zo všetkých aktívne využívaných počítačov (t. j. 57 %) má zavedený internet. Až 18 obecných úradov (14 %) nemá počítač vybavený internetom. Najviac obecných úradov – 71 (54 %) má jeden počítač s prístupom na internet. Dva počítače vybavené internetom sa nachádzajú v 18 % obecných úradov, tri počítače s internetom uviedlo 6 % obecných úradov. 3 % obecných úradov je vybavených štyrmi počítačmi s internetom a 3 % obecných úradov má päť a viac internetom vybavených počítačov.

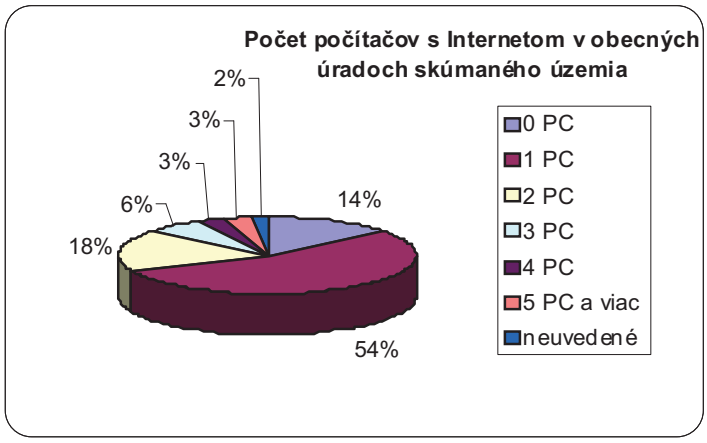

Graf 3.

- Pri výskume vybavenosti obecných úradov IKT nás zaujímal pomer počtu aktívne využívaných počítačov na obecnom úrade k počtu pracovníkov obecného úradu pracujúcich na počítačoch, ktorý sme nazvali „*index počítačovej obsadenosti*“. Ak index dosahuje hodnotu 1, znamená to, že každý pracovník obecného úradu má svoj počítač. Ak je index vyšší ako 1, znamená to vyšší počet počítačov vzhľadom k počtu osôb na nich pracujúcich. Analogicky možno vysvetliť index počítačovej obsadenosti menší ako 1. Ak sa index rovná 0, obecný úrad nemá počítač, resp. nie je tam pracovník, ktorý na ňom aktívne pracuje. Do výskumu neboli zahrnuté mestá. Na základe údajov o počte pracovníkov pracujúcich na počítači a počte aktívne využívaných počítačov sme zostrojili mapu 24. Z nej vyplýva, že štyrom obciam pripadla hodnota 0 (nula), čo znamená, že na obecných úradoch týchto obcí nie je počítač, resp. osoba aktívne na ňom pracujúca.

Tab.23. *Index počítačovej obsadenosti obecných úradov vo vidieckych obciach FMR Prešov (2006)*

index počítačovej obsadenosti	**počet obcí FMR Prešov**	
	absolútny počet	**% počet**
0	4	3,1
1	67	51,5
menší ako 1	36	27,7
väčší ako 1	23	17,7
spolu	130	100

Zdroj: autorka

- Starosta obce bol v dotazníku oslovený vyjadriť známkou v škále 1 (výborne) – 5 (nedostatočne) zručnosť zamestnancov obecného úradu pracovať a rôznym spôsobom využívať IKT a internet. Zo zistení vyplýva, že 19 % starostov označilo zručnosti svojich zamestnancov ako výborné, skôr dobré zručnosti deklarovalo 32 % starostov. Najviac starostov 46 % považuje zručnosti zamestnancov za dobré. Žiaden starosta neoznačil možnosť skôr nedostatočné. Jeden starosta označil zručnosti pracovníkov úradu pracovať s IKT za nedostatočné. Priemerná známka za celý región je 2,28.

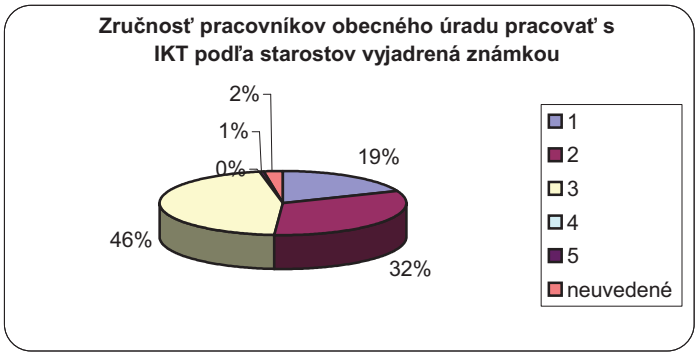

Graf 4.

V skúmanom území len 55 obcí (41 %) má v súčasnosti vytvorenú webovú stránku obce. E-mailovou adresou disponuje 98 obcí (73 %).

Po grafickej a obsahovej stránke sa webové stránky vidieckych obcí vyznačujú značnou rôznorodosťou. napriek tomu je možné generalizovať základnú (často sa opakujúcu) stavbu webovej stránky, v ktorej boli aktívne nasledujúce spojenia (resp. linky):

- samospráva (kontakt, stránkové hodiny na obecnom úrade, zloženie obecného zastupiteľstva),
- história (história obce obohatená fotografiami),
- súčasnosť (projekty, na ktorých obec participuje),
- budúcnosť (plány obce do budúcnosti),
- kultúra (prehľad kultúrnych podujatí obohatený fotografiami),
- školstvo (popis materskej, základnej školy obohatený fotografiami),
- cirkev (popis kostola a jeho fotografie),
- akcie (podujatia organizované obcou a i.) ,
- fotogaléria (fotografie zobrazujúcu obec).

Ako príklad uvádzame webovú stránku obce Brestov (obrázok 10), ktorá obsahuje 9 okien vyššie charakterizovaných.

Poukázali sme na vybavenosť obecných úradov IKT a internetom, pričom špeciálna pozornosť bola venovaná indexu počítačovej obsadenosti. Zo zistených údajov vyplýva, že väčšina obecných úradov disponuje počítačom, ktorý aj aktívne využíva. Viac problematická sa zdá byť otázka propagácie obcí prostredníctvom internetu v podobe plnohodnotnej a reprezentatívnej webovej stránky. Ďalšie, v súčasnosti najväčšie úskalie predstavuje komunikácia predstaviteľov obce, resp. zamestnancov obecných úradov elektronickou formou, čo dokumentujeme realizovanou elektronickou anketou so starostami obcí.

Na základe výsledkov možno konštatovať, že moderné IKT nie sú vo vidieckom prostredí ešte trvalo ukotvené. Prevažná časť webových stránok obcí je len v iniciálnej fáze vývoja. Komunikácia s úradmi má v našich podmienkach nižšiu úroveň a vydávanie dokumentov

a potvrdení elektronickou formou v najbližšej dobe ešte nebude realitou. Väčšina obcí nie je momentálne pripravená kvalifikovane pracovať na elektronickej báze a nachádza sa len v prvej fáze rozvoja e-governmentu (elektronická podoba brožúry). Len u niektorých obcí (napr. obec Drienov, Pečovská Nová Ves, Široké a i.) možno v najbližšej dobe očakávať kontinuálny prechod do druhého štádia, ktoré zahŕňa širšiu komunikáciu s občanmi on-line, sťahovanie niektorých tlačív prístupných na stránke a ich prípadné on-line vybavovanie.

Nielen predstavitelia obecných úradov, ale ani široké vrstvy obyvateľstva nie sú v súčasnosti dostatočne pripravené kontaktovať úrady prostredníctvom moderných IKT. Súvisí to i s mierou penetrácie internetu v domácnostiach, ktorá je v porovnaní s krajinami s podobnou ekonomickou úrovňou nízka, no zároveň má stúpajúci charakter. Najväčšími bariérami podstatnejšieho rozšírenia internetu na Slovensku sú podľa prieskumov ceny za pripojenie na internet a ceny počítačov.

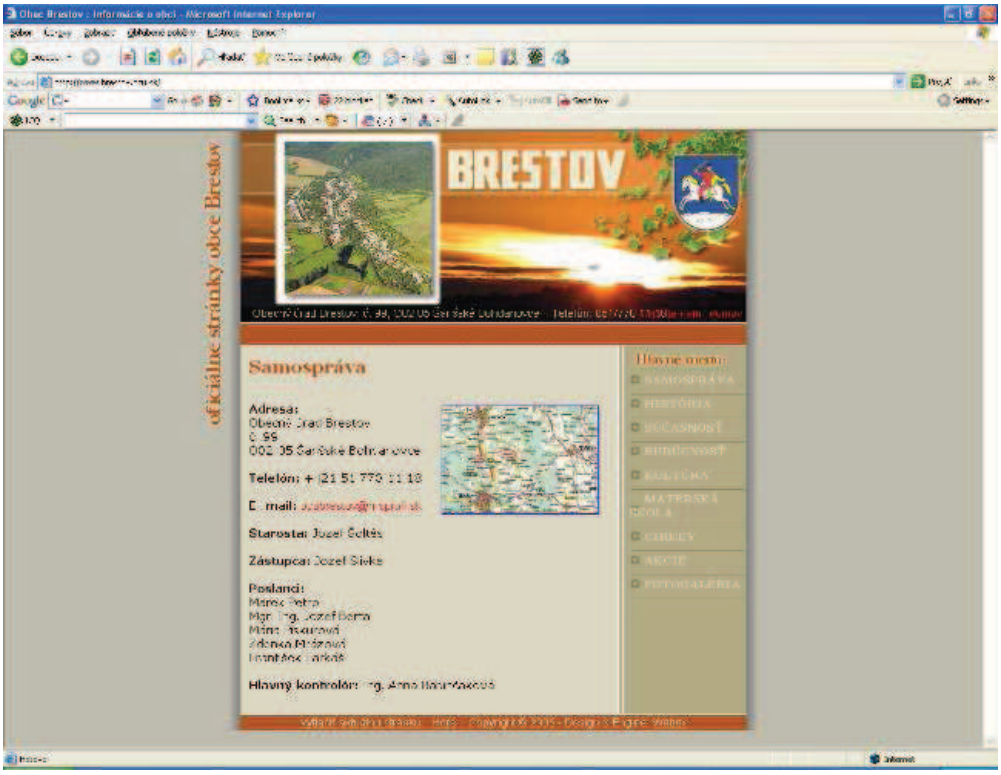

Obr.9. *Úvodná strana webovej stránky obce Brestov*
Zdroj: www.brestov.ocu.sk (navštívené február 2007)

3.10 DOMOVÝ A BYTOVÝ FOND

Táto časť práce poukazuje na analýzu zmien v bytovom fonde obcí FMR Prešov využitím kvantitatívnych ukazovateľov bývania. Východiskový podklad pre analýzu predstavujú výsledky Sčítania ľudu, domov a bytov k marcu roku 1991 a Sčítania obyvateľov, domov a bytov v máji roku 2001, počet bytov za rok 2005 nám poskytla Krajská správa Štatistického úradu v Prešove. Ak nie je uvedené inak, všetky údaje sú počítané vrátane mestských sídiel.

Vo FMR Prešov sa v roku 2005 nachádzalo 63 726 bytov, v roku 1991 to bolo 54 088 bytov. Ide o nárast bytov o 17,8 %. Ak uvažujeme počet bytov bez miest, v roku 1991 je to 21 663 a v roku 2005 je to 26 844 bytov, čo činí nárast o 24 %. Údaj o počte obyvateľov na jeden byt možno voľne interpretovať ako hustotu obyvateľstva na jeden byt. Čím vyššia hodnota tohto indikátora, tým viac ľudí obýva jeden byt. V predmetnom území FMR Prešov v roku 2005 nadobúda hodnotu medzi 1,51 obyv./1 byt (obec Geraltov) a 8,92 (Chminianske Jakubovany). Priemerná hodnota za celé skúmané územie je 3,81 obyvateľa na 1 byt, čo je mierne vyššia hodnota ako uvádza oficiálny štandardný priemer. Obce s výrazným počtom rómskeho etnika sú v našej práci viackrát artikulované, pretože svojimi špecifikami ich umiestňuje na extrémne pozície vo viacerých sledovaných premenných.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že väčšina vidieckych obcí FMR Prešov patrí podľa počtu obyvateľov na 1 byt do intervalu 3,00 – 3,99 obyvateľov, čo je priemerná hodnota uvádzaná v *„Štandarde ... (2002)“*. V rámci skúmaného územia možno rozlíšiť niekoľko súvislých území, v ktorých nadobúda tento ukazovateľ vyššie hodnoty. Ide o obce s vysokým podielom Rómov.

Komplementárnym indikátorom k počtu obyvateľov na 1 byt je ukazovateľ počtu bytov na 100 obyvateľov. Priemerná hodnota vo FMR Prešov je 28,41 bytov na 100 obyvateľov, čo je výrazne pod hodnotou uvedenou v *„Štandarde ... (2002)“*. Analogicky k prvému ukazovateľu možno konštatovať minimálnu hodnotu obec Chminianske Jakubovany (11,21) a maximálnu hodnotu obec Geraltov (66,39). Ďalším sledovaným ukazovateľom, ktorý poukazuje na rozvoj obce v kontexte bytovej výstavby, je relatívny prírastok bytov v rokoch 1991 – 2005 vo vidieckych obciach FMR Prešov. Najväčší prírastok bytov zaznamenali obce: Bodovce, Geraltov, Kvačany, Lesíček, Lipníky, Lipovce, Ľubotice, Medzany, Mošurov, Ondrašovce, Seniakovce, Rokycany, Záborské a Žehňa. Ide o tri typy obcí:

a) malé obce (Bodovce, Geraltov, Kvačany, Lesíček, Mošurov, Ondrašovce a Seniakovce), kde došlo v absolútnom vyjadrení k nárastom bytov od 10 do 29 bytov,
b) obce, o ktorých možno povedať, že sú súčasťou suburbanizačnej zóny s aglomeračným efektom mesta Prešov. Ide o obce Ľubotice, Medzany, Rokycany, Žehňa a Záborské,
c) obce s lokalizačnými predpokladmi rozvoja cestovného ruchu – Lipovce, resp. dobrou dopravnogeografickou polohou Lipníky.

K obciam s vyše 30% nárastom bytov okrem spomenutých obcí patria obce Bzenov, Brezovička, Drienica, Hanigovce, Chmiňany, Kokošovce, Lada, Ľutina, Nemcovce, Tuhrina, Ruská Nová Ves, Oľšov, Ovčie, Terňa, Trnkov, Veľký Šariš a Víťaz.

3.11 KATEGORIZÁCIA VIDIECKYCH OBCÍ PODĽA STUPŇA OBSLUŽNEJ VYBAVENOSTI

Po uskutočnení analýzy druhovej početnosti vybraných zariadení verejnej a komerčnej vybavenosti obcí sme pristúpili ku kategorizácii a následne k hierarchizácii vidieckych obcí podľa ukazovateľov obslužnej vybavenosti pre výber mikroregionálneho strediska:

Tab.24. *Druhy zariadení obslužnej vybavenosti pre výber mikroregionálneho strediska*

označenie	druh zariadenia
A	materská škola
B	základná škola 1.- 4. Ročník
C	základná škola 1- 9. Ročník
D	praktický lekár pre dospelých
E	praktický lekár pre deti (detský pediater)
F	lekáreň
G	stomatológ
H	pošta
I	matrika
J	obvodné oddelenie policajného zboru
K	sídlo hasičskej stanice
L	kultúrny dom
M	potraviny
N	hostinec
O	finančný ústav
P	kostol

Jednotlivé druhy zariadení boli označené príslušnými písmenami uvedenými v tabuľke 24. Ak obec disponovala daným zariadením, bolo jej pridelené príslušné písmeno. Na základe vybraných ukazovateľov sme zostavili klasifikáciu obcí podľa vybavenosti jednotlivými zariadeniami. V tejto etape výskumu nie je cieľom sledovať početnosť jednotlivých druhov, len ich druhovú rôznorodosť. Na základe koncentrácie zariadení obslužnej vybavenosti možno obce rozdeliť do piatich kategórií:

1. obce nedostatočne vybavené zariadeniami občianskej vybavenosti (ďalej **ZOV**),
2. obce so základnou vybavenosťou ZOV,
3. obce s mierne rozšírenou vybavenosťou ZOV,
4. obce so značne rozšírenou vybavenosťou ZOV,
5. centrum obslužnej vybavenosti.

Tab.25. *Klasifikácia obcí podľa stupňa občianskej vybavenosti*

1	**Obec nedostatočne vybavená**	L P M N	Vyznačuje sa tým, že sa v nej nachádza iba minimálne množstvo zariadení obslužnej vybavenosti. V takýchto obciach sa najčastejšie nachádza kultúrny dom, kostol, predajňa potravín, prípadne hostinec. V obci nie je žiadne školské zariadenie.
2	**Obec so základnou vybavenosťou**	A B/C L M N P	V takejto obci nájdeme materskú školu, základnú školu 1. – 4. alebo 1. – 9. ročník, potraviny, hostinec, kultúrny dom a kostol. V obci sa v malom rozsahu rozvíjajú ekonomické činnosti.
3	**Obec s mierne rozšírenou vybavenosťou**	A B/C H/I L M N P	Tento typ obce má predajňu potravín, hostinec, materskú školu, základnú školu 1. – 4. alebo 1. – 9. ročník, kultúrny dom, kostol, poštu alebo matriku. V obci sa vo vyššom rozsahu rozvíjajú ekonomické činnosti.

4	**Obec so značne rozšírenou vybavenosťou**	A C D/E G F H I L M N P	V tomto type obcí možno nájsť predajňu potravín, hostinec, materskú školu, základnú školu 1. – 9. ročník, praktického lekára pre dospelých alebo pre deti, kultúrny dom, kostol a poštu. V obci je buď zubár alebo lekáreň, prípadne matrika. V obci sa vo vyššom rozsahu rozvíjajú ekonomické činnosti.
5	**Centrum obslužnej vybavenosti**	A C D E F G H I J K L M N O P	Vyznačuje sa tým, že sa v nej nachádza predajňa potravín, hostinec, materská škola, základná škola 1. – 9. ročník, praktický lekár pre dospelých alebo pre deti, kultúrny dom, kostol, pošta a matrika. V obci sa môže nachádzať stomatológ, lekáreň, obvodné oddelenie policajného zboru, sídlo hasičskej stanice, filiálka banky a i. V obci sa výrazne rozvíjajú ekonomické činnosti.

Odporúčaná vybavenosť
Záväzná vybavenosť
Jedno z dvojice zvýraznených políčok záväzné

V súvislosti s komunálnou reformou sa nám javí ako najvhodnejšia kategória pre sídlo SOÚ kategória č. 4 (obce so značne rozšírenou vybavenosťou ZOV), resp. 5 (centrum obslužnej vybavenosti). Kvôli špecifickým prvkom územnej štruktúry obcí a tézam komunálnej reformy sa ale nemožno vyhnúť možnosti uvažovať v prípade sídla SOÚ aj o nižších kategóriách. Domnievame sa, že pri kategóriách č. 1 a č. 2 (obce nedostatočne vybavené ZOV a obce so základnou vybavenosťou ZOV) nie je vhodné uvažovať o lokalizácii sídla SOÚ.

Na základe diferenciácie obcí podľa stupňa obslužnej vybavenosti konštatujeme, že vidiecke obce FMR Prešov možno zaradiť do všetkých kategórií (mapa 12). Na skúmanom území sme identifikovali obec, v ktorej sa zo sledovaných zariadení nachádza iba kostol. Naproti tomu sa tu nachádzajú obce, ktoré svojou vybavenosťou spĺňajú predpoklad stať sa obslužným centrom, resp. sídlom spoločného obecného úradu. Vo FMR Prešov do kategórie centier obslužnej vybavenosti patrí 16 vidieckych obcí: Brezovica, Bzenov, Drienov, Chmeľov, Chminianska Nová Ves, Jarovnice, Kapušany, Lemešany, Petrovany, Pečovská Nová Ves, Sedlice, Svinia, Šarišské Bohdanovce, Šarišské Michaľany, Široké a Terňa. Sú to obce, ktoré stupňom obslužnej vybavenosti spĺňajú požiadavky kladené pre budúce mikroregionálne stredisko (sídlo SOÚ). Na území k obciam, ktoré naopak, vôbec nedisponujú zariadeniami obslužnej vybavenosti patrí 24 obcí – Brežany, Daletice, Geraltov, Hanigovce, Chmiňany, Janov, Janovík, Krížovany, Kvačany, Lažany, Lúčina, Malý Slivník, Mošurov, Olejníkov, Ondrašovce, Ratvaj, Renčišov, Seniakovce, Suchá Dolina, Šarišská Trstená, Šarišské Sokolovce, Štefanovce, Trnkov a Vysoká.

Mapa 12.

Kategorizácia vidieckych obcí FMR Prešov podľa stupňa obslužnej vybavenosti

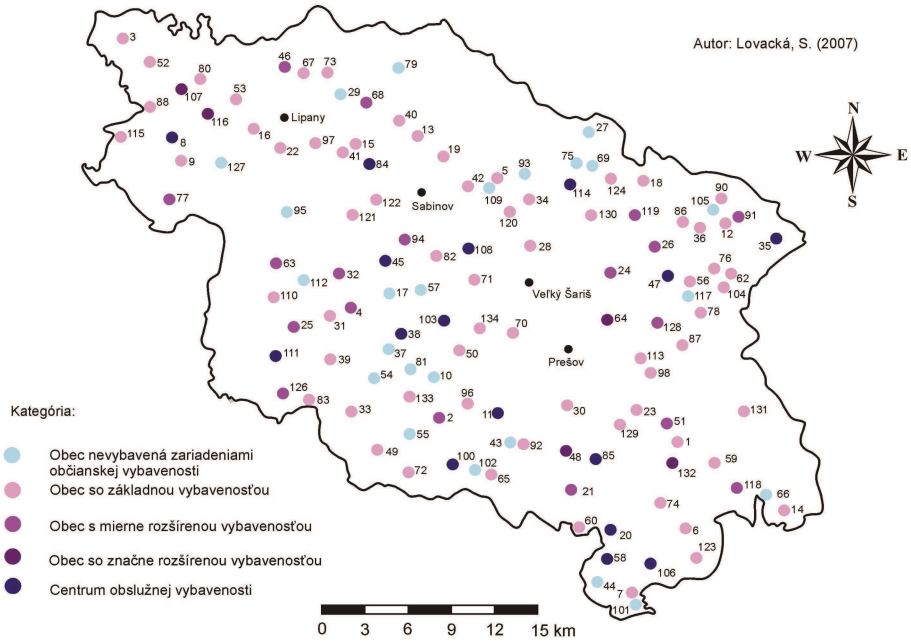

Väčšina obcí územia patrí do kategórie obcí so základnou vybavenosťou. Niektoré obce sa vyznačujú špecifickým postavením (napr. obec má kultúrny dom, potraviny, hostinec, kostol a poštu), čo nezodpovedá žiadnej z kategórií. V takom prípade bola obec priradená ku kategórii, ktorá jej najbližšie zodpovedala.

3.12 MEDZIOBECNÁ SPOLUPRÁCA OBCÍ SKÚMANÉHO ÚZEMIA V SÚČASNOSTI

Z dostupných materiálov sme sa pokúsili zhrnúť súčasný stav, podoby a formy medziobecnej spolupráce obcí v študovanom území. Z palety foriem medziobecnej spolupráce prevládajú najmä mikroregionálne združenia a spoločné obecné úrady.

3.12.1 Mikroregionálne združenia skúmaného územia

Termín mikroregión, resp. mikroregionálne združenie obcí nebol doposiaľ jednoznačne definovaný. Pod mikroregiónom najčastejšie rozumieme dobrovoľné združenie obcí a miest za účelom riešenia spoločných problémov a za účelom hľadania spoločných ciest rozvoja príslušného územia. Predmetom činnosti takéhoto združenia je zvyčajne oblasť sociálnych vecí, starostlivosti o životné prostredie, miestna doprava, oblasť školstva, kultúry a miestny cestovný ruch.

Podľa P. Spišiaka (1999) je mikroregión základná geografická jednotka so spoločnou ekonomickou, sociálno-kultúrnou a v neposlednom rade aj environmentálnou problematikou, ktorá je schopná vytvoriť vlastný identický rozvojový program na báze využitia miestnych zdrojov a inovatívnych postupov. Predstavuje možnosť pre neskoršie vytváranie municipalít,

ktoré autor charakterizuje ako sídelné zoskupenie vytvárajúce základný sociálno-hospodársky celok tvorený viacerými obcami, ktoré naň delegujú niektoré svoje kompetencie rozhodnutím obecného zastupiteľstva. P. Gajdoš (2004) dodáva, že vznik mikroregionálnych združení nie je zatiaľ motivovaný procesmi municipalizácie, teda spoločného riadenia správy veci verejných, ale je skôr výsledkom potreby pri presadzovaní a realizácii konkrétnych záujmov participujúcich obcí.

Na území FMR Prešov sa nachádza 7 mikroregionálnych združení obcí.

Tab.26. *Mikroregionálne združenia obcí vo FMR Prešov*

názov mikroregiónu	celý názov mikroregiónu	počet obcí	sídlo mikro-regiónu	členovia
Čierna Hora	Združenie rozvoja cestovného ruchu Čierna Hora	13	Klenov	Bajerov, Brežany, Bzenov, Klenov, Kvačany, Ľubovec, Miklušovce, Radatice, Rokycany, Sedlice, Suchá Dolina, Žipov
Dolina Čergova	Združenie regiónu Dolina Čergova	7	Pečovská Nová Ves	Červenica pri Sabinove, Hanigovce, Jakovany, Jakubova Voľa, Ľutina, Olejníkov, Pečovská Nová Ves
Ekotorysa	Občianske združenie Ekotorysa	33	Haniska	Abranovce, Brestov, Bretejovce, Bzenov, Červenica, Drienov, Drienovská Nová Ves, Dulova Ves, Haniska, Janovík, Kendice, Klenov, Kokošivc,e Lemešany, Lesíček, Ličartovce, Ľubovec, Lučina, Miklušovce, Mirkovce, Petrovany, Radatice, Rudská Nová Ves, Sedlice, Seniakovce, Suchá Dolina, Šarišské Bohdanovce, Teriakovce, Tuhriná, Varhaňovce, Záborské, Zlatá Baňa, Žehňa
Haľagoš	Mikroregión Haľagoš	6	Šarišská Trstená	Čeľovce, Chmeľovec, Podhorany, Proč, Pušovce, Šarišská Trstená
Horná Torysa	Združenie Regiónu Hornej Torysy	19	neuvedené	Brezovica, Brezovička, Červená Voda, Červenica pri Sabinove, Drienica, Dubovica, Kamenica, Krivany, Lipany, Lúčka, Nižný Slavkov, Pečovská Nová Ves, Ražňany, Rožkovany, Sabinov, Šarišské Michaľany, Šarišské Sokolovce, Uzovský Šalgov
Salvator	Združenie obcí Salvator	5	Lipovce	Dubovica, Fričovce, Lipovce, Nižný Slavkov, Šindliar
SOMS	Spolok obcí mikroregiónu Stráže	18	Fintice	Demjata, Fintice, Fulianka, Geraltov, Gregorovce, Hubošovce, Jakubovany, Kapušany, Lada, Malý Slivník, Mošurov, Šarišská Poruba, Terňa, Tulčík, Uzovce, Veľký Slivník, Veľký Šariš – Kanaš, Záhradné

Zdroj: Slovenská agentúra životného prostredia,
http://www.sazp.sk/mikroregiony/parent/po.htm, (navštívené január 2007), upravené autorkou

3.12.2 Spoločné obecné úrady skúmaného územia

Na území FMR Prešov sa nachádza 6 spoločných obecných úradov, ktorých činnosť a obce doň patriace znázorňuje tabuľka 27:

Tab.27. *Prehľad spoločných obecných úradov k 15. 5. 2008 v rámci FMR Prešov*

Sídlo SOÚ	Počet obcí	Počet obyvateľov	Vykonávanie pôsobnosti	Zoznam obcí
Kapušany	17	11300	stavebné konanie	Čelovce, Demjata, Fulianka, Chmeľov, Chmeľovec, Kapušany, Lada, Lipníky, Nemcovce, Okružná, Podhorany, Proč, Pušovce, Šarišská Poruba, Šarišská Trstená, Trnkov, Tulčík
Prešov	62	139270	stavebné konanie, ochrana prírody, vodné hospodárstvo, pozemné komunikácie, školstvo, opatrovateľská služba	Abranovce, Bajerov, Brestov, Bretejovce, Brežany, Bzenov, Červenica, Drienov, Drienovská Nová Ves, Fintice, Gregorovce, Haniska, Janov, Janovík, Kendice, Klenov, Kojatice, Kokošovce, Kvačany, Lažany, Lemešany, Lesíček, Ličartovce, Lučina, Ľubotice, Ľubovec, Malý Šariš, Petrovany, Podhradík, Prešov, Radatice, Rokycany, Ruská Nová Ves, Sedlice, Seniakovce, Svinia, Šarišské Bohdanovce, Teriakovce, Tuhrina, Varhaňovce, Vyšná Šebastová, Záborské, Záhradné, Zlatá Baňa, Žipov, Župčany Hermanovce, Hrabkov, Chmiňany, Chminianske Jakubovany, Križovany, Malý Slivník, Mošurov, Ondrašovce, Suchá Dolina, Terňa, Veľký Slivník, Miklušovce, Mirkovce, Demjata, Dulová Ves, Geraltov, Žehňa
Široké	8	7555	stavebné konanie, pozemné komunikácie, ochrana prírody	Široké, Víťaz, Ovčie, Fričovce, Lipovce, Šindliar, Hendrichovce, Štefanovce
Veľký Šariš	2	5532	stavebné konanie	Veľký Šariš, Medzany
Pečovská Nová Ves	5	4007	stavebné konanie, pozemné komunikácie, ochrana prírody, vodné hospodárstvo	Pečovská Nová Ves, Červenica pri Sabinove, Hanigovce, Jakubova Voľa, Olejníkov
Lipany	19	22819	stavebné konanie, pozemné komunikácie, vodné hospodárstvo, ochrana prírody, regionálny rozvoj, školstvo, opatrovateľská starostlivosť, zdravotníctvo	Lipany, Lúčka, Rožkovany, Ďačov, Dubovica, Miľpoš, Kamenica, Krivany, Torysa, Oľšov, Šar. Dravce, Poloma, Krásna Lúka, Bajerovce, Tichý Potok, Vysoká, Brezovica, Nižný Slavkov, Brezovička
Sabinov	19	29919	stavebné konanie, pozemné komunikácie, ochrana prírody, vodné hospodárstvo	Bodovce, Červená Voda, Daletice, Drienica, Hubošovce, Jakovany, Jakubovany, Jarovnice, Ľutina, Ostrovany, Ratvaj, Ražňany, Renčišov, Sabinov, Šarišské Michaľany, Šarišské Sokolovce, Uzovce, Uzovské Pekľany, Uzovský Šalgov

Zdroj: Ministerstvo vnútra: www.civil.gov.sk, (navštívené júl 2008), upravené autorkou

Do spoločnej agendy všetkých SOÚ patrí stavebné konanie. K ďalším najčastejšie spoločne vykonávaným kompetenciám možno zaradiť ochranu prírody a pozemné komunikácie.

Pri prešovskej radnici vznikol v roku 2002 takýto spoločný úrad, ktorý vo svojich začiatkoch koordinoval výkon kompetencií pre 36 obcí okresu. K 1. januáru 2005 sa ich počet zvýšil na 62 obcí z celkového počtu 89 obcí okresu Prešov. Rozhodnutím týchto samospráv sa tak zo 139 270 obyvateľmi a 62 obcami stala prešovská spoločná úradovňa najväčšou na Slovensku. Zahŕňa 12 pracovníkov a vykonáva úlohy v oblasti ochrany životného prostredia, školstva, opatrovateľskej služby a vo sfére stavebníctva. Okrem priamej pomoci, v podobe plnenia zverených úloh jej odborní pracovníci poskytujú členským obciam aj konzultačné služby. Aj napriek tomu, že v prešovskom okrese pôsobia spoločné obecné úrady aj v Kapušanoch, Veľkom Šariši a Širokom, je predpoklad, že záujem o kvalitné služby prešovskej spoločnej úradovne bude naďalej narastať.

4 BEHAVIORÁLNA A PERCEPČNÁ DIMENZIA PROBLEMATIKY KOMUNÁLNEJ REFORMY POHĽADOM OBYVATEĽOV OBCÍ SKÚMANÉHO ÚZEMIA

Súčasťou štúdie je výskum behaviorálnej a percepčnej dimenzie riešenej problematiky, ktorá sa zaoberá správaním sa ľudí v priestore, ich preferenciami a vnímaním priestoru. Podľa D. Kollára (1992) dôležitosť ľudského faktora, resp. subjektívnej výpovede, je dnes akceptovaná v mnohých geograficky relevantných súvislostiach, kde subjektívne indikátory významne dopĺňajú tzv. charakteristiky objektívnej reality.

V práci budú hodnotené subjektívne postoje obyvateľstva, resp. reprezentujúcej skupiny. Zároveň je sledované chápanie identity a väzby na lokálne spoločenstvo. Dôraz je kladený na aktivity jednotlivcov, ktoré J. Blažek, D. Uhlíř (2002) chápu ako proces, v ktorom ľudia odrážajú charakter okolitého prostredia. Subjektívne skúsenosti ľudí s konkrétnym miestom a ich rutinizácia vedie k významným zdrojom poznatkov pre zistenie kolektívneho vedomia, ktoré púta jednotlivcov k sebe navzájom.

Geografická subdisciplína, ktorá sa zaoberá priestorovým správaním ľudí, sa nazýva behaviorálna geografia. Vnímanie priestoru ľuďmi je predmetom geografie percepcie. Percepcia súvisí s procesmi myslenia, motiváciou, rozhodovaním a preskúmaním prostredia a zberom informácií“ (M. Nakonečný 1998). Spoločným menovateľom oboch subdisciplín je behaviorálna situácia, na základe ktorej možno skúmať, ako ľudia vnímajú priestor a ako sa v ňom správajú, aký je ich proces rozhodovania, ich preferencie a spotrebiteľské správanie, správanie spojené s mobilitou a pod.

Človek sa identifikuje s miestom, v ktorom žije. Intenzita prežívania tohto vzťahu vyúsťuje do formovania sídelnej, resp. priestorovej identity. Podľa P. Gajdoša (2002) ju možno charakterizovať ako spájanie poznatkov o fyzickom svete, v ktorom jednotlivec žije. Tieto poznatky reprezentujú skúsenosti, myšlienky, pocity, postoje, hodnoty, záľuby, názory, koncepcie správania, ktoré sa vzťahujú na rozmanitosti a komplexnosti fyzických pozadí, ktoré deň čo deň definujú parametre ľudskej existencie. Z. Chojnicki a T. Czyź (1993 cit. P. Gajdoš 2002) identifikujú pojem regionálna identita ako forma sociálnej identity, ktorá je založená na pocite odlišnosti vlastného teritória a vlastného spoločenstva. Je prezentovaná ako súbor presvedčení alebo názorov zdôrazňujúcich isté špecifické, hospodárske, kultúrne a politické vlastnosti. Možno povedať, že väzba na konkrétne územie priamo súvisí s participáciou obyvateľov na rozvoji miestnej samosprávy v rámci podieľania sa na rozhodovacích procesoch. Silnejšia väzba na miesto vedie k intenzívnejšej zaangažovanosti vo formálnych a neformálnych v rámci daného územia. M. Velšic (2003 cit. J. Sopóci, A. Hrabovská, J. Bunčák 2005) prináša poznatok, že najsilnejšie sa so svojimi sídlami identifikujú obyvatelia obcí do 5 000 obyvateľov, menej obyvatelia miest nad 20 000 obyvateľov a najmenej obyvatelia v obciach od 5 000 do 20 000.

Slovenskí geografi (napr. A. Bezák 1995, R. Ištok 2004) na vyjadrenie tohto vzťahu používajú označenie ľudská teritorialita. Pojem teritorialita sa zväčša spája s prejavom správania sa človeka v priestore, v ktorom človek žije a pracuje. Súhlasíme s E. Sojom (1971 cit. R. Ištok 2004), podľa ktorého je teritorialita behaviorálnym fenoménom spätým s organizáciou priestoru. Pojem teritoriality (priestorovosti) neoznačuje iba polohu a rozlohu, vyjadruje predovšetkým fakt, že dané územie niekomu patrí, resp. že toto územie niekto ovplyvňuje alebo ovláda (A. Bezák, 1995).

4.1 METODIKA VÝSKUMU BEHAVIORÁLNEJ A PERCEPČNEJ DIMENZIE

Pre výskum behaviorálnej a percepčnej dimenzie riešenej problematiky bol použitý empirický kvantitatívny výskum, v ktorom bolo realizované krátke osobné „face-to-face“ interview (štandardizovaný rozhovor s respondentom zaznamenávaný do dotazníka). Terénny zber dát bol uskutočnený v dvoch etapách v roku 2006. V mesiacoch máj – jún 2006 boli navštívené obce okresu Prešov, v mesiacoch september a október 2006 obce okresu Sabinov. Z dotazníkového prieskumu boli vylúčené obce so štatútom mesta. V každej obci bolo oslovených 10 náhodných obyvateľov obce, ktorých sme zastihli najčastejšie priamo v obci pri obchode, resp. pri autobusovej zastávke. Len v niektorých obciach bolo oslovených menej než 10 ľudí vzhľadom k nízkemu počtu obyvateľov obce a k dopoludňajším hodinám návštevy.

Základným cieľom dotazníkového šetrenia je poukázať na priestorové správanie obyvateľov, ich rozhodovanie vo vzťahu k okolitým obciam, hodnotovú orientáciu a priestorovú identitu. V prvej časti boli zisťované základné demografické dáta respondentov podľa pohlavnej, vekovej a vzdelanostnej štruktúry. Jadro dotazníka tvorí osem otázok. Päť otvorených otázok zisťuje priestorové správanie obyvateľov smerom k poskytovaniu vybraných služieb, tri dichotomické otázky súvisia so spokojnosťou s dopravou a problematikou spoločných obecných úradov. Zdrojom nižšie formulovaných poznatkov sú teda mäkké dáta, platnosť ktorých je objektom mnohých vedeckých diskusií. Ich použitie v tomto výskume pramení z potreby doplniť kvantitatívne ukazovatele riešenej problematiky o kvalitatívne, „nemerateľné“ údaje na reprezentatívnej vzorke respondentov.

Vo vidieckych obciach skúmaného územia bolo oslovených spolu 1245 respondentov (1,2 % obyvateľov vidieckych obcí FMR Prešov). Vo obciach skúmaného územia bolo oslovených 47 % (582) mužov a 53 % (663) žien (graf 5). V okrese Prešov bolo oslovených 410 mužov a 477 žien, v okrese Sabinov bolo oslovených 172 mužov a 186 žien.

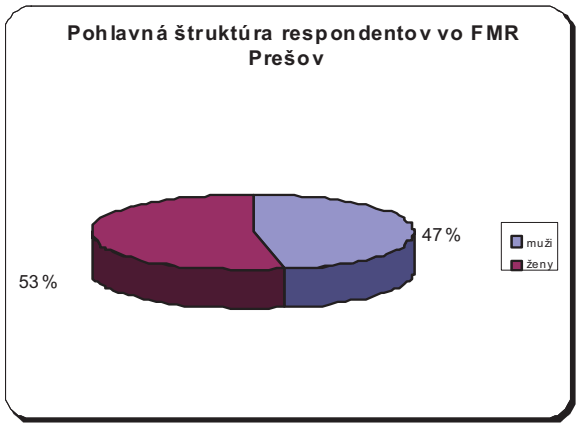

Graf 5.

Ako zobrazuje graf 6, veková štruktúra respondentov je rovnomerne rozdelená do všetkých vekových kategórií. Rovnaký percentuálny podiel respondentov zaznamenávame vo vekových kategóriách 21 – 30, 31 – 40 a 41 – 50 rokov. Najmenej opýtaných tvorili respondenti vo vekovej kategórii do 20 rokov.

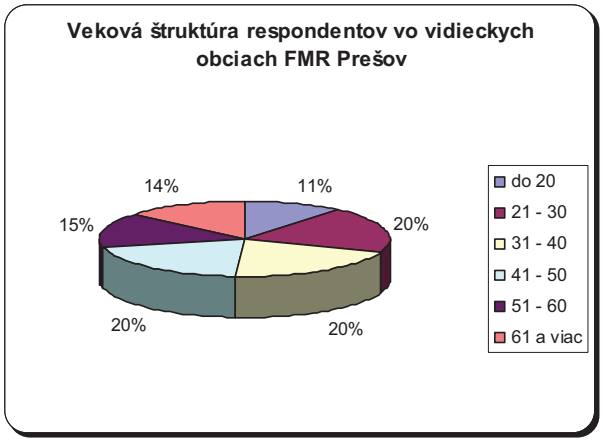

Graf 6.

V rámci sledovania vzdelanostnej štruktúry respondentov možno registrovať najviac opýtaných s dosiahnutým úplným stredoškolským vzdelaním. Takmer tretinu opýtaných tvorili obyvatelia so stredoškolským vzdelaním bez maturity. Desatina opýtaných dosiahla vysokoškolské vzdelanie.

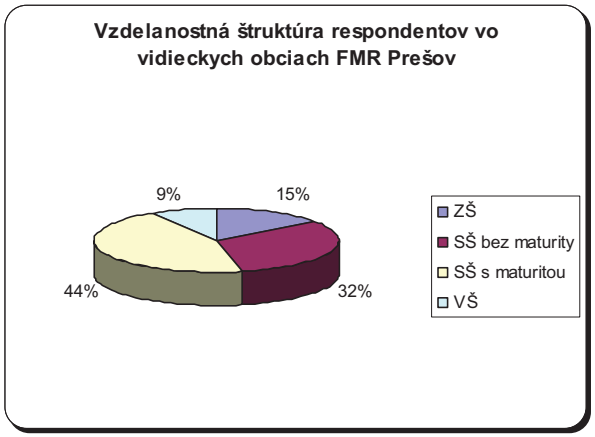

Graf 7.

4.2 VÝSLEDKY VÝSKUMU BEHAVIORÁLNEJ A PERCEPČNEJ DIMENZIE

Výsledky výskumu s obyvateľmi vidieckych obcí skúmaného územia sú prezentované v dvoch častiach. V prvej časti sme sa pokúsili zobraziť priestorové správanie obyvateľov, resp. ich subjektívne názory na otázky otvoreného typu do máp použitím techniky kartogramu a čiar smeru pohybu. Druhú časť tvoria výsledky dichotomických otázok, ktoré boli vyhodnocované pomocou štatistického programu SPSS a spracované do tabuliek.

Väzba na konkrétne územie priamo súvisí s participáciou obyvateľov na jej rozvoji v rámci podieľania sa na rozhodovacích procesoch. Silnejšia väzba na miesto vedie k intenzívnejšej zaangažovanosti vo formálnych a neformálnych v rámci daného územia. M. Velšic (2003 cit. Sopóci – Hrabovská – Bunčák 2005) prináša poznatok, že najsilnejšie sa so svojimi sídlami identifikujú obyvatelia obcí do 5 000 obyvateľov, menej obyvatelia miest nad 20 000 obyvateľov a najmenej obyvatelia v obciach od 5 000 do 20 000.

1. Do ktorej obce chodievate k praktickému lekárovi?
2. Do ktorej obce chodieva (chodilo) Vaše dieťa do základnej školy?
3. V ktorej obci nakupujete potraviny vo väčšom množstve?
4. S ktorou susednou obcou má podľa Vás Vaša obec najbližší vzťah?
5. Ktorá susedná obec poskytuje obyvateľom Vašej obce najviac služieb?
6. Ste spokojný s kvalitou dopravy vo Vašej obci? S ktorou obcou by ste potrebovali viac spojení a prečo?
7. Aký je Váš názor na to, aby sa Vaša obec stala v budúcnosti centrom spoločného obecného úradu pre Vašu obec a okolité obce?
8. Aký je Váš názor na to, že Vaša obec bude mať spoločný obecný úrad v inej obci spolu s ďalšími okolitými obcami?

Rámček 3. *Znenie otázok v dotazníku*

Cieľom prvej skúmanej oblasti je postihnúť priestorové správanie obyvateľstva v zmysle priestorovej preferencie vybraných zariadení. Prevažujúca, dominantná, resp. kolektívna preferencia obyvateľov voči obciam iným než obciam ich trvalého bydliska je znakom existujúceho pohybu obyvateľstva medzi obcami. Pri otázke č. 1 uvažujeme o preferencii miesta praktického lekára pre dospelých, otázka č. 2 sa zaoberá preferenciou úplnej základnej školy (resp. 2. stupňa ZŠ) a otázkou č. 3 sú zisťované smery pohybu obyvateľov za väčšími nákupmi potravín. Vo všetkých troch otázkach bolo možné očakávať najväčšie rozpätie obcí mestského typu. Absolútne najväčšiu príťažlivosť smerov pohybu obyvateľstva za vybranými službami vo všetkých skúmaných oblastiach má mesto Prešov. V tejto časti výskumu neboli oslovení obyvatelia obcí mestského typu. Predpokladáme, že obyvatelia miest navštevujú miestneho lekára, základnú školu a väčšie nákupy realizujú práve v meste ich bydliska. Len mesto Veľký Šariš má v jednom z aspektov špecifickú pozíciu.

Mapa 13.

Mapa 13 demonštruje preferenciu respondentov v dochádzke k praktickému lekárovi priradením určitého farebného znaku (kruhu), ktorý je výsledkom najvyššej početnosti rovnakej odpovede (zhody v odpovedi) respondentov v obci. Ak obec farebne korešponduje s farbou sídla praktického lekára, znamená to, že väčšina oslovených respondentov sa vyjadrila preferenciou lekára s daným farebným znakom. V prípade, že sa vyskytli odpovede s rovnakou najvyššou početnosťou, obci boli priradené dve farby (dva polkruhy) podľa výberu sídla lekára. Respondenti v obciach rovnakej farby využívajú zdravotnícke zariadenie v tej istej obci. Výsledná podoba mapy podáva informácie o cieľových cestách obyvateľov k lekárovi, do istej miery zachytáva zdravotnícke obvody, ktoré v čase písania štúdie neboli legislatívne stanovené. Najviac respondentov dochádza k praktickému lekárovi do mesta Prešov. Ide najmä o súvislé územie severne a východne od mesta Prešov, v menšej miere pacienti lekárov z Prešova pochádzajú z obcí západne od mesta Prešov. Ďalšie pomerne rozsiahle zdravotnícke obvody možno registrovať v prípade miest Sabinov a Lipany. Väčšina respondentov, v ktorých bydlisku sídli praktický lekár pre dospelých, využíva práve jeho služby. Len v obciach Drienov a Bertotovce, v ktorých sídlia praktickí lekári pre dospelých sa respondenti v rovnakom počte vyjadrili o preferencii nielen miestneho lekára, ale aj lekára z inej obce.

Mapa 14 zobrazuje preferencie respondentov v dochádzke do základnej školy. Zamerali sme sa na zisťovanie dochádzky do úplnej základnej školy (1. – 9. ročník), resp. len 2. stupeň základnej školy (5. – 9. ročník). Zámerom bolo nezahrnúť 1. stupeň základnej školy ako neúplných školských zariadení. Zistili sme, že ak je v danej obci lokalizovaná úplná základná škola, takmer vo všetkých prípadoch skúmaného územia je miestnymi obyvateľmi využívaná. Len v dvoch obciach s úplnou základnou školou – Tuhriná a Ľubotice sa respondenti vyjadrili k preferencii škôl v iných obciach. V prípade obce Tuhriná ide o obec Žehňa, v obci Ľubotice sú preferované školy v Prešove. V troch obciach – Bretejovce, Janovík a Seniakovce – sa prejavil vplyv obce Budimír z FMR Košice.

Mapa 14.

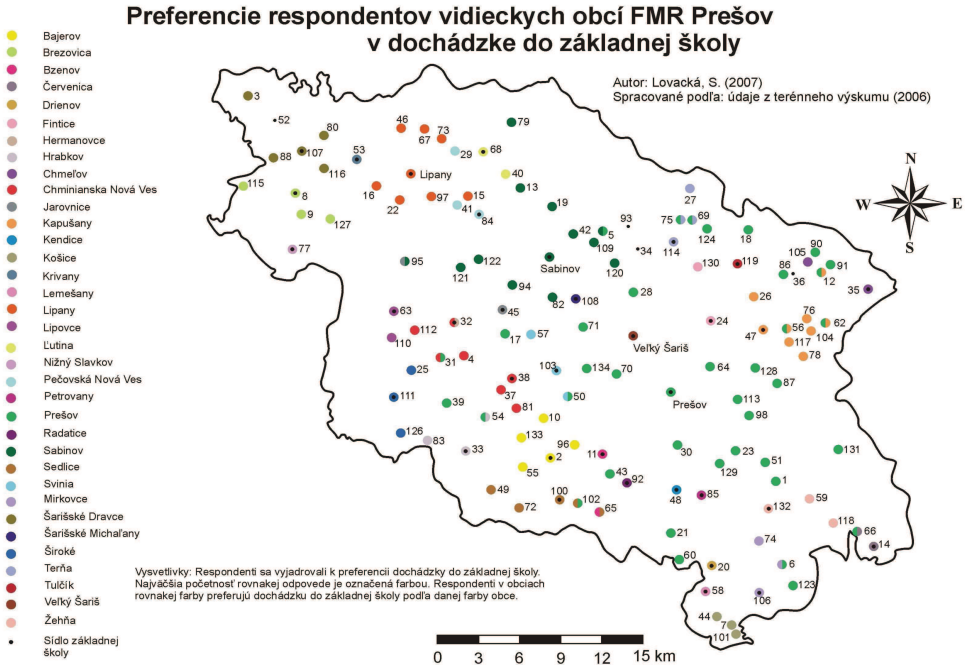

Tretia otázka pre respondentov smerovala k zisťovaniu preferencie obce v zmysle miesta nákupov väčšieho množstva potravín (mapa 15). Nakupovanie potravín ako pravidelná činnosť pre uspokojovanie základných ľudských potrieb, podľa nášho názoru, súvisí s vekom a pohlavím, i keď sme túto závislosť štatisticky nezisťovali. Zaznamenané odpovede typu „nakupujem len v malom“ alebo „moja žena nakupuje“ neboli zahrnuté do výskumu. Respondenti vo vyššom veku nakupujú prevažne v mieste ich trvalého bydliska, ostatné vekové kategórie často volili možnosť nákupu v mestách. Predpoklad, že najvyššiu frekvenciu voľby bude mať mesto Prešov, sa potvrdil. Ako miesto nakupovania väčšieho množstva potravín sa stal voľbou takmer pre obyvateľov celého okresu Prešov. Druhú najsilnejšiu pozíciu má mesto Sabinov. Iná situácia je v západnej časti FMR Prešov. Pre mnohých obyvateľov vidieckych obcí v severozápadnej časti skúmaného územia je miesto realizovania väčších nákupov totožné s miestom ich trvalého bydliska. V porovnaní s mestami Prešov a Sabinov, príťažlivá sila mesta Lipany a s tým súvisiace možnosti a mobilita s cieľom nakupovania je nižšia. V dvoch obciach – Lemešany a Bretejovce – sa prejavil vplyv mesta Košice.

Mapa 15.

Preferencie miesta nakupovania potravín respondentmi vidieckych obcí FMR Prešov

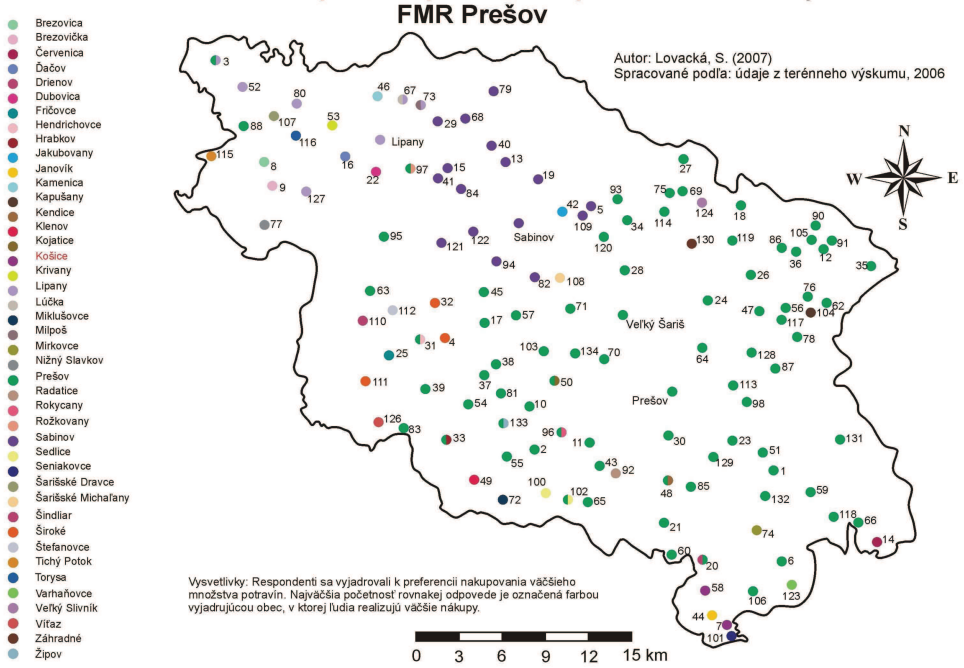

Otázka č. 4 má subjektívnu povahu: „S ktorou susednou obcou má podľa Vás Vaša obec najbližší vzťah?“ Jej cieľom je zistiť, ktorá susedná obec je respondentom najbližšia z hľadiska ich pocitov, skúseností a zážitkov. Odpovede obyvateľov sme sa pokúsili zobraziť v mapách, pričom ako najvhodnejšia možnosť sa nám javí použitie techniky čiar smeru pohybu. Vzdialenosť akýchkoľvek dvoch miest na mape predstavuje maximálnu (teda 100%-nú) náklonnosť, resp. viazanosť k obci v závislosti od smeru pohybu šípky. Dĺžka šípky je relatívny údaj, ktorý vyjadruje podiel respondentov s najvyššou početnosťou rovnakej odpovede. V prípade, že sa všetci respondenti v obci A vyjadria, že obec B je v ich subjektívnom vnímaní najbližšia, šípka spája body A a B smerujúc k bodu B. Ak sa polovica opýtaných obce A vyjadrí kladne o obci B, šípka smeruje k bodu B do polovice ich vzájomnej vzdiale-

nosti. Dôležité je poznamenať, že do úvahy berieme len najvyššiu početnosť rovnakej odpovede (najvyšší počet rovnako odpovedajúcich respondentov), aby sme zachovali čitateľnosť mapy a predišli prehusteniu zobrazovaných údajov. Dospeli sme k viacerým zaujímavým skutočnostiam zobrazeným v mape 16. Obyvatelia obcí s vyše 2 000 obyvateľmi a silnou pozíciou v hierarchickej štruktúre obcí v tejto otázke prejavili náklonnosť skôr voči vzdialenejším (aj keď nesusediacim) mestám. V ich odpovediach nefigurovali menšie susedné obce vidieckeho typu. Rovnakým spôsobom odpovedali aj obyvatelia obcí v najbližšom zázemí väčších miest. V mape je možné identifikovať množiny obcí prejavujúcich si vzájomnú náklonnosť. Ide o spojenia najčastejšie 3 – 6 obcí, ktoré svojimi odpoveďami vo forme šípok vytvárajú uzavretý celok. Jedinou rozsiahlou množinou je množina okolo mesta Prešov, ktoré je ohniskom sídelnej štruktúry a priťahuje obce predovšetkým z východnej časti skúmaného územia. V rámci zázemia mesta Prešov je možné uvažovať o podmnožinách – napr. ak abstrahujeme odpovede obyvateľov obce Kapušany, vytvorila by sa ďalšia množina vzájomne si sympatizujúcich obcí. V prípade, že abstrahujeme odpovede obyvateľov obce Kokošovce, vedie to k vzniku novej podmnožiny obcí. Na základe toho možno konštatovať, že množinu obcí sústredenú v meste Prešov tvorí sústava podmnožín obcí.

Mapa 16.

Medziobecné vzťahy z hľadiska názorov obyvateľov vidieckych obcí FMR Prešov

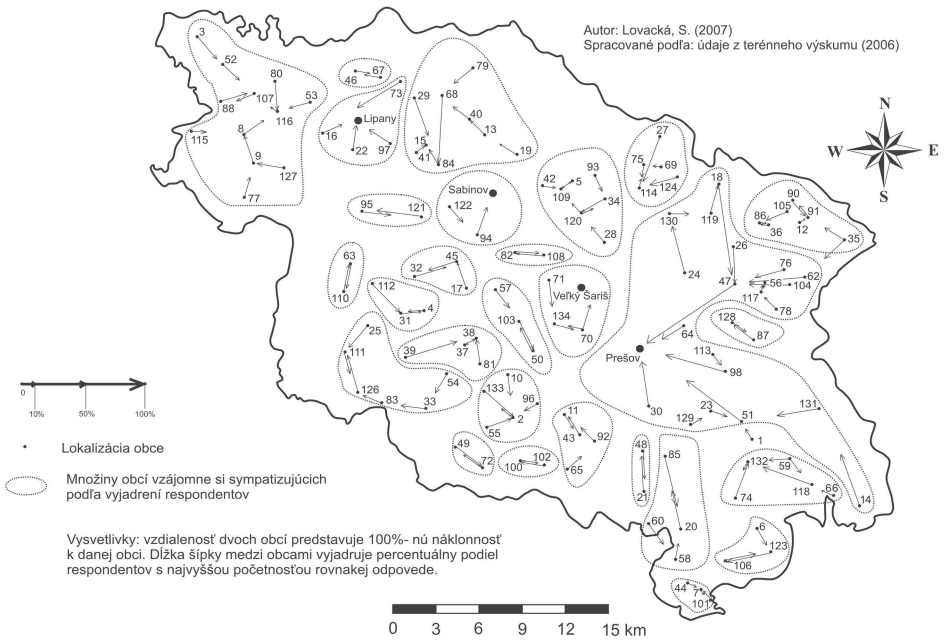

Respondenti skúmaného územia sa vyjadrovali k otázke č. 5: „Ktorá susedná obec poskytuje obyvateľom Vašej obce najviac služieb?“ Otázka má opäť subjektívny charakter a jej zámerom je zistiť, ako obyvatelia vnímajú susedné obce z pohľadu poskytovania služieb. Pojem služby sa vzťahoval predovšetkým na základné zariadenia verejnej a komerčnej vybavenosti (škola, lekár, obchody a i.). Niektoré zistené závery možno stotožniť so závermi predchádzajúcej otázky. Ide najmä o preferenciu mesta (nie vidieckej obce) obyvateľmi obcí vyšších veľkostných kategórií. Niektorí respondenti označili obec v mieste ich bydliska za obec poskytujúcu služby ostatným susediacim obciam. Takéto obce sú na mape farebne odlíšené. Použitím techniky čiar smeru pohybu popísanej vyššie bola vyhotovená mapa 17.

Mapa 17.

Obce poskytujúce najviac služieb obyvateľom vidieckych obcí FMR Prešov vo svetle názorov obyvateľov

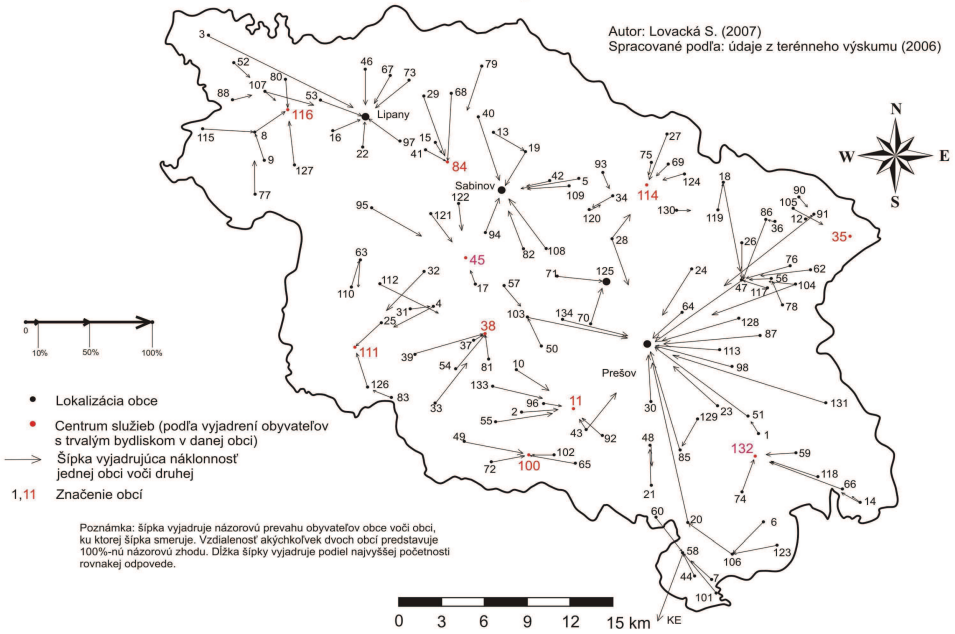

Dotazník obsahoval tri dichotomické otázky s možnosťou odpovede áno alebo nie. Reprezentatívny výskum preukázal štatistickú závislosť medzi otázkou 6 smerujúcou k hodnoteniu dopravy obyvateľmi obcí a veľkostnými kategóriami obcí. Obyvatelia, ktorí sú spokojní so zabezpečením dopravy pochádzajú z obcí jednak väčších veľkostných kategórií a jednak z obcí, ktoré sa nachádzajú v blízkom zázemí miest. Počet spojov zastavujúcich v bežný pracovný deň v obci je v takto situovaných obciach vyšší než v obciach menších veľkostných kategórií a obcí vzdialenejších od miest. Tabuľka 29 naznačuje, že najväčšia spokojnosť s dopravou je preukázaná obyvateľmi v obciach nad 1 000 obyvateľov, najnižšiu spokojnosť vyslovujú obyvatelia v obciach do 100 obyvateľov, 200 – 299 a 500 – 999 obyvateľov. Ďalej možno konštatovať, že pri otázke o spokojnosti s dopravou v obci je dôležitým kritériom vek a vzdelanie opýtaných (tabuľka 28). Najviac spokojných obyvateľov je vo vekovej kategórii nad 60 rokov, o ktorých možno predpokladať nižšiu mobilitu a frekvenciu cestovania. V ostatných vekových kategóriách sú odpovede primerane rozdelené.

Tab.28. *Spokojnosť s dopravou podľa vekových kategórií respondentov*

veková kategória	**otázka 6**	
	nie (%)	áno (%)
do 20	51,9	48,1
21 – 30	53,2	46,8
31 – 40	48,4	51,6
41 – 50	57,1	42,9
51 – 60	49,8	50,2
nad 60	32,7	67,3

vzdelanie		
ZŠ	38,3	61,7
SŠ bez maturity	48,3	51,7
SŠ s maturitou	54,3	45,7
VŠ	45,6	54,4

V rámci vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva najväčšiu spokojnosť vyslovujú obyvatelia so základným vzdelaním, o ktorých sa javí ako hlavný dôvod nižšia frekvencia cestovania, resp. práca v mieste bydliska. Základné vzdelanie dosiahli predovšetkým súčasní dôchodcovia, čím sa opäť preukazuje súvislosť s vekom. Súhlasné alebo nesúhlasné stanovisko obyvateľov v otázke 7 výrazne súvisí s veľkostnými kategóriami obcí. Rovnako možno preukázať závislosť medzi otázkou 8 a veľkostnými kategóriami obcí, čo interpretuje tabuľka 29.

Tab.29. *Odpovede respondentov na otázky v dotazníku podľa veľkostných kategórií*

veľkostné kategórie	otázka 6		otázka 7		otázka 8	
	nie (%)	áno (%)	nie (%)	áno (%)	nie (%)	áno (%)
0 – 99	80	20	11,1	88,9	90	10
100 – 199	46,2	53,8	56	44	76,7	23,3
200 – 299	62,9	37,1	35,3	64,7	80,5	19,5
300 – 399	46	54	20,3	79,7	77,6	22,4
400 – 499	51	49	30,1	69,9	87,3	12,7
500 – 999	60,3	39,7	28,8	71,2	86	14
1000 – 1999	34,9	65,1	27,6	72,4	93,1	6,9
2000 a viac	39,1	60,9	33,3	66,7	86	14

Závery, ktoré vyplynuli hodnotením otázok 7 a 8 priamym kontaktom s obyvateľmi*:*

- Návrh SOÚ respondenti hodnotili kriticky, prevažovali pritom negatívne postoje. Výskyt odmietavých postojov prevyšuje úvahy o možnom prínose takéhoto návrhu.
- Väčšina obyvateľov niektorých obcí nižších veľkostných kategórií (napr. Geraltov – 122 obyv., Daletice – 102 obyv., Ľubovec – 506 obyv., Bodovce – 325 obyv. a i.) by súhlasila s lokalizáciou sídla SOÚ v inej obci. Ich odpovede v niektorých prípadoch priamo navrhovali, o ktorú obec by malo podľa ich názoru ísť. Obyvatelia si pravdepodobne uvedomujú nízku príťažlivú silu ich obce danú nízkym sociálno-ekonomickým potenciálom.
- Obyvatelia obcí väčších veľkostných kategórií (nad 1000 obyvateľov) súhlasia s umiestnením sídla SOÚ do ich obce. Jednostranne však odmietajú lokalizáciu sídla SOÚ do inej obce s vedomím ich pozície v súčasnej územnej štruktúre obcí. Títo respondenti sa nazdávajú, že zlučovanie môže pomôcť predovšetkým malým obciam v riešení ich problémov.
- Obce v stredných veľkostných kategóriách (od 300 do 1000 obyvateľov) uvádzajú negatívny postoj k otázke umiestnenia sídla SOÚ do ich, resp. inej obce. Súvisí to pravdepodobne s uvedomovaním si svojej nedominantnej pozície v sieti obcí a snahou zachovať si svoju plnú autonómiu.
- K najčastejším dôvodom, prečo sa obyvatelia obcí vyslovujú kladne v otázke SOÚ je efektívnejšie využitie finančných prostriedkov a ľudských zdrojov a možnosť rozvoja obce.

- Obyvatelia, ktorí zastávajú negatívne stanovisko v kontexte SOÚ sa obávajú zhoršenia služieb, vyslovujú neochotu cestovať do inej obce, obavu dominancie jednej obce a „skomplikovaním života ľudí".
- Respondenti vidia v SOÚ systém strediskovej sústavy osídlenia so strediskovými a nestrediskovými obcami. V tomto zmysle majú respondenti z nižších veľkostných kategórií pocit, že práve ich obce budú odsúdené na zánik. Aj respondenti zo stredne veľkých obcí sa nazdávajú, že obyvatelia malých obcí doplácali na úkor strediskových obcí.

Výpovedná hodnota máp zobrazujúcej subjektívne vyjadrenia obyvateľov je podľa nášho názoru kvalitatívne vysoká. Nemožno ju charakterizovať ako primárne smerodajný ukazovateľ, no poukazuje na rad nemerateľných indikátorov, vhodne dopĺňajúcich objektívnu realitu.

Obyvatelia potvrdili očakávanú prevahu negatívnych stanovísk vo veci zakladania spoločných obecných úradov. Pre väčšinu obyvateľov predstavujú krok späť a návrat k strediskovej sústave osídlenia. Ak by predsa len došlo k procesu zakladania SOÚ na základe zákona, je nevyhnutné, aby poznanie dochádzky obyvateľov za poskytovaním verejných i komerčných služieb bolo náležite zakomponované do výslednej podoby siete SOÚ.

4.3 ELEKTRONICKÝ VÝSKUM NÁZOROV STAROSTOV OBCÍ SKÚMANÉHO ÚZEMIA NA PROBLEMATIKU SPOLOČNÝCH OBECNÝCH ÚRADOV

Zistenia prezentované v tejto časti práce sú založené na primárnych údajoch získaných metódou ankety rozosielanej pomocou elektronickej pošty. Táto metóda umožňuje kvalitatívnu analýzu názorov a skúseností respondentov, pričom výsledky nemožno regionálne generalizovať, ani ich kvantifikovať. Podstatné je vyslovenie každého názoru, až na druhom mieste je jeho frekvencia.

Konštatujeme, že počet získaných odpovedí je veľmi neuspokojivý. K 8. 5. 2007 bolo doručených 11 mailov, teda návratnosť je 11,2 %. Skladba obcí, ktorých predstavitelia odpovedali na našu anketu je nasledovná:

***Tab.30**. Počet respondentov obcí odpovedajúcich na anketu v jednotlivých veľkostných kategóriách obcí*

veľkostná kategória	počet obcí	% podiel
0 – 499	3	27,2
500 – 999	1	9,1
1000 a viac	7	63,7
Spolu	**11**	**100**

Z tabuľky vyplýva, že najmenej odpovedí sme získali z obcí veľkostnej kategórie od 500 do 999 obyvateľov. Naopak, najviac odpovedí sme zaznamenali v obciach s viac ako 1000 obyvateľmi. Ak uvažujeme o dôvodoch nízkej návratnosti odpovedí, za dva najdôležitejšie faktory rozhodnutia starostu odpovedať považujeme jeho SCHOPNOSŤ pracovať s IKT a OCHOTU nájsť si čas.

Starostom obcí boli položené tri otázky. Prvá otázka znela: „Aký je Váš názor na spoločné obecné úrady, o vytváraní ktorých sa v rámci pripravovanej komunálnej reformy hovorí?". Získané odpovede je možné rozdeliť do dvoch skupín – respondenti sa vo veci vytvárania SOÚ vyjadrovali jednak pozitívne, jednak negatívne. Uvádzame tri z nich:

„Naše skúsenosti s prácou spoločných obecných úradov sú pozitívne, nemáme žiadne pripomienky k ich práci" (starosta obce Torysa, 1480 obyv.).

„Každá menšia obec, ak bude mať byť pridružená k väčšej obci, bude proti tomu, pretože pomerný počet poslancov na počet obyvateľov v jednotlivých obciach nebude mať šancu v menšej obci na schválenie uznesení výhodných pre malé obce, čo väčšie obce to určite využijú. Jeden z mnohých príkladov. Po roku 1989 starosta obce musel mať trvalý pobyt v obci a vysvetľovalo sa to tým, že ten najlepšie vie čo obec potrebuje. Odsudzoval sa systém strediskových obcí a diskriminácia malých. Zrejme to bolo dobré, ak sa k tomu chceme vrátiť (zlučovanie – pozn. autorky)" (starosta obce Oľšov, 407 obyv.).

„Nie sme vôbec pripravení na vytváranie spoločných obecných úradov. Je to potrebné precízne pripraviť, nie od stolov na ministerstvách v Bratislave a samotnej NR SR, ale zdola, priamo na mieste v jednotlivých obciach, ktorých sa to má týkať" (starosta obce Sedlice, 1044 obyv.).

V druhej otázke sme sa pýtali: „Spolupracuje Vaša obec s inými obcami? Ak áno, o akú formu spolupráce ide a v akej oblasti? Z odpovedí respondentov vyplýva, že obce spolupracujú najmä v oblasti spoločného výkonu prenesenej pôsobnosti.

„Máme združenie obcí (asi 15 a 1 mesto Lipany), zabezpečujeme spoločne stavebnú činnosť, opatrovateľskú službu a ochranu prírody – výrub stromov a asi najpodstatnejšiu originálnu kompetenciu – regionálny rozvoj" (starosta obce Brezovička, 420 obyv.).

„Áno, sme členmi mikroregiónu "STRÁŽE". Je tu spolupráca v oblasti kultúry, športu a pri vzájomných stretnutiach si vymieňame skúsenosti a poznatky z praxe. Riešime spoločne oblastí, kde je potrebná spoluúčasť na niektorých projektoch v rámci regionálneho rozvoja (internetizácia obcí)" (starosta obce Fintice, 1690 obyv.).

„Obce v našej oblasti hornej Torysy spolupracujú, ale iba veľmi málo a to v podávaní si informácií, ktoré sa týkajú samosprávy a možností získavania dotácií. Veľmi dobrá spolupráca je so Združením obcí hornej Torysy do ktorého patrí aj naša obec. Tam nám poskytnú informácie o ktoré ich požiadam" (starosta obce Oľšov, 407 obyv.).

„Naša obec veľmi úzko spolupracuje (úspešne) so všetkými obcami v našom mikroregióne, ale aj s ostatnými v širokom okolí. Sme združovaní v rôznych formách združení: združenia obcí, občianske združenia, iné účelové združenia a skupiny obcí. Pracujeme vo všetkých oblastiach a kompetenciách, ktoré obce majú" (starosta obce Sedlice, 1044 obyv.).

Tretia otázka sa týkala možnosti transformácie mikroregiónu ako združenia obcí do formy spoločného obecného úradu. Otázka znela: „Môže podľa Vás mikroregión ako forma spolupráce prerásť v budúcnosti do spoločného obecného úradu?". Zaznamenali sme napríklad nasledovné odpovede:

„Spájanie obcí musí byť založené na spoločných tradíciách a spádovosti vo všetkých smeroch, t.j. – školské obvody, zdravotné obvody, matrika, kultúra a šport, hospodárenie na poľnohospodárskej a lesnej pôde, poštové obvody, náboženské tradície a rozdelenie farností, spoločná infraštruktúra.... A musí byť založené na dobrovoľnosti!!!" (starosta obce Sedlice, 1044 obyv.).

„Nie nemôže, lebo mentalita obyvateľov každej jednej obce je iná a už v tom by bol zárodok súdnych sporov a ďalších následných komplikácií" (starosta obce Chminianska Nová Ves, 1241 obyv.).

„Neviem si to ešte teraz dosť dobre predstaviť. Problémy jednotlivých obcí sú dosť odlišné. Určite iné problémy rieši starosta obce Ľubotice, ktorého rozpočet je 4 – 5 násobkom v porovnaní s približne rovnakými obcami čo sa týka počtu obyvateľov. Má vyriešenú infraštruktúru. V porovnaní s obcami, ktoré dodnes nemajú verejný vodovod, nemajú vybudovanú kanalizáciu atď., myslíte si , že takáto obec bude mať záujem o spolok, či združenie s inou obcou? Spolupráca na úrovni starostov vlastne existuje už aj v dnešnej dobe" (starosta obce Fintice, 1690 obyv.).

Nízky počet zaslaných odpovedí neumožnil hlbšiu analýzu problému. Zároveň však upozornil na skutočnosť, že obce nepreferujú elektronickú poštu a pravdepodobne volia tradičné formy komunikácie ako telefón a poštovú zásielku. Z hľadiska obsahovej štruktúry odpovedí respondentov bolo zámerom poukázať na širokú škálu odpovedí predstaviteľov obcí, z ktorých vyplýva, že problematika SOÚ má v súčasnosti svojich zástancov i odporcov. Spolupráca obcí sa obmedzuje na oblasti preneseného výkonu pôsobnosti štátnej správy, pretože ich výkon by neboli schopné finančne zabezpečiť individuálne.

5 POUŽITIE VORONOIOVEJ TESELÁCIE V KONTEXTE KOMUNÁLNEJ REFORMY

Priestorové teselácie sú v matematických a geometrických vedách zložitou výskumnou témou. Naším zámerom je poukázať na ich využitie v humánnej geografii v zjednodušenej forme. Najznámejšia geografická teória, ktorá rozdeľuje priestor na mozaiku obvodov podľa rozmiestnenia hospodárskej činnosti spoločnosti, je teória centrálnych miest (ďalej **TCM**), ktorú sme v krátkosti priblížili v teoreticko-metodologickej časti.

V tejto časti práce sme si stanovili za cieľ na základe oboznámenia sa s hlavnými tézami Voronoiovej teselácie a práce s aplikačným softvérom pristúpiť k jej aplikácii v humánnej geografii. Hlavný prínos Voronoiovej teselácie pre potreby geografie verejnej správy spočíva v zobrazení väzby „obec – najbližší poskytovateľ“, ktorá podáva informáciu nielen o dostupnosti, ale i o spádovom území pre príslušného poskytovateľa. Dostupnosť tejto väzby je vyjadrená súradnicovou vzdialenosťou príslušnej obce od obce, v ktorej sídli predmetný poskytovateľ. Dôležité je upozorniť na to, že aplikačný softvér, v ktorom pracujeme, má podobne ako prostredie v TCM izotropný povrch, t.j. idealizované územie, ktoré má vo všetkých smeroch tie isté vlastnosti. Výsledkom riešenia je rozloženie priestoru na systém oblastí – buniek, úplne vyplňujúcich priestor. V každej bunke sa nachádza centrum. Vnútro buniek je potom vytvorené tými bodmi priestoru, ktoré majú k danému centru bližšie ako k iným centrám. Hranice bunky sú tvorené bodmi, ktoré sú rovnako vzdialené od centier zdieľajúcich spoločnú hranicu. Vplyv takých činiteľov ako reliéf a cestné komunikácie je eliminovaný, čo je najväčšou nevýhodou pri zavádzaní tohto postupu do reálne existujúceho priestoru.

Vstupnými informáciami sú údaje analytických máp zobrazujúcich vybavenosť obcí vybranými zariadeniami a súradnice každej zo 134 obcí tvoriacich FMR Prešov. Výstupnými informáciami sú obvody (mozaika obvodov) najbližšej vzdialenosti, t.j. rozdelenie skúmaného územia bezo zvyšku na obvody podľa zvoleného kritéria. Postup práce:

1. Výber kritéria (napr. lekáreň).
2. Vytváranie databázy súradníc (všetky súradnice obcí ako prvá vrstva + súradnice obcí, ktoré sú sídlami lekární ako druhá vrstva).
3. Výpočet najbližších vzdialeností a tvorba obvodov v prostredí aplikačného softvéru.
4. Výsledkom je množina obvodov, ktoré zobrazujú najbližšie lokalizovanú lekáreň pre každú obec skúmaného územia.

Metódu Voronoiovej teselácie sme aplikovali na tie kritériá, ktoré nemajú zákonom stanovené obvody a ktoré sú relevantné z hľadiska uskutočnenia komunálnej reformy. Výsledky zvolených kritérií sú určujúce pri stanovovaní mikroregionálnych centier a zostavovaní ich konečných spádových obvodov. Zostrojili sme päť máp obvodov ideálneho rozloženia priestoru FMR Prešov najbližšieho poskytovateľa vybranej služby:

- základné školy 1. – 9. ročník,
- všeobecný praktický lekár pre dospelých. Medzičasom bola opätovne zavedená rajonizácia lekárskych obvodov od 1. 4. 2008. Všeobecný lekár nemôže odmietnuť poskytnutie zdravotnej starostlivosti pacientovi, ktorý má v jeho rajóne trvalý pobyt,
- pediater,
- stomatológ,
- lekáreň.

Za najvážnejšiu bariéru použitia tejto metódy v reálnom priestore považujeme nerešpektovanie prírodných bariér a existujúcich dopravných komunikácii (preto môžu byť zaradené do rovnakého obvodu aj obce, ktoré spolu nie sú cestne prepojené). Príkladom je spojenie obce Zlatá Baňa s obcou Kapušany v obvode stomatológa. Výsledkom sú mapy 18 – 22, ktoré jednotlivo zobrazujú obvody vybraných zariadení poskytujúcich služby obyvateľstvu skúmaného územia. Mozaika menších, no najpočetnejších obvodov pripadá úplným základným školám zobrazeným na mape 18.

Mapa 18.

Obvody úplných základných škôl zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov

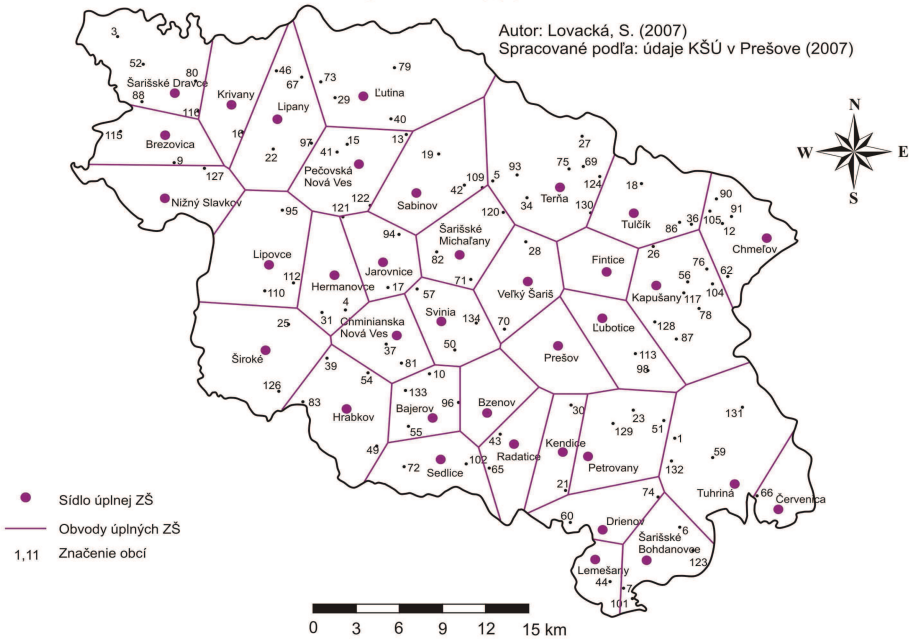

Mapa 19.

Obvody praktických lekárov pre dospelých zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov

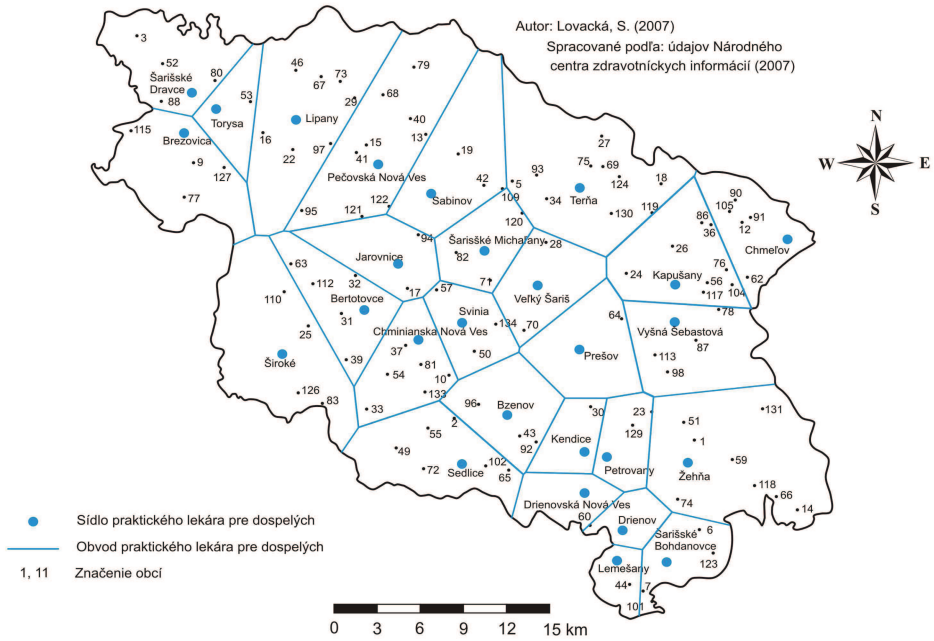

Mapa 20.

Obvody všeobecného pediatra zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov

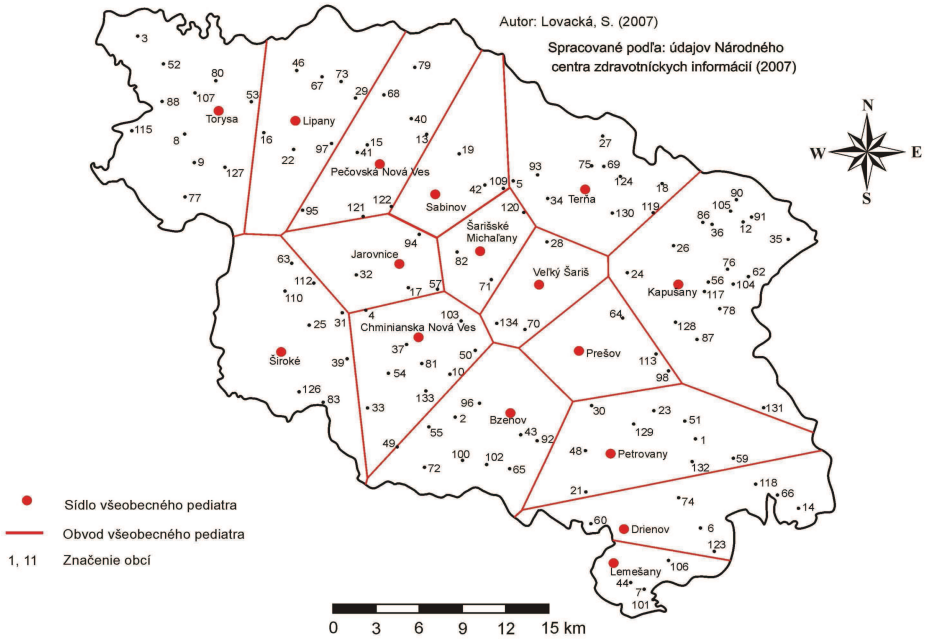

Mapa 21.

Obvody stomatológov zostrojené pomocou metódy Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov

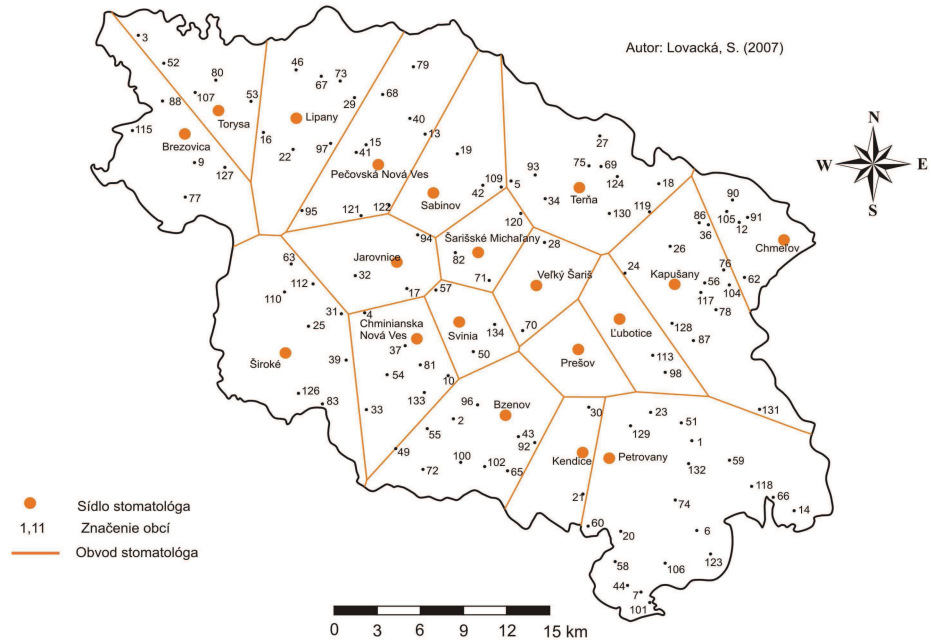

Mapa 22.

Obvody lekární zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov

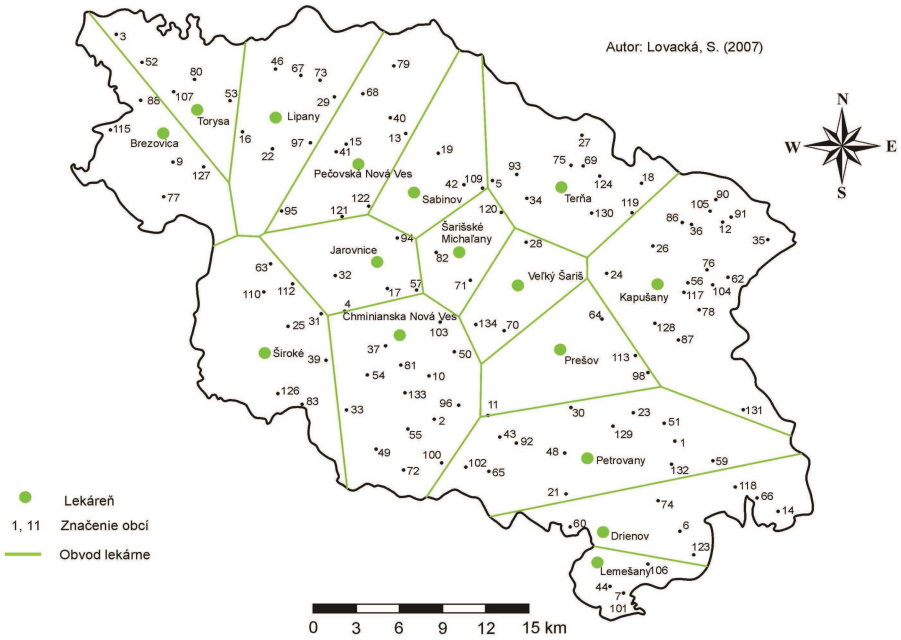

6 URČENIE MIKROREGIONÁLNYCH STREDÍSK A VYMEDZENIE SPÁDOVÝCH OBVODOV V SKÚMANOM ÚZEMÍ

Rezultátom práce je sieť mikroregionálnych stredísk a ich spádových obvodov zložených z obcí skúmaného územia. Spádovosť obce ku konkrétnemu mikroregionálnemu stredisku je daná tromi okruhmi sledovaných ukazovateľov:

1. *Inštitucionálne* (arbitrárne určené územné obvody poskytovateľov verejných služieb):
   a) obvod dodávacej pošty,
   b) obvod matričného úradu,
   c) obvod pracoviska obvodného oddelenia Policajného zboru,
   d) obvod hasičskej stanice Hasičského a záchranného zboru.
2. *Behaviorálne* (analýza percepcie a správania sa obyvateľov obcí):
   a) preferencia v dochádzke do základnej školy,
   b) preferencia v dochádzke k praktickému lekárovi,
   c) preferencia obce, s ktorou má obec „najbližší vzťah“,
   d) preferencie obce, ktorá poskytuje danej obci „najviac služieb“.
3. *Matematické* (delimitácia územných obvodov vybraných službových zariadení metódou Voronoiovej teselácie):
   a) druhý stupeň základnej školy (čiže ZŠ 1. – 9. ročník, resp. 5. – 9. ročník),
   b) praktický lekár pre deti,
   c) praktický lekár pre dospelých,
   d) stomatológ,
   e) lekáreň.

Vymedzenie mikroregionálneho strediska je determinované opakovanou frekvenciou voľby – (cieľa) pri zisťovaní spádovosti v skupinách 1, 2 a 3 jednotlivými obcami. Pri každej obci bolo teda uvedených 13 vyššie spomenutých cieľov dochádzky, z ktorých obyčajne 1, prípadne 2 prevládali.

Obec k spádovému centru priradzujeme podľa nasledujúcich pravidiel:

- obec priradíme k tej obci (stredisku), ktorá vykazuje najvyššiu početnosť pri určovaní spádu jednotlivých aspektov inštitucionálnej, behaviorálnej a matematickej povahy. Ak prevláda voľba jednej obce v sledovaných ukazovateľoch, možno hovoriť o jednoznačnej príslušnosti obci k stredisku.
- ak je obec na rozhraní dvoch (troch) stredísk (rovnaká najvyššia početnosť smerom k dvom, resp. trom obciam), a teda má nejednoznačnú príslušnosť k obci, dochádza k prehodnoteniu príslušnosti najmä podľa existujúceho priebehu cestných komunikácií. Rovnako je potrebné brať do úvahy efekt blízkosti mesta, čiže ak je možné obec priradiť k obci vidieckeho alebo mestského charakteru, voľbu príslušnosti obce tejto skutočnosti prispôsobíme voľbe pre mesto.
- ak je obec na rozhraní dvoch stredísk a má nejednoznačnú príslušnosť k obci, do úvahy sa prednostne berú výsledky zo šetrenia existujúcich obvodov a subjektívnych názorov obyvateľstva (skupiny 1 a 2). Obvody získané Voronoiovou teseláciou (skupina 3) majú najmä doplnkový charakter. Ideálna situácia nastane, ak sa skupiny 1, 2 a 3 zhodujú.

Výsledky vymedzovania mikroregionálnych stredísk sú prezentované v troch štádiách. Mapa 23 prezentuje prvotné výsledky získané na základe vyhodnotenia výsledkov popísaných v úvode tejto kapitoly.

Mapa 23.

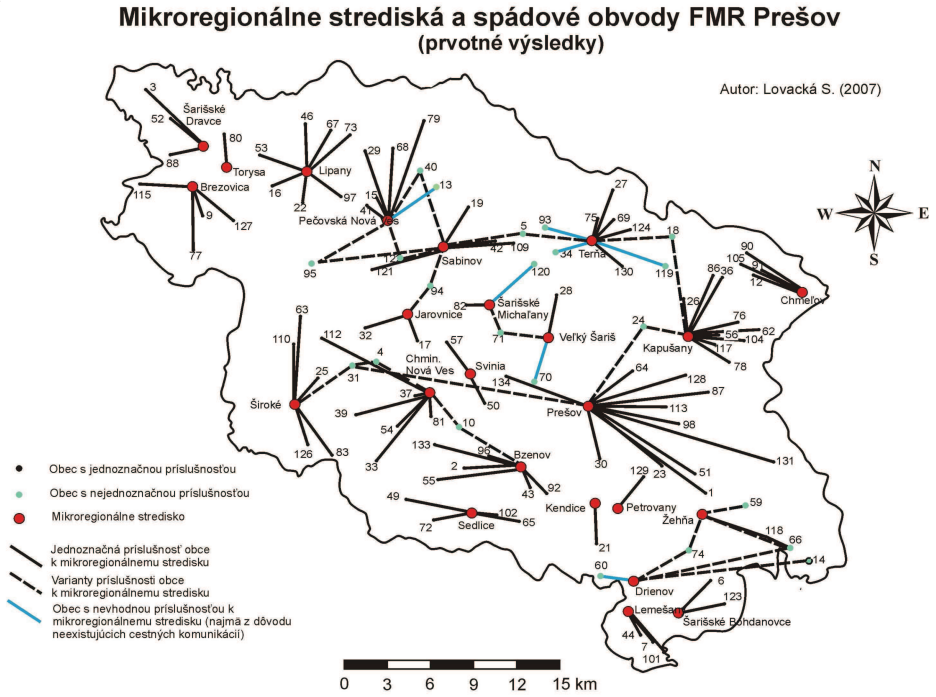

Mapa 23 identifikuje 24 mikroregionálnych stredísk (17,9 %), 88 obcí s jednoznačnou príslušnosťou (65,7 %), 13 obcí s nejednoznačnou príslušnosťou (9,7 %) a 9 obcí s nevhodnou príslušnosťou k obci (6,7 %), ktorú je potrebné opätovne prehodnotiť. Bolo vymedzených týchto 24 mikroregionálnych stredísk: **Brezovica, Bzenov, Drienov, Chmeľov, Chminianska Nová Ves, Jarovnice, Kapušany, Kendice, Lemešany, Lipany, Pečovská Nová Ves, Petrovany, Prešov, Sabinov, Sedlice, Svinia, Šarišské Bohdanovce, Šarišské Dravce, Šarišské Michaľany, Široké, Terňa, Torysa, Veľký Šariš** a **Žehňa.**

Týmto strediskám boli priradené obce, ktoré vytvárajú obvod každého mikroregionálneho strediska.

V zozname obcí sa vyskytlo 13 obcí s nejednoznačnou príslušnosťou k mikroregionálnemu stredisku. Údaje o týchto obciach naznačovali, že sa nachádzajú na hranici obvodov, t.j. že môžu spadať pod viacero mikroregionálnych stredísk.

Obec **Bodovce** sa nachádza na rozhraní obvodov dvoch stredísk – obce Terňa a mesta Sabinov. Vzhľadom na priebeh existujúcich cestných komunikácií odporúčame priradiť obec k mestu Sabinov. Ak by sme uvažovali o izotropnom povrchu, obec by bola priradená k obci Terňa.

Obec **Brežany** odporúčame pripojiť k stredisku v obci Bzenov, pretože priame dopravné spojenie s obcou Chminianska Nová Ves neexistuje. Väčšinu služieb využíva obec v obci Bzenov spolu s ďalšími obcami združenými v obvode obce Bzenov.

Obec **Červenica** je v poskytovaní viacerých služieb sebestačná, avšak pre funkciu samostatného mikroregionálneho strediska obslužná vybavenosť nie je dostatočná. Odporúčame priradiť obec Červenica k stredisku Žehňa.

Obec **Demjata** je podľa zistení možné priradiť jednak k obci Kapušany a jednak k obci Terňa. Keďže sa nachádza na dopravnej línii Prešov – Kapušany – Bardejov a využíva predovšetkým služby obce Kapušany, finálna voľba podľa nášho názoru pripadá práve na túto

obec. Obec Terňa tu figuruje z dôvodu najbližšieho poskytovateľa služieb použitím Voronoiovej teselácie, avšak priebeh reálne existujúcich ciest má inú podobu.

Pri obci **Fintice** sa podľa získaných výsledkov uvažuje o dvoch alternatívach – jednak priradiť obec k mestu Prešov alebo k obci Kapušany. Keďže dopravné línie nie sú priamo vedené medzi obcami Kapušany a Fintice, odporúčame voliť prvú možnosť, priradiť obec k mestu Prešov.

Obcou s nejednoznačnou príslušnosťou je i obec **Hendrichovce**, ktorá je na rozmedzí vplyvu dvoch stredísk – obce Široké a obce Chminianska Nová Ves. Zaujímavosťou je aj vplyv obce Bertotovce, ktorá spadá pod Chminiansku Novú Ves. Keďže využíva najmä služby týchto dvoch obcí, odporúčame priradiť túto obec k obci Chminianska Nová Ves.

Spád obce **Jakovany** sa podľa výsledkov výskumu prejavuje smerom k obci Pečovská Nová Ves a k mestu Sabinov. Prikláňame sa k variantu priradiť obec Jakovany k mestu Sabinov z nasledujúcich dôvodov: obec je na rozhraní dvoch stredísk, kilometrovou vzdialenosťou je však bližšie k Sabinovu, z hľadiska vymedzených obvodov sledovaných zariadení inštitucionálneho charakteru patrí obec k mestu Sabinov, avšak pri sledovaní obvodov služieb pomocou Voronoiovej teselácie je najbližšia obec Pečovská Nová Ves.

Obec **Lesíček** využíva služby obcí Žehňa a Tuhrina, ktorá nebola označená za mikroregionálne stredisko. Keďže obec Tuhrina patrí do spádového obvodu obce Žehňa, odporúčame priradiť obec Lesíček k stredisku Žehňa.

Obec **Lúčina** je riešená obdobným spôsobom ako predchádzajúca obec Lesíček. Odporúčame ju priradiť k obci Žehňa.

Obec **Medzany** je využívaním služieb spätá s mestom Veľký Šariš. Dôvodom, prečo ďalšou alternatívou je podľa výsledkov obec Šarišské Michaľany, je použitie matematických modelov teselácie.

Obec **Mirkovce** je obcou s nejednoznačnou príslušnosťou k spádovému centru. Podľa získaných údajov jej obyvatelia využívajú služby viacerých obcí, pričom žiadna z nich nie je prevládajúca. Leží na hranici troch spádových oblastí – jednak k obci Drienov, k obci Žehňa a k obci Šarišské Bohdanovce. Odporúčame priradiť obec Mirkovce k obci Žehňa.

Obec **Ražňany** vykazuje spád k mestu Sabinov a k obci Jarovnice. Pre lepšie spojenie s mestom a už existujúce väzby v poskytovaní verejných služieb navrhujeme priradiť obec Ražňany k mestu Sabinov.

Obec **Uzovský Šalgov** zaznamenáva obdobnú situáciu ako obec Renčišov, preto naše odporúčanie je totožné s predchádzajúcim prípadom.

Napokon bolo vymedzených 9 obcí s nevhodnou príslušnosťou k obci. V tejto kategórii napriek výsledkom jednoznačnej príslušnosti ku konkrétnej obci v štádiu A. pristúpime k preradeniu obce k inému mikroregionálnemu stredisku. K tomuto kroku nás primäli najmä dôvody neexistujúcich cestných komunikácií, slabých dopravných spojení, rola „outsidera“, keď susedné (okolité) obce spadajú pod iné mikroregionálne stredisko.

Obec **Červená Voda** svojou viazanosťou k verejným službám je jednoznačne spätá s mestom Sabinov. Výsledky Voronoiovej teselácie však preukázali blízkosť k obci Pečovská Nová Ves. Ak sa pozrieme na priebeh cestných komunikácií a dopravných spojov medzi obcou a strediskami, prikláňame sa k variantu mesta Sabinov.

Obec **Hubošovce** je prirodzene viazaná na obce, ktoré sú sústredené v spádovom obvode mesta Sabinov. Ak uvažujeme o izotropnom povrchu, obec by bola priradená k obci Terňa. Dopravné spojenia, územná pôsobnosť inštitúcií verejného charakteru a vyjadrenia obyvateľov však favorizujú mesto Sabinov.

Obec **Ličartovce** je v cestnom spojení s obcou Drienov cez most vedúci okrajom obce Lemešany. Za vhodnú alternatívu pre obec považujeme priradiť ju k obci Lemešany. Navyše, obec Drienov vystupuje v mnohých ukazovateľoch ako samostatná, individuálna obec

v zabezpečovaní verejných služieb a pre obec Ličartovce je najbližším poskytovateľom niektorých služieb podľa metódy Voronoiovej teselácie

Obec **Malý Šariš** má otvorenú pozíciu. Výsledky analýz naznačujú príslušnosť k mestu Veľký Šariš. Podľa nášho názoru silnejšiu úlohu zohráva voči obci mesto Prešov, ako i susedná obec Župčany patriaca do obvodu mesta Prešov. Diskutabilnosť pozície potvrdzuje behaviorálna a matematická stránka výskumu.

Obec **Ratvaj** sa nachádza v obdobnej situácii ako obec Hubošovce. Podľa výsledkov výskumu ju možno priradiť k mestu Sabinov alebo k obci Terňa. Obyvateľstvo je však v užšej viazanosti s mestom Sabinov, rovnako verejné služby sú poskytované najmä mestom Sabinov. Odporúčame preto priradiť obec Ratvaj k mestu Sabinov.

Obec **Renčišov** je podľa výsledkov možné priradiť k mestu Sabinov a k obci Pečovská Nová Ves. Priebeh dopravných komunikácií však naznačuje viazanosť k mestu Sabinov, a to prechodom cez obec Jarovnice, pretože spojenie s Pečovskou Novou Vsou je možné len cez mesto Sabinov. Odporúčame preto priradiť obec Renčišov k obci Jarovnice, ktorá je miestom poskytovania viacerých služieb.

Obec **Uzovce** sa nachádza na rozmedzí miest Sabinov a Veľký Šariš. Pre mesto Veľký Šariš vyznievajú lepšie výsledky Voronoiovej teselácie, avšak vzhľadom na spád ostatných zariadení a kontakt s obyvateľstvom sa domnievame, že vhodnejšie by bolo priradiť obec Uzovce k mestu Sabinov.

Obec **Uzovské Pekľany** je obdobným príkladom obce Renčišov s tým istým riešením. Odporúča sa, aby obec bola zaradená do obvodu obce Jarovnice z dôvodu existujúcich väzieb medzi obcami.

Obec **Tulčík** je podľa výsledkov priradená k stredisku v obci Terňa. Avšak priebeh cestných komunikácií, existujúce dopravné spojenia a kontakt s obyvateľstvom naznačuje, aby obec Tulčík bola priradená k obci Kapušany.

Tab.31. *Mikroregionálne strediská a ich spádové obvody*

p. č.	Mikroregionálne stredisko	Počet obcí	Počet obyvateľov k 31.12.2005	Obce v spádovom obvode
1.	**Brezovica**	5	3420	Brezovica, Brezovička, Nižný Slavkov, Tichý Potok, Vysoká
2.	**Bzenov**	8	3655	Bzenov, Bajerov, Brežany, Janov, Kvačany, Radatice, Rokycany, Žipov
3.	**Drienov**	1	2100	Drienov
4.	**Chmeľov**	5	2469	Chmeľov, Čelovce, Proč, Pušovce, Šarišská Trstená
5.	**Chminianska Nová Ves**	9	5766	Chminianska Nová Ves, Bertotovce, Hendrichovce, Hrabkov, Chmiňany, Chminianske Jakubovany, Krížovany, Ondrašovce, Štefanovce
6.	**Jarovnice**	5	6898	Jarovnice, Daletice, Hermanovce, Renčišov, Uzovské Pekľany
7.	**Kapušany**	13	10521	Kapušany, Demjata, Fulianka, Chmeľovec, Lada, Lipníky, Nemcovce, Okružná, Podhorany, Šarišská Poruba, Trnkov, Tulčík
8.	**Kendice**	2	2387	Kendice, Drienovská Nová Ves

9.	**Lemešany**	5	3485	Lemešany, Bretejovce, Janovík, Ličartovce, Seniakovce
10.	**Lipany**	8	14214	Lipany, Ďačov, Dubovica, Kamenica, Krivany, Lúčka, Milpoš, Rožkovany
11.	**Pečovská Nová Ves**	6	4403	Pečovská Nová Ves, Červenica pri Sabinove, Hanigovce, Jakubova Voľa, Ľutina, Olejníkov
12.	**Petrovany**	2	2324	Petrovany, Záborské
13.	**Prešov**	14	102834	Prešov, Abranovce, Dulova Ves, Fintice, Haniska, Kokošovce, Ľubotice, Malý Šariš, Podhradík, Ruská Nová Ves, Teriakovce, Vyšná Šebastová, Zlatá Baňa, Župčany
14.	**Sabinov**	12	18732	Sabinov, Bodovce, Drienica, Červená Voda, Hubošovce, Jakovany, Jakubovany, Ratvaj, Ražňany, Šarišské Sokolovce, Uzovce, Uzovský Šalgov
15.	**Sedlice**	5	2296	Sedlice, Klenov, Ľubovec, Miklušovce, Suchá Dolina
16.	**Svinia**	3	2685	Svinia, Kojatice, Lažany
17.	**Šarišské Bohdanovce**	3	2212	Šarišské Bohdanovce, Brestov, Varhaňovce
18.	**Šarišské Dravce**	4	3269	Šarišské Dravce, Bajerovce, Krásna Lúka, Poloma
19.	**Šarišské Michaľany**	2	4367	Šarišské Michaľany, Ostrovany
20.	**Široké**	6	7067	Široké, Fričovce, Lipovce, Ovčie, Šindliar, Víťaz
21.	**Terňa**	6	3350	Terňa, Geraltov, Malý Slivník, Mošurov, Veľký Slivník, Záhradné
22.	**Torysa**	2	1887	Torysa, Oľšov
23.	**Veľký Šariš**	3	6071	Veľký Šariš, Gregorovce, Medzany
24.	**Žehňa**	6	3577	Žehňa, Červenica, Lesíček, Lúčiná, Mirkovce, Tuhrina

Uvedené výsledky v konečnej podobe zobrazuje mapa 24.

Počtom obyvateľom sú vymedzené obvody výrazne diferencované. Najmenším obvodom je obvod s centrom v obci Torysa tvorený dvomi obcami s počtom obyvateľov 1887 a je možné, že bude predmetom úvah prípadnej revízie obvodov. Ak uvažujeme o hranici počtu obyvateľov spádového obvodu obcí 5 000 obyvateľov (podľa materiálu na verejnú diskusiu Komunálna reforma 2005), túto hranicu prekročilo len 8 obvodov. Najväčším obvodom je obvod s centrom v meste Prešov s 14 obcami a počtom obyvateľov 102 834. Pomerne veľkým obvodom je i obvod so sídlom v meste Sabinov a v obci Kapušany.

Pre ilustráciu porovnania ideálnych a nami vymedzených sme pristúpili k zostrojeniu obvodov pomocou metódy Voronoiovej teselácie s vyššie vymedzenými mikroregionálnymi strediskami (mapa 25).

Mapa 24.

Mikroregionálne strediská a spádové obvody FMR Prešov

(Konečná podoba)

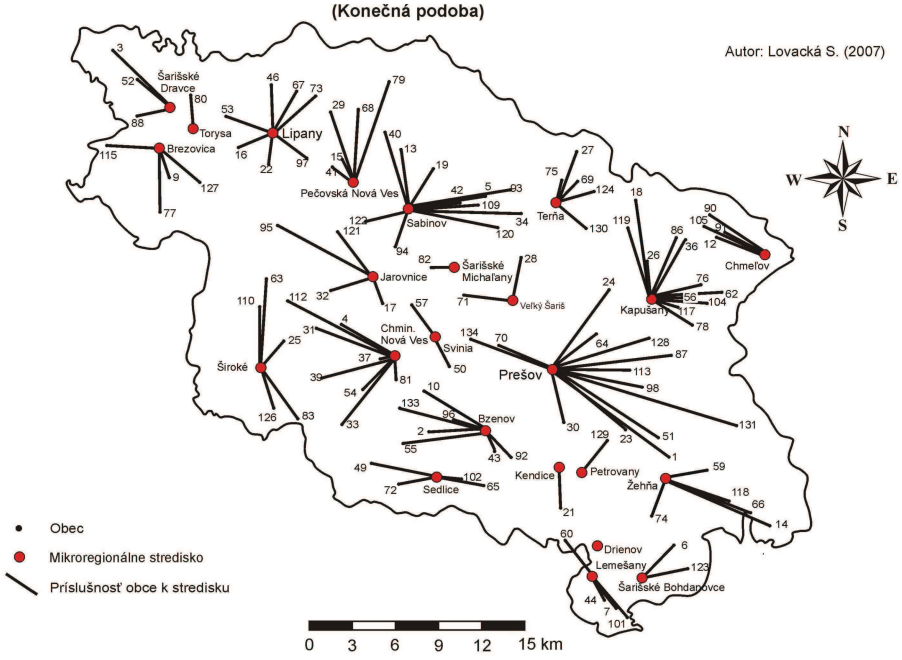

Mapa 25.

Prekrytie Voronoiových polygónov a vymedzených obvodov v študovanom území

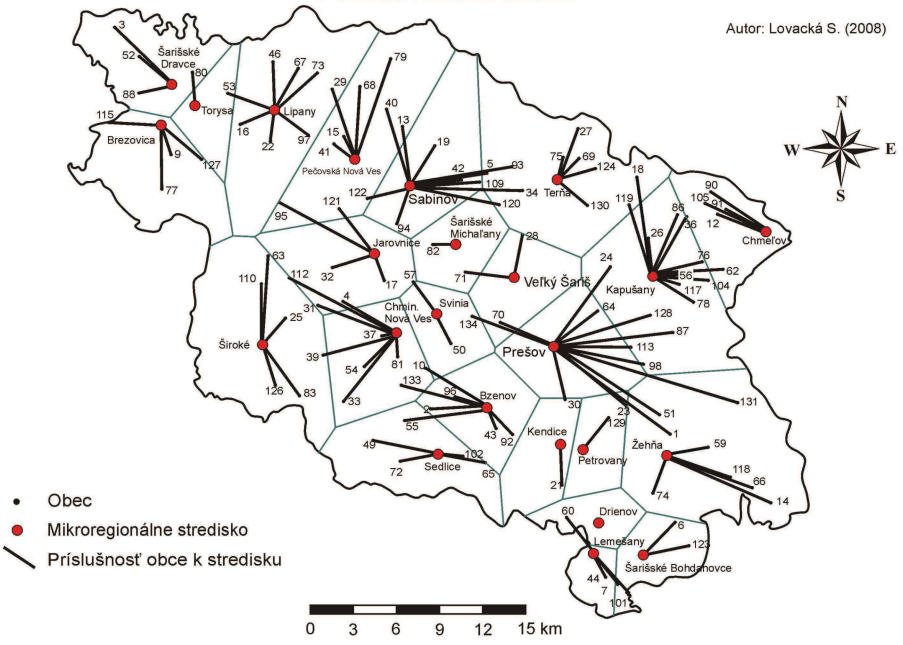

ZÁVER

Téma komunálnej reformy na Slovensku je aktuálna. Je jednou z etáp dlhodobej reformy verejnej správy, no vzhľadom na spoločensko-politickú situáciu sa jej riešenie zrejme predĺži na dlhšie obdobie. V materiáli *„Komunálna reforma (2004)*“ sa za cieľ komunálnej reformy považuje vytvoriť také právne prostredie pre rozvoj územnej samosprávy, ktoré zverenými kompetenciami a verejnými financiami dokáže utvárať podmienky pre harmonický rozvoj regiónov v podmienkach obdobných krajinám Európskej únie a podporovať iniciatívy územnej samosprávy smerujúce k medziobecnej a interregionálnej spolupráci.

Nateraz sa v podmienkach Slovenska vytvára priestor najmä pre dobrovoľnú spoluprácu obcí, ktorá je v očiach verejenosti najmenej bolestivá. Medziobecná spolupráca obcí výrazne prispieva k rozvoju regiónov predovšetkým v oblasti spoločného riešenia problémov sociálno-ekonomického charakteru a plnenia spoločných zámerov. Očakáva sa, že neskôr by táto spolupráca mala prerásť aj do spoločnej správy združených obcí. Je potrebné rozvinúť vedeckú diskusiu o najefektívnejších spôsoboch združovania obcí, o optimálnych veľkostiach municipality ako najnižšej samosprávnej jednotky, ako aj o prípadnom postupe konsolidácie pri rozličnom stupni fragmentácie sídelnej štruktúry na Slovensku. Rovnako potrebné je dbať na zachovanie väčšiny súčasných obcí, udržanie ich identity, zabránenie dominancie obce, ktorá by bola sídlom municipality a tiež zabezpečenie dostupnosti administratívnych služieb pre občanov obcí patriacich do danej municipality.

Príprava tejto reformy si vyžaduje veľmi precízne informácie, ktoré je možné získať detailným štúdiom krajiny. Na vybranom modelovom území – FMR Prešov – bola uskutočnená delimitačná procedúra mikroregionálnych stredísk a ich spádových obvodov. Jadro práce pozostáva z troch pilierov, pričom prvým bolo vymedzenie obvodov tých zariadení – poskytovateľov verejných služieb, v ktorých územnej pôsobnosti je presne stanovený zoznam obcí využívajúcich danú službu. Ide napríklad o územné obvody matrík, pôšt, obvodných oddelení HaZZ a PZ. Druhým bolo vymedzenie množín obcí na základe subjektívne sa vyjadrujúceho obyvateľstva smerom k preferovaniu miesta využívania vybraných služieb (napr. preferencia základnej školy, lekára a nakupovania potravín). Uskutočnený terénny výskum umožnil detailnejšie postihnúť niektoré podoby medziobecných väzieb. Tretím pilierom bolo zostrojenie obvodov vybraných zariadení použitím metódy Voronoiovej teselácie (u zariadení, ktorých územná pôsobnosť nie je viazaná na zákonom vymedzený obvod). Zisťovanie lokalizácie vybraných zariadení a spádovosti jednotlivých obcí k nim viedol k vyčleneniu mikroregionálnych stredísk (najviac sa opakujúce voľby jednotlivých obcí) a ich spádových obvodov. Takto bolo vymedzených 24 mikroregionálnych stredísk s veľkostne diferencovanými obvodmi.

V práci sa kládol dôraz na to, že spoločné úradovne by mali byť tvorené obcami, množina ktorých nesie znaky nodálneho socioekonomického regiónu. Mikroregionálne strediská a ich spádové obvody, ktoré sme vyčlenili, spĺňajú podmienky pre takýto výber. Mikroregionálne stredisko je spravidla obec s vyšším počtom obyvateľov nachádzajúca sa v kotline, je obcou s historicky hierarchicky vyšším postavením v rámci územnej štruktúry obcí, má priaznivú populačnú dynamiku, je vybavená zariadeniami obslužnej vybavenosti, má ekonomickú základňu v podobe podnikateľských subjektov a je ľahko dostupná ostatným obciam v spádovom obvode. Spádový obvod mikroregionálneho strediska tvoria obce, ktoré so strediskom zdieľajú (spoločne užívajú) zariadenia obslužnej vybavenosti, najmä praktického

lekára, základnú školu, poštu a i. Veľkosť spádového obvodu miest Prešov a Sabinov má podstatne väčšie zázemie než zázemie obcí vidieckeho charakteru.

Výskum lokálnej úrovne pre potreby komunálnej reformy je šancou odborníkov geografov prispieť k dokončeniu tejto etapy. Geografia ako regionálna veda svojimi výskumnými metódami a technikami prispieva k poznaniu priestorovej dimenzie verejnej správy, prináša plnohodnotné závery o riešení problematiky komunálnej reformy na konkrétnom území, ktoré možno aplikovať i pre celé Slovensko.

Táto štúdia sa usiluje prispieť v teoretickej a empirickej rovine k prehĺbeniu poznatkov o aktuálnej problematike. Domnievame sa, že poznatky sú využiteľné aj v pedagogickej praxi, vo vedeckej práci v pokračovaní výskumov súvisiacich s reformou verejnej správy a v aplikačnej rovine pre inštitúcie verejnej správy, ktoré optimalizujú siete viacerých verejných zariadení.

Na záver uvedieme slová súčasného splmocnenca vlády Slovenskej republiky pre územnú samosprávu - Jána Turčana – ktorý hovorí, že „mestá a obce nemôžu ustrnúť na súčasnej úrovni spravovania a musia počítať s tým, že každý rok ich čakajú nové úlohy aj vzhľadom na vstup do Európskeho priestoru a technický pokrok v oblasti informačných technológií. Mojím zámerom a ani zámerom vlády SR nie je zasahovať negatívne do štruktúry miest a obcí, zámerom nie je masové rušenie sídiel, ani rádové zníženie ich počtu. To, čím z centrálnej úrovne môžeme prispieť k ich rozvoju, je riešenie rutinných činností, ktoré možno typizovať. Čím menej bude každá jedna obec zaťažená riešením tých istých a opakujúcich sa situácií, tým väčšmi sa bude môcť orientovať na rozvíjanie svojich špecifík, tým viac času jej ostane na pestovanie jedinečnosti a neopakovateľného príspevku k histórii celého Slovenska“.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

ANDERSSEN, H. T. 2001. The New Urban Policies of Europe. In *Governing European Cities*, Ashgate Publishing, 2001, s. 233–254.

ATKINSON, R., ECKARDT, F. 2004. Urban Policies in Europe: The Development of a New Conventional Wisdom? In *The European City in Transition*, Peter Lang Werlag, 2004, s. 33–66.

BAGNASCO, A., LE GALÉS, P. 2000. European Cities: local societies and collective actors? In *Cities in Contemporary Europe*, Cambridge: University Press, 2000, s. 1–32.

BALÁŽOVÁ, E. 2005. Hodnotenie a porovnávanie výkonu verejných služieb poskytovaných na miestnej úrovni. In Klímová, V. – Vystoupil, J. (eds.) *VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 9–14.

BALÁŽOVÁ, E., PAPCUNOVÁ, V. 2005. Analýza výkonu prenesených kompetencií zo štátu na miestnu samosprávu. In ŽÁRSKA, E. – ŠEBOVÁ, M. (eds.) 2005. *Decentralizácia verejnej správy Slovenskej republiky – otvorené otázky*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2005, 79–83 s., ISBN 80-89149-06-5.

BARAN, V. (ed.) 1997. Teritoriálna organizácia administratívnych systémov štátu. In *Geografické štúdie* 3, Acta Universitatis Matthiae Belii, Banská Bystrica: FPV UMB.

BAŠOVSKÝ, O. 1970. Príspevok k štúdiu centrálnych miest Oravy. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae, Economico-geographica Nr. 9*, Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 1970, s. 57–55.

BAŠOVSKÝ, O., LAUKO, V. 1990. *Úvod do regionálnej geografie*, Bratislava: SPN, 1990, 118 s., ISBN 80-08-00278-6.

BAŠOVSKÝ, O., MLÁDEK, J. (eds.) 1986. *Sociografická regionalizácia Slovenska. (Hierarchia sídelného systému SSR)*. HZ 45/86 – VČ. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 118 s.

BAŠOVSKÝ, O., MLÁDEK, J., (eds.) 1987. *Sociogeografická regionalizácia SSR II.*: Hierarchia sídelného systému a vymedzenie aglomerácií SSR. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 1987. 39 s. + mapová príloha.

BAŠOVSKÝ, O., ŠVECOVÁ, A. 2002. Hierarchia sídelného systému. In *Atlas krajiny SR*, s. 163

BAŠOVSKÝ, O., ZEMKO, J. 1971. Príspevok k štúdiu najnižších článkov administratívneho systému Slovenska (na príklade okresu Levice), In *Acta Geographica Universitatis Comenianae Economico-Geographica Nr. 10*, Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 1971, s. 89–111.

BELAJOVÁ, A., BALÁŽOVÁ, E. 2004. *Ekonomika a manažment územnej samosprávy*, Nitra: SPU, 2004, 185 s. ISBN 80-8069-458-3.

BELAJOVÁ, A., FÁZIKOVÁ, M. 2002. *Regionálna ekonomika*, Nitra: SPU, 2002, 195 s. ISBN 80-8069-007-3.

BENČO, J. 2001. *Metodológia vedeckého výskumu*. Bratislava: Iris, 194 s. ISBN 80-89018-27-0.

BENNETT, R. J. (ed.) 1989. *Territory and Administration in Europe*. London: Pinter Publishers Limited, 1989, 316 s.

BERČÍK, P., LOVECKÝ, P. 2003. *Územné zmeny obcí v SR od roku 1990*. 1. vydanie, Bratislava: Sekcia verejnej správy Ministerstva vnútra SR, 2003. [online]. [cit. 2006-10/12]. Dostupné na: http://www.civil.gov.sk/documents/p06-03-02-f01.pdf

BEZÁK, A. 1970. Systém centrálnych miest horného pohronia. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae Economico-Geographica Nr. 9,* Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 1970, 9, s. 157–174.
BEZÁK, A. 1981. Nodálna štruktúra systému slovenských miest. In *Geografický časopis*, 1981, 33, 1, s. 18–31.
BEZÁK, A. 1990. Funkčné mestské regióny v sídelnom systéme Slovenska. In *Geografický časopis*, 1990, 42, 1, s. 57–73.
BEZÁK, A. 1995. Some remarks on territories and territorial boundaries. In Baran, V. (ed.) *Geografické štúdie No. 1 – The boundaries and their impact on the territorial structure of region and state*, Banská Bystrica: Acta Universitatis Matthiae Belii, 1995, s. 10–13.
BEZÁK, A. 2000. Funkčné mestské regióny na Slovensku. In *Geographia Slovaca,* Bratislava: Geografický ústav SAV, 2000, 15, 89 s.
BEZÁK, A., MICHNIAK, D. 1999. Niekoľko predbežných úvah o dostupnosti okresných miest na východnom Slovensku. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, Folia geographica 3*, Prešov: FHPV PU, 1999, s. 191–197.
BIČÍK, I. 1975. Spádovost za nákupem potravin. In *Acta Universitatis Carolinae Geographica,* Praha: PF UK, 1975, 10, 1-2, s. 145–156.
BINEK, J. 2005. Problémy venkovských obcí – realita a vnímaní. In Klímová, V. –Vystoupil, J. (eds.): *VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 23–29.
BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolinum, 211 s.
BONHAM, G. M., SEIFERT, J. W., THORSON, S. J. 2005. *The Transformational Potential of e-Government: The Role of Political Leadership*. [online]. [cit. 2005-12/19]. Dostupné na: http://www.maxwell.syr.edu/maxpages/faculty/gmbonham/ecpr.htm
BOVAIRD, T., LÖFFLER, E., PARRADO-DÍEZ, S. 2002a. Emerging Practices in Network Management at Local Levels in Europe. In *Developing Local Governance Networks in Europe*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, s. 9–23. ISBN 3-7890-7826-3.
BOVAIRD, T., LÖFFLER, E., PARRADO-DÍEZ, S. 2002b. Beyond Local Governance Networks? In *Developing Local Governance Networks in Europe*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, s. 231–241. ISBN 3-7890-7826-3.
BRABYN, L., SKELLY, C. 2001. *Geographical Access to Services, Health (GASH): Modelling Population Access to New Zealand Public Hospitals.* [online] [cit. 2006-11/11] http://www.geocomputation.org/2001/papers/brabyn.pdf
BUČEK, J. 1995. Komunálna politika. Perspektívna oblasť záujmu politickej geografie. In *Geographia Slovaca*, 1995, 10, s. 31–36.
BUČEK, J. *Komunálna ekonómia a komunálna politika*. [online]. [cit. 2005-04/19]. Dostupné na internete: http://www.fns.uniba.sk/~khg/Bucek.htm
BUČEK, M. a kol. 1992. *Priestorová ekonomika*. Bratislava: Ekonomická univerzita, 1992, 147 s. ISBN 80-225-0406-8.
CASTELLS, M. 2002. Urban Sociology in the 21st Century. In *The Castells Reader on Cities and Social Theory*, Blackwell Publishers 2002, s. 390–406.
COETZEE, K. J. 1992. Niektoré dôsledky politických a ekonomických zmien v podmienkach malých miest na Slovensku, In *Sociológia*, 1992, 24, 5, s. 454–459.
ČAPKOVÁ, S., DAVEY, K., GALLO, D., JARINA, J., SLAFKOVSKÝ, A. 2001. *Štruktúra územnej samosprávy vo vybraných štátoch Európy*. Bratislava. ISBN 80-88947-07-3
FALŤAN, Ľ. 1993. Formovanie a perspektívy lokálnej územnej samosprávy. In *Sociológia*, 1993, 25, 4-5, s. 371–387.

FERTAĽOVÁ, J. 2007. *Geografické aspekty transformácie maloobchodu na Slovensku – prípadové štúdie z miest Košice a Prešov.* Dizertačná práca, Prešov: Prešovská univerzita, 235 s.

FOCUS (agentúra). 2005. Spokojnosť s využívaním samosprávnych kompetencií v malých a stredne veľkých obciach a pripravenosťou na komunálnu reformu. 42 s. [online]. [cit. 2007-03/19]. Dostupné na http://www.vlada.gov.sk/decentralizacia/dokumenty/komunalna_reforma-sprava_prieskumu.pdf

FRIEDRICHS, J., VRANKEN, J. 2001. European Urban Governance in Fragmented Societies. In *Governing European Cities*, Ashgate Publishing, 2001, s. 19–40.

GAJDOŠ, P. 1993. Lokalizmus a regionalizmus v socio-priestorových súvislostiach regionálneho vývoja SR. In *Sociológia*, 1993, 25, 4 – 5, s. 355–370.

GAJDOŠ, P. 2002. *Človek. Spoločnosť. Prostredie. Vybrané problémy priestorovej sociológie.* Bratislava: Sociologický ústav SAV, 2002, 374 s., ISBN 80-855444-15-6

GAJDOŠ, P. 2004. Typológia regionálnej diferenciácie SR. In Falťan, Ľ. – Pašiak J. (eds.) *Regionálny rozvoj Slovenska. Východiská a súčasný stav.* Bratislava, 2004, s. 54–78. ISBN80-85544-35-0

GAŠPAR, M. 1993. *Moderná verejná správa*, Bratislava: Procom, 1993, 128 s. ISBN 80-85717-01-8.

GIGUÉRE, S. 2002. Enhancing Governance through Partnership. In *Developing Local Governance Networks in Europe*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, s. 217–230. ISBN 3-7890-7826-3.

GOODALL, B. 1987. *The Penguin Dictionary of Human Geography.* London: Penguin Group, 1987, 509 s. ISBN 0-14-051095-8.

GOTTDIENER, M., HUTCHINSON, R. 2000. The New Urban Sociology. In *The Rise of Urban Sociology and Contemporary Urban Sociology*, Mc Graw-Hill, s. 103–150.

GROSPIČ, J. 2005. Krajská samospráva v územní reformě veřejné správy, In *Právník*, 2005, 164, 1, s. 1–28.

GRÚŇ, L., PAULIČKOVÁ, A., VYDROVÁ, V. 2005. *Samospráva ako súčasť verejnej správy*, Bratislava: Eurounion, 2005, 122 s. ISBN 80-88984-82-3.

HAMALOVÁ, M. a kol. 1995. *Ekonomika miest a obcí*, Bratislava: Ekonomická univerzita, 1995, 158 s. ISBN 80-225-0610-9.

HAMALOVÁ, M., TVRDOŇ, J., ŽÁRSKA, E. 1997. *Regionalistika*. Bratislava: Inštitút pre verejnú správu, 1997, 99 s. ISBN 80-85327-43-0.

HAMALOVÁ, M., PRČOVÁ, S. 2004. Príprava verejnej správy pre európsky administratívny priestor. In Lovaš, L. (ed). *Teória a prax verejnej správy: Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie organizovanej Fakultou verejnej správy,* Košice: UPJŠ, ISBN 80-7079-595-4.

HAMALOVÁ, M., PAPÁNKOVÁ, S. 2005. K aktuálnym problémom komunálnej reformy v SR. In ŽÁRSKA, E., ŠEBOVÁ, M. (eds.) 2005. *Decentralizácia verejnej správy Slovenskej republiky – otvorené otázky.* Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2005, 126 s., ISBN 80-89149-06-5.

HAMPL, M. 1996. Hierarchie systému osídlení a administrativní členení České republiky. In *Geografie – sborník České geografické společnosti*, 1996, 101, 3, s. 201–210.

HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNL, K. 1987. *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*, 1. vyd., Praha: Univerzita Karlova, 255 s.

HAMPL, M., MÜLLER, J. 1998. Jsou obce v České republice příliš malé? In *Geografie Sborník České geografické společnosti*, 1998, 103, 1, 1–11.

HRIVŇÁK, Ľ. (ed.) 2001. *Spoločná vec – rozvoj, partnerstvo a medziobecná spolupráca*, Bratislava : Phare 9808-04-01/007 – Špeciálne prípravný program pre Štrukturálne fondy na Slovensku, Skupina budovania partnerstva s podporou Nadácie otvorenej spoločnosti - Open Society Foundation, 2001, 124 s.

IRA, V. 2006. Každodenné aktivity človeka z pohľadu geografie času. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, Bratislava: Univerzita Komenského, 2006, 47, 57–66.

IŠTOK, R., KLAMÁR, R. 2004. *Geografické aspekty vytvárania spoločných obecných úradov v kontexte mikroregionálnej medziobecnej spolupráce*. In Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae. Geographica Supplementum, 3. Bratislava: UK, s. 221–228.

IŠTOK, R., TEJ, J. 2004. Perspektívy reformy územnej samosprávy na miestnej úrovni v kontexte sídelnej štruktúry Slovenska. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, XLII., Folia Geographica 7*, Prešov: Prešovská univerzita, 2004, s. 62–74.

IŠTOK, R., LOVACKÁ, S. 2005. Základná charakteristika sídelnej štruktúry Prešovského kraja ako východisko pre realizáciu komunálnej reformy. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, XLIII., Folia Geographica 8*, Prešov: Prešovská univerzita, 2005, s. 20–33.

IŠTOK, R., MATLOVIČ, R., MICHAELI, E. 1999. *Geografia verejnej správy*. 1999 Prešov: FHPV, 159 s. ISBN 80-88885-65-5.

IVANIČKA, K. 1970. Geografické aspekty územno-administratívneho členenia Slovenska. In *Sborník Československé geografické společnosti*, 1970, 75, 4, s. 301–310.

JABES, J. (ed.). 1996. Developing Organisations and Changing Attitudes: Public Administration in Central and Eastern Europe. Bratislava: NISPAcee, 1996, 327 s. ISBN 80-967616-0-9.

JUSZCZYK, S. 2003. Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách. Bratislava: Iris, 137 s. ISBN 80-89018-13-0

KADEŘÁBKOVÁ, J., MATES, P., POSTRÁNECKÝ, J., WOKOUN, R. 1996. *Úvod do regionálnych a správních věd*, Praha: Codex, 1996, 93 s. ISBN 80-85963-18-3.

KLÍMOVÁ, V., VYSTOUPIL, V. (eds.) 2005. Zborník VIII. medzinárodní kolokvium o regionálních vědách. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3888-8

KLING, J. 2002. Regionálne súvislosti reformy verejnej správy. In *Reforma verejnej správy na Slovensku 1998 – 2002. Súvislosti, aktéri, voľby*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002, s. 91–118, ISBN 80-88935-30-X.

KNEDLOVÁ, S. 2005. Problematika venkova a venkovských regionů. In: Klímová, V. – Vystoupil, J. (eds.): VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách, Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 87–91.

kol. autorov. 2004. *Vybrané segmenty veřejného sektoru v Moravskoslezském kraji*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 147 s.

KOLLÁR, D. 1992. Sociálna geografia a problematika výskumu priestorového správania človeka. In *Geografický časopis*, 2, 44, s.149–161.

KOREC, P. 2005. *Regionálny rozvoj Slovenska v rokoch 1989-2004*, Bratislava: Geografika, 2005, 228 s. ISBN 80-969338-0-9.

KOREC, P., LAUKO, V., TOLMÁČI, L., ZUBRICZKÝ, G., MIČIETOVÁ, E. 1997. *Kraje a okresy Slovenska. Nové administratívne členenie*. Bratislava: Q 111, 391 s.

KRÁSNÁ, B. 1987. Obslužná geografie jako předmět studia geografie I. In *Přírodní vědy ve škole*, 39, 1987 – 88, s. 231–243.

KRÁSNY, T. 1989. Příspěvek k metódam optimalizace prostorové struktury maloobchodní síte při použití výpočetní techniky. In *Geografický časopis*, 1989, 41, 2, s. 182–200.

KRIŽAN, F., GURŇÁK, D. 2008. Výbrané kartografické a grafické metódy znázorňovania dostupnosti. In *Acta Geographica universitatis Comenianae*, 51, 2008, s. 71–82.
KRIVÝ, V. 1995. Lokálne súvislosti volebného správania. In *Lokálna moc v transformačnom procese.* Zborník z vedeckej konferencie, Bratislava,1995, s. 93–106. ISBN 80-901418-1-1.
KRUMPOLCOVÁ, M. a kol. 1999. *Návrh štandardov minimálnej vybavenosti krajských a okresných miest* [online] [cit 2006-09/15] Dostupné na http://www.sazp.sk/slovak/struktura/cuper/navrh/index.html
KRUMPOLCOVÁ, M. a kol. 2002. *Štandardy minimálnej vybavenosti obcí* [online] [cit 2006-09/15] Dostupné na http://www.build.gov.sk/mvrrsr/source/document/001827.doc
KUBEŠ, J. (ed). 2000. *Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000, 164 s., ISBN 80-7040-385-3
KUBEŠ, J., PAHORECKÁ, J. 2000. Obslužná vybavenost, střediskovost a spádovost venkovských sídel. In *Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2000, s. 61–96, ISBN 80-7040-385-3
KUČERA, Z. 2005. Zaniklá sídla, nedílna součást naší krajiny. In *Geografické rozhledy*, 2004 – 2005, 14, 5, s. 120–121. ISSN 1210-3004.
KUKLIŠ, P. 1996. Obec v spoločnosti. In *Právny obzor*, 1996, 79, 1, s. 44–55.
KUKLIŠ, P. 2002. Medziobecná spolupráca. In *Právny obzor*, 2002, 85, 2, s. 141–154.
LAUKO, V., TOLMÁČI, L., KRIŽAN, F. 2008. Potravinársky maloobchod na Slovensku: rurálne prostredie, čas a miesto nákupu. In *Acta Geographica universitatis Comenianae*, 51, 2008, s. 41–55.
LOVACKÁ, S. 2006a. Geografické aspekty komunálnej reformy. Teoretické východiská. In Ištok, R. (ed). *Transformácia politicko-priestorových systémo a systémov demokracie v kontexte globalizácie*, Prešov: Prešovská univerzita, 2006, s. 133–175, ISBN 80-8068-500-2.
LOVACKÁ, S. 2006b. Význam a formy interkomunálnej spolupráce obcí pre regionálny rozvoj. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, Folia Geographica 10*, Prešov: Prešovská univerzita, s. 335–339, ISSN 1336-6157.
LOVACKÁ, S. 2007. Optimálna veľkosť najnižšej samosprávnej jednotky v kontexte realizácie komunálnej reformy na Slovensku. In *Geografické informácie 11*. Problémy geografického výskumu Česka a Slovenska. 2007, s. 157–162. ISBN 978-80-8094-137-6
LOVACKÁ, S. 2008. Introduction to building e-government in Slovakia. In Bucher, U. – Finka, M. (eds.) *The Electronic City*, Berliner Wissenschafts-verlag, Berlin, s. 177–194, ISBN 978-3-8305-1452-7.
LUKNIŠ, M. 1985. Regionálne členenie Slovenske socialistickej republiky z hľadiska jej racionálneho rozvoja. In *Geografický časopis* 37, 2-3, s. 137–163.
MAES, R. 1997. Miestna samospráva a územné členenie. In Delmartino, F. – Vermessen, E. – Miháliková, S. – Falťan, Ľ. (eds.): *Nové podoby verejnej správy (slovenská a flámska skúsenosť)*. Bratislava, 1997, s. 34–62.
MAKULOVÁ, S. 2005. *Hodnotenie webových stránok*. Ikaros [online] [cit 2007-03/15]. Dostupné na <www.ikaros.cz/node/2036>
MALÍK, Z. a kol. 1968. *Kritéria racionálního rozvoje osídlení*. Praha: VÚVA, 1968.
MALÍKOVÁ, Ľ. 1997. Reforma miestnej verejnej správy na Slovensku, problémy a perspektívy. In Politologická revue, 1997, 3, 1, s. 42–57.
MALÍKOVÁ, Ľ. 1999. Teória a politika reformy verejnej správy. In *Sociológia*, 1999, 31, 2, s. 159–174.

MARYÁŠ, J., ŘEHÁK, S. 1987. Regionální pusobnost středisek osídlení In Vahala V. (ed.) Atlas obyvatelstva Československé socialistické republiky. Brno: Geografický ústav, list III.4.
MARYÁŠ, J. 1988. Základní rysy rozmístění občanské vybavenosti v ČSSR. In Sborník ČSGS, 1988, 3, s. 199–209. ISSN 0231-5300
MARYÁŠ, J. 2004. Analýza prostorové struktury ČR z hlediska mezi správní a sídelní strukturou na mikroregionální úrovni. In Lovaš, L. (ed): Teória a prax verejnej správy. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie organizovanej Fakultou verejnej správy UPJŠ v Košiciach, 2004, 87–91 s. ISBN 80-7097-595-4.
MAŠATA, R. 2005. Diferenciace přístupu obyvatelstva k internetu. In *Geografické rozhledy*, 14, 3, s. 22–23.
MATES, P., WOKOUN, R. 2001. *Malá encyklopedie regionalistiky a věrejné správy*, Praha: Prospektrum, 2001, 200 s. ISBN 80-7175-100-6.
MATLOVIČ, R. 1999. Postmodernistické reflexie v urbánnej geografii. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, XXXII., Folia Geographica 3*, Prešov: Prešovská univerzita, s. 45–53. ISBN 80-88722-64-0.
MATLOVIČ, R., ŽIGRAI, F. 2002. Vybrané metavedné problémy geografie relígií. In Dubcová, A. – Kramáreková, H. (eds.): *Slovensko a integrujúca sa Európa I.* Geografické informácie, 7. Nitra: PF UKF, s. 153–166.
MATLOVIČ, R., SEDLÁKOVÁ, A. 2004. Suburbanizácia – transformačný proces priestorovej organizácie postkomunistických miest (empirický príklad Prešova) In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, XLII., Folia Geographica 7*, Prešov: Prešovská univerzita, 2004, s. 75–103.
MATLOVIČ, R., SEDLÁKOVÁ, A. 2005. Demografický vývoj Prešovského kraja z hľadiska jeho regionálneho rozvoja. In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, XLIII., Folia Geographica 8*, Prešov: Prešovská univerzita, 2005, s. 89–107.
MAZÚR, E., LUKNIŠ, M. 1988. Geomorfologické jednotky. In *Atlas SSR*, Slovenská akadémia vied, 1988, s. 54–55.
McLAFFERTY, S. 1982. Urban Structure and Geographical Access to Public Services. In *Annals of the American Geographers*, 1982, 72, 3, s. 347–354. [online] [cit 2006-10/3] Dostupné na: www.blackwell-synergy.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-8306.1982.tb01830.x
MESEŽNIKOV, G., NIŽŇANSKÝ, V. (eds.) 2002. *Reforma verejnej správy na Slovensku 1998 – 2002. Súvislosti, aktéri, voľby*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2002, 253 s., ISBN 80-88935-30-X.
MICHNIAK, D. 2006. Pojem dostupnosti v geografii a vybrané prístupy k jej štúdiu. In *Geografická revue*, 2006, 2, 2, 724–741.
NAKONEČNÝ, M. 1998. *Základy psychologie*. Praha: Academia.
NEMEC, J., BERČÍK, P. 1997. Zlučovanie obcí alebo ich funkcií: efektívnosť a rovnosť. In Delmartino, F. – Vermessen, E. – Miháliková, S. – Falťan, Ľ. (eds.): *Nové podoby verejnej správy (slovenská a flámska skúsenosť)*. Bratislava, 1997, 34–62.
NIKODÝM, D. 2007. K reforme verejnej správy. In *Právny obzor*, 2007, 90, 1, s. 3–10.
NIŽŇANSKÝ, V. 2002. Spoločenský, historický a európsky kontext reformy verejnej správy na Slovensku. In Mesežnikov, G. – Nižňanský, V. (eds.): *Reforma verejnej správy na Slovensku 1998 – 202, Súvislosti, aktéri, voľby*. Bratislava: IVO, 2002. ISBN 80-88935-30-X.
NIŽŇANSKÝ, V. 2003. Súčasťou reformy je medziobecná samospráva. Návrh ďalšieho postupu decentralizácie a dekoncentrácie verejnej správy. In *Verejná správa*, 2003, 58, 8, s. 21–23.

NIŽŇANSKÝ, V. 2005. *Decentralizácia na Slovensku. Bilancia nekonečného príbehu (1995-2005)*, Bratislava: Úrad vlády SR, 2005, 431 s., ISBN 80-969447-1-1.
OČOVSKÝ, Š. 1973a. Geografická problematika obchodu na juhozápadnom Slovensku. In *Geografický časopis*, 25, 2, s. 122–135.
OČOVSKÝ, Š. 1973b. Príspevok k štúdiu spádových území obchodných stredísk na Slovensku. In *Geografický časopis*, 25,4, s. 289–298.
OČOVSKÝ, Š. 1976. Vybrané problémy štúdia nákupných miest. In *Geografický časopis*, 1976, 28, 1, s. 23–36.
OČOVSKÝ, Š. 1977. Odraz výskumov vnútorného obchodu v geografickej literatúre. In *Geografický časopis*, 1977, 29, 1, s. 52–66.
OČOVSKÝ, Š. 1986. Vzťah maloobchodu a sídelného systému na Východoslovenskej nížine. In *Geografický časopis*, 1986, 38, 1, s. 43–59.
PALÚŠ, I. 2006. Nové kritériá na prvého občana obce. In *Verejná správa*, 2006, 14, s. 14–15.
PAPCUNOVÁ, V. (ed.) 2005. *Aktuálne problémy rozvoja vidieka v SR*. In Zborník referátov a diskusných príspevkov z vedeckej konferencie. Nitra: Slovenská akadémia poľnohospodárskych vied, 2005. ISBN 80-89162-17-7.
PASTIEROVIČ, R. 2006. *Lokalizácia a dostupnosť vybraných zdravotníckych zariadení na území Bratislavského kraja*. Diplomová práca. Bratislava. Prírodovedecká fakulta UK, 72 s.
PAŠIAK, J. 1993. Socio-priestorová situácia Slovenska. In *Sociológia*, 1993, 25, 4–5, s. 343–354.
PAULIŠKOVÁ, R. 2005. Partnerstvá verejného a súkromného sektora v podmienkach miest a obcí Slovenskej republiky. In Klímová, V. – Vystoupil, J. (eds): *VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*, Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 153–156.
POMAHAČ, R., VIDLÁKOVÁ, O. 2002. *Veřejná správa*. Praha: C. H. Beck, 2002, 278 s. ISBN 80-7179-748-0.
PONÍŽIL, P. 1998. *Prostorová teselace.* Teze k rigorózní zkoušce. Vysoké učení technické v Brně. Fakulta technologická ve Zlíně. [online] [cit 2006-03/03] Dostupné na: http://fyzika.ft.utb.cz/voronoi/voronoi.pdf
POPJAKOVÁ, D. 2001. *Transformácia priemyslu v regióne Šariša.* Prešov: Fakulta humanitných a prírodných vied, 2001, 9, 1, 241 s., ISBN 80-8068-033-7.
PRŮCHA, P. 1992. *Úvod do studia místní správy*, Brno: Masarykova univerzita v Brne, 1992, 73 s. ISBN 80-210-0489-4.
PRUSÁK, J., ŠKULTÉTY, P., ČAPKOVÁ, S. 1997. *Optimalizácia uplatnenia verejnej moci v miestnych podmienkach*. Banská Bystrica: UMB, 1997, 65 s. ISBN 80-8055-051-4.
REHŮŘEK, M. 2001. Verejná správa SR v aproximácii k štandardu Európskej únie. In Řehůřek, M. (ed.): *Teoreticko-právne súvislosti vstupu suverénneho štátu do EÚ.* Bratislava: SAV Ústav štátu a práva, 2001.
REPKOVÁ, V. 2005. Vplyv komunálnej reformy na mikroregióny. In *Aktuálne problémy rozvoja vidieka na Slovensku*. Zborník referátov a diskusných príspevkov z vedeckej konferencie, 2005, s. 127–131.
RUSNÁK, P. 2001. Budovanie sietí pre miestny a regionálny rozvoj. In *Z globálnej dediny do globálnej siete*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, Bratislava: FA STU, 2001, s. 65–71.
ŘÍCHOVÁ, B. 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portal, ISBN 80-7178-628-4.
SCHÖNFELDER, S. 2001. *Some notes on space, location and travel behaviour*. Conference paper STRC 2001 Session Planning. [online] [cit. 2006-10/10]. Dostupné na http://www.strc.ch/schoenfe.pdf
SLAVÍK, V. 1986. Ukazovatele a metódy skúmania urbanizácie. In *Geografický časopis*, 1986, 38, 3, 393–411.

SLAVÍK, V. 1997. Prechodná etapa organizácie verejnej správy v Slovenskej republike v r. 1990 – 1996. In *Geografia,* 1997, 5, 4, s. 92–95.
SLAVÍK, V. 1998. Územné zmeny obcí v Slovenskej republike v etape transformácie (1990 – 1998). In *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica Nr. 41*, Bratislava: PF UK, 1998, s. 137–154.
SLAVÍK, V. 2002. Centrá osídlenia a ich spádové regióny. In *Atlas krajiny SR*, s. 162.
SLAVÍK, V. a kol. 2005. *Analýza mikroregiónov Slovenskej republiky.* Interný materiál Katedry humánnej geografie a demogeografie Prírodovedeckej fakulty UK v Bratislave.
SLAVÍK, V. 2007. *Verejná správa*. Študijný materiál. Bratislava: Prírodovedecká fakulta UK, 103 s.
SLAVÍK, V., BAČÍK, V. 2007. Mikroregióny ako podklad ku komunálnej reforme v SR. In *Geographia Cassoviensis* I. Košice: Prírodovedecká fakulta, s. 169–174. ISNN 1337-6748.
SLOBODA, D. 2005. Charakter sídelnej štruktúry Slovenska ako predpoklad pre komunálnu reformu. [online]. [cit. 2005-03/11]. Dostupné na: http://www.konzervativiz-mus.sk/upload/prezentacie/Sloboda_komreforma.pdf
SOPÓCI, J. 1992. Miestna demokracia v utváraní samosprávnosti sídiel. In *Sociológia*, 1992, 24, 5, s. 445–453.
SÓPOCI, J., HRABOVSKÁ, A., BUNČÁK, J. 2005. Politická participácia v miestnej demokracii. In *Parlamentný kuriér* 4, 2005. [online]. [cit. 2007-05/18]. Dostupné na: http://www.parlamentnykurier.sk/kur04-05/45.pdf
SOTOLÁŘ, J. 1995. *Zákon o obecnom zriadení (úplné znenie zákonov s komentárom)*. Košice: Calypso, 1995, 305 s. ISBN 80-85723-15-8.
SPIŠIAK, P. 1999. Rozvoj vidieka vo vybraných mikroregiónoch Slovenska. In *Geografia*, 7, 1, s. 17–19.
SPIŠIAK, P., KLAMÁR, R., MICHAELI, E. 2004. Udržateľnosť vybraného vidieckeho mikroregiónu (prípadová štúdia Mikroregiónu Ptava – južná časť okresu Humenné). In *Acta Facultatis Studiorum Humanitatis et Naturae Universitatis Prešoviensis, Prírodné vedy, XLII., Folia Geographica 7,* Prešov . FHPV PU, s. 104–126.
STRUSSOVÁ, M. 1992. Problémy utvárania samosprávnosti sídiel na Slovensku. In *Sociológia*, 1992, 24, 5, s. 399–407.
STRUSSOVÁ, M. 2001. Verejná správa na lokálnej úrovni na Slovensku. (Prípadová štúdia dvoch miest). In Gindlová, D. – Kusý, I. (eds.): *Sociálne a ekonomické aspekty priestorového rozvoja*, Bratislava, 2001, s. 198–213.
SWIANIEWICZ, P. (ed.). 2002. *Consolidation or fragmentation. The Size of Local Government in Central and Eastern Europe*. 329 s. ISBN 963919451. [online]. [cit. 2006-02/02]. Dostupné na http://lgi.osi.hu/publications/2002/215/001-CF-Introduction.pdf
SWIANIEWICZ, P. 2004. I*s territorial consolidation – a necessary precondition for further decentralisation? Territorial organization in South Caucasus countries*. Paper prepared for the FDI Workshop - Klajpeda, Lithuania. 2004. [online]. [cit. 2008-05/02].
ŠKULTÉTY, P. 2001. *Základy verejnej správy*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2001, 118 s. ISBN 80-8055-387-4.
TAYLOR, J. P., WUSTEN van der, H. 2004. Political geography: spaces between war and peace. In Benko – Strohmayer (eds.) *Human Geography and History for the 21st Century*, London, 2004, s. 83–105, ISBN 0340-75932-1.
TEJ, J. 2002. *Región a správa*. Prešov: Prešovská univerzita, 2002, ISBN 80-8068-139-2.
TICHÝ, D. 2003a. Finančno-ekonomické nástroje na efektívne riešenie rozdrobenosti obcí. In *Verejná správa*, 2003, 58, 1, s. 22–23.
TICHÝ, D. 2003b. Dobrovoľná forma spolupráce obcí. In *Verejná správa*, 2003, 58, 2, s. 22–23.

TICHÝ, D. 2005a. Spolupráca povýšená nad kupecké počty. In *Verejná správa*, 2005, 60, 17, s. 22–23.
TICHÝ, D. 2005b. Združovanie obcí ako predpoklad rýchlejšieho rozvoja samospráv a regiónov. In *Ekonomický časopis*, 2005, 53, 4, s. 364–382.
TOLMÁČI, L. 2002. Dostupnosť miest na Slovensku. In *Regionálnogeografické štúdie* 1, Bratislava, s. 3–66.
TONEV, P. 2005. Hodnocení reformy územněsprávního členění z hlediska dojížďky za prací na příkladu Jihomoravského kraje. In Klímová, V. – Vystoupil, J. (eds): *VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005, s. 191–198.
TRÁVNÍČEK, B. 2000. Metodika stanovení mikroregionálních středisek a vymezení jejich spádového obvodu na základe přirozených vazeb – na příkladu Zlínskeho kraje. In Čuka, P. (ed.) *Geografické štúdie Nr. 7 – Geografické problémy teritoriálnych a administratívnych systémov*, *Acta Universitatis Matthiae Belii*, Banská Bystrica: FPV UMB 2000, s. 43–55, ISBN 80-8055-443-9.
TVRDOŇ, J., HAMALOVÁ, M., ŽÁRSKA, E. 1995. *Regionálny rozvoj*. Bratislava: Ekonomická univerzita, 1995, 174 s. ISBN 80-225-0671-0.
ULIČNÝ, F. 1990. *Dejiny osídlenia Šariša*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1990, 513 s., ISBN 80-85174-03-0.
VÁVRA, J. 2003. *Mikroregionální diferenciace okresu Semily: geografické, administrativní a mentální hodnocení*, Dizertačná práca, Praha: PF Univerzita Karlova, 2003, 150 s., [online] [cit 2005/12-08] Dostupné na: http://people.vslib.cz/~jaroslav.vavra/GEO-GR/DIS_PRAC.PDF
WEST, D. M. 2004. E-Government and the Transformation of Service Delivery and Citizen Attitudes. In *Public Administration Review*, 64, 1, s. 15–27.
ZUBRICZKÝ, G. 2003. *Rurálna geografia*. Bratislava: Mapa Slovakia, 2003, 64 s. ISBN 80-89080-38-3.
ZUBRICZKÝ, G. 2004. Vývoj obyvateľstva vidieckych obcí Slovenska v transformačnom období 1991-2001. In *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae Geographica No. 45*, Bratislava: PF UK, 2004, s. 55–64.
ŽÁRSKA, E., ŠEBOVÁ, M. (eds.) 2005. *Decentralizácia verejnej správy Slovenskej republiky – otvorené otázky*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, 2005, 126 s., ISBN 80-89149-06-5.
ŽIGRAI, F. 2000. Možnosť použitia územnej identity ako kritériá pri vymedzovaní územnosprávnych jednotiek. In Čuka P. (ed). *Geografické problémy teritoriálnych a administratívnych systémov, Acta Universitatis Matthiae Belii*, Banská Bystrica: UMB, 2000, s. 2–11, ISBN 80-8055-443-9.
ŽUDEL, J. 1973. Trhové sféry na Slovensku. In *Geografický časopis*, 1973, 25, 4, s. 299–312.
ŽUDEL, J. 1980. Sprievodný text k mapovým prílohám. In Klimko, J. (ed.): *Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc*. Bratislava: Obzor, s. 135–154
ŽUDEL, J. 1989. Administratívne zriadenie od najstarších čias do roku 1969. In Plesník, P. a kol.: *Malá slovenská vlastiveda.* Bratislava: Obzor, s. 276–283.

Webové stránky

Krajský školský úrad v Prešove: www.ksupo.sk, (navštívené február 2007)
Krajské riaditeľstvo Hasičského a záchranného zboru v Prešove: www.krhazzpv.sk, (navštívené december 2006)
Národné centrum zdravotníckych informácií: www.nczi.sk, (navštívené marec 2007)
Ministerstvo vnútra: www.minv.sk, (navštívené máj 2006)

Slovenská pošta: www.slposta.sk, (navštívené september 2006)
Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny: www.employment.gov.sk, (navštívené február 2007)
Slovenská správa ciest (2006): www.ssc.sk, (navštívené december 2006)
Mestský úrad v Prešove (2007): http://www.presov.sk/article.php?i_id_article=2839, (navštívené máj 2007)
http://unplanning.blogspot.com/2005/07/paging-dr-christaller.html (navštívené jún 2008*)*

Atlasy, dokumenty, zákony a iné

Atlas krajiny Slovenskej republiky, 2002, Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, ISBN 80-88833-27-2
Autoatlas Slovenska, 1. vydanie, Vojenský kartografický ústav, š. p. Harmanec 1995
Dochádzka a odchádzka do zamestnania, škôl a učenia 2001 (výsledky sčítania ľudu, domov a bytov 2001), Bratislava: Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2001 (formát xls)
Európska charta miestnej samosprávy. [online]. [cit. 2006-01/21]. Dostupné na internete: http://www.radaeuropy.sk/?1336
Komunálna reforma. Materiál na verejnú diskusiu. [online]. [cit. 2005-02/10]. Dostupné na www.civil.gov.sk
Metodický návod Ministerstva vnútra SR číslo 202-2002/02103 z 11. 4. 2002 na vytváranie spoločných obecných úradov
Organizácia osídlenia SSR. 1986. In *Urbanita 51,* Alfa Bratislava 1986
Projekt ďalšej decentralizácie verejnej správy na roky 2003 – 2005. [online]. [cit. 2006-08/08]. Dostupné na http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf
Sčítanie ľudu, domov a bytov k 3. 3. 1991, Štatistický úrad Slovenskej republiky, Bratislava, 1991
Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov k 26. 5. 2001. Štatistický úrad Slovenskej republiky, Bratislava, 2001
Malý kompetenčný zákon NR SR č. 416/2001 Z. z.
Zákon NR SR č.369/1990 Z. z. o obecnom zriadení
Zákon NR SR č. 503/2001 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja
Úrad vlády SR. 2005. „Stratégia informatizácie spoločnosti v podmienkach SR a akčný plán“. [online] [cit 2006-01-21] Dostupné na www.rokovania.sk/appl/material.nsf
Ústava Slovenskej republiky

SUMMARY

In the second half of the 20th century there were local government reforms as a part of the public administration reform in many west European countries. The general aim was to reinforce the competitiveness of rural areas and to fix local level of government so that rural communities could execute original as well as devolved competencies effectively. With the aim to achieve this goal many aspects must be taken into consideration. The question of settlement structure, the services distribution and the ways of intermunicipal cooperation are amidst the first. The study presents geographical aspects of settlement structure consolidation as a part of local government reform in the Slovak Republic. The aim is to create nodal regions at the micro level, i. e. the nets of communities with nodes providing services for their hinterland. The research area is the Prešov nodal region having 134 communities being elementary local self-governing units.

Municipalities in Europe vary enormously in size, both between and within individual countries. In 2005 in the Slovak Republic, there were 2891 communities / local administrative units [*obec*] 69 per cent of which had less than 1 000 inhabitants. Together with the Czech Republic and France it has a most fragmented settlement structure in Europe. The problem it gave rise to comes from the inequality of size of communities having to execute the portfolio of both original and devolved competencies. The state devolved more than 400 competencies from state bodies to self-governing bodies (communities and self-governing regions) over the years 2002 – 2004. It was done *en bloc* – no matter the size of communities, their stuffing, technical, financial and information-communication facilities. Therefore, small communities logically fail to execute the competencies effectively because they lack financial, material and stuffing prerequisites. In order to perform competencies effectively, skilled professionals voice to consolidate communities in Slovakia.

The presented issue is examined mainly from the geographical point of view meaning that the principal aim is to delimit microregions comprising the centre and the hinterland. When delimiting them, the strong emphasis is put to preserve natural and nodal ties among them. We are trying to explore how selected service providers with arbitrary delimited districts, spatial behaviour of inhabitants and mathematical method of the Voronoi tessellation contribute to microregions delimitation.

Generally, the two basic ways of settlement structure consolidation where small communities prevail are:

- **Municipalisation** of communities (involuntary process) to larger units of optimal size. The number of communities decreases. It means their political-administrative autonomy was taken away and only symbolic autonomy preserves. Such process was carried out f. ex. in Denmark, Sweden and Belgium. There might be two forms of municipalisation:
  a) entire municipalisation - amalgamation – administrative consolidation, the creation of new municipalities with all self-governing competencies and functions,
  b) semi-amalgamation – communities are joined having common administration and service dispensation, but still, certain competencies preserve in each and every community
- **Establishing associations** (voluntary process) adopting the principle of voluntary cooperation so the communities join without being discharged and their political autonomy preserves. This alternative is prefered in France.

There are the three pillars – groups of determinants which help us delimit the relations and ties among communities in the studied area. It will be possible to see different hierarchy of the communities – those providing services for the others and those exploiting the services

because there are no services in the communites of their permanent residence. The determinants reveal the power (gravitation) of the communities to gravitate to nodes.

1. *Institutional* (objective) determinants: the affiliation of each community of the studied area to institutions with law-based districts.
    a) postal district
    b) registry office
    c) police district
    d) fire brigade districts
2. *Behavioural* (subjective) determinants: spatial behaviour of the respondents to the following questions:
    b) preference of primary school
    c) preference of the general practitioner
    d) preference of the community with the closest relation
    e) preference of the community providing most of the services to respondents
3. *Mathematical* (formal) determinants: the affiliation of each community of the studied area to institutions (service provider) with no legally delimited districts. The method of the Voronoi tessellation is used to:
    b) second degree of the primary school
    c) pediatrist
    d) general practitioner
    e) dentist
    f) pharmacy

Firstly, based on the data we create maps depicting the distribution of posts, registry offices, police centers and fire centers and their districts in the studied area. Secondly, we assess the respondents´ answers to find out their preferences for primary schools, general practitioners, the closest neighbouring community, and the closest service provider, all form the respondents´ points of view. Following that, we create maps using the pointers to display the intensity and pointer direction. The third step is to construct the maps based on the Voronoi tessellation. Considering all the determinants, we can see the individual communities affiliating to a particular community. There is the assumption that communities usually affiliate to those communities which are larger (by number of inhabitants), equipped with services and infrastructure, demographically growing (except from the Roma people).

Regionalisation is based on the above mentioned three groups of determinants. To each community of the studied area regional relations (ties) to 13 above mentioned determinants were identified. The intent is to find which communities are the service centres and which communities exploit their services. Each community demonstrates 13 regional ties and the most frequent one is taken into account in the final regionalisation. The one of the highest frequency becomes a micro-regional centre for a community. Such procedure suggests there might arise vague situations which lead to necessity to reassess the results. We identified 24 micro-regional centres (17,9 %), communities having clear and univocal relation (65,7 %), communities with unclear relation (9,7 %) and communities with unsuitable relation (6,7 %).

ZOZNAM OBCÍ PODĽA PORADOVÉHO ČÍSLA NA MAPÁCH

	obec	počet obyvateľov	index rastu 2005/1991
1	Abranovce	572	115,1
2	Bajerov	443	101,8
3	Bajerovce	313	74,2
4	Bertotovce	487	111,7
5	Bodovce	325	116,9
6	Brestov	452	97,6
7	Bretejovce	364	95,5
8	Brežany	147	83,1
9	Brezovica	1686	101,9
10	Brezovička	420	111,7
11	Bzenov	727	130,5
12	Čelovce	304	116
13	Červená Voda	447	100,4
14	Červenica	773	131
15	Červenica pri Sabinove	790	116,7
16	Chmeľov	910	104,6
17	Chmeľovec	437	101,6
18	Chmiňany	783	126,3
19	Chminianska Nová Ves	1241	124,8
20	Chminianske Jakubovany	1686	149,2
21	Ďačov	755	106,9
22	Daletice	102	79,1
23	Demjata	1065	109,2
24	Drienica	687	110,5
25	Drienov	2100	113,7
26	Drienovská Nová ves	706	117,3
27	Dubovica	1489	109,3
28	Dulova Ves	630	115,6
29	Fintice	1690	115,1
30	Fričovce	1088	106,3
31	Fulianka	387	106,3
32	Geraltov	122	68,2
33	Gregorovce	798	107,1
34	Hanigovce	124	69,7
35	Haniska	601	108,7
36	Hendrichovce	217	100
37	Hermanovce	1532	113,2
38	Hrabkov	699	92,2
39	Hubošovce	432	109,9
40	Jakovany	352	97
41	Jakubova Voľa	391	93,8
42	Jakubovany	931	118
43	Janov	291	91,5

44	Janovík	281	90,6
45	Jarovnice	4708	150,1
46	Kamenica	1861	104,8
47	Kapušany	2098	112,9
48	Kendice	1681	128,5
49	Klenov	206	73,8
50	Kojatice	1023	116,9
51	Kokošovce	672	117,7
52	Krásna Lúka	730	104,7
53	Krivany	1139	104,7
54	Križovany	361	99,4
55	Kvačany	246	98,8
56	Lada	827	119,7
57	Lažany	156	100,6
58	Lemešany	1763	107,7
59	Lesíček	301	120,4
60	Ličartovce	955	99,6
61	Lipany	6340	114,9
62	Lipníky	464	120,5
63	Lipovce	506	97,1
64	Ľubotice	2852	133,1
65	Ľubovec	506	97,7
66	Lúčina	159	102,6
67	Lúčka	682	104,4
68	Ľutina	435	98
69	Malý Šariš	1365	107,1
70	Malý Slivník	735	152,8
71	Medzany	630	120,2
72	Miklušovce	343	103
73	Milpoš	659	100,9
74	Mirkovce	1043	132,7
75	Mošurov	160	113,5
76	Nemcovce	453	108,4
77	Nižný Slavkov	791	99
78	Okružná	449	112,8
79	Olejníkov	361	127,1
80	Oľšov	407	118
81	Ondrašovce	64	94,1
82	Ostrovany	1648	141,3
83	Ovčie	670	108,2
84	Pečovská Nová Ves	2302	110,8
85	Petrovany	1801	112,2
86	Podhorany	691	119,1
87	Podhradík	359	110,8
88	Poloma	966	112,6
89	Prešov	91621	104,4

90	Proč	438	96,5
91	Pušovce	549	107,6
92	Radatice	743	97,8
93	Ratvaj	142	106
94	Ražňany	1449	112,5
95	Renčišov	182	100
96	Rokycany	810	133,9
97	Rožkovany	1289	111,7
98	Ruská Nová Ves	1009	126,9
99	Sabinov	12378	116,1
100	Šarišská Poruba	439	121,3
101	Šarišská Trstená	268	120,2
102	Šarišské Bohdanovce	634	97,7
103	Šarišské Dravce	1260	105,7
104	Šarišské Michaľany	2719	106,4
105	Šarišské Sokolovce	511	106
106	Sedlice	1044	99,1
107	Seniakovce	122	120,8
108	Šindliar	541	105,7
109	Široké	2302	109,3
110	Štefanovce	228	108,1
111	Suchá Dolina	197	77,6
112	Svinia	1506	139,7
113	Teriakovce	403	108,6
114	Terňa	1086	113,2
115	Tichý Potok	373	96,4
116	Torysa	1480	117,9
117	Trnkov	214	119,6
118	Tuhrina	434	116,7
119	Tulčík	1307	106,2
120	Uzovce	499	107,8
121	Uzovské Pekľany	374	94,9
122	Uzovský Šalgov	579	104,7
123	Varhaňovce	1126	134,7
124	Veľký Šariš	4643	131,4
125	Veľký Slivník	318	103,6
126	Víťaz	1960	116,3
127	Vyšná Šebastová	1031	117,4
128	Vysoká	150	76,5
129	Záborské	523	134,1
130	Záhradné	929	103,7
131	Žehňa	867	138,5
132	Žipov	248	88,3
133	Zlatá Baňa	419	98,1
134	Župčany	1300	122,3

ZOZNAM MÁP, TABULIEK, GRAFOV, OBRÁZKOV A RÁMČEKOV

Mapa 1 Organizácia osídlenia FMR Prešov – stav k 1. 1. 1985
Mapa 2 Veľkostné kategórie obcí FMR Prešov k 31. 12. 2005
Mapa 3 Rozmiestnenie školských zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov
Mapa 4 Rozmiestnenie zdravortníckych zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov
Mapa 5 Územné obvody dodávacích pôšt vo FMR Prešov
Mapa 6 Územné obvody matričných úradov vo FMR Prešov
Mapa 7 Zásahové obvody okresných riaditeľstiev Hasičského a záchranného zboru vo FMR Prešov
Mapa 8 Územné obvody pracovísk Obvodného oddelenia policajného zboru vo FMR Prešov
Mapa 9 Rozmiestnenie vybraných zariadení obslužnej vybavenosti vo vidieckych obciach FMR Prešov
Mapa 10 Rozmiestnenie vybraných kultúrnych a športových zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov
Mapa 11 Vybavenie obcí FMR Prešov zariadeniami technickej vybavenosti
Mapa 12 Kategorizácia vidieckych obcí FMR Prešov podľa stupňa obslužnej vybavenosti
Mapa 13 Preferencie respondentov vidieckych obcí FMR Prešov v dochádzke k praktickému lekárovi
Mapa 14 Preferencie respondentov vidieckych obcí FMR Prešov v dochádzke do základnej školy
Mapa 15 Preferencia nakupovanie potravín respondentmi vidieckych obcí FMR Prešov
Mapa 16 Medziobecné vzťahy z hľadiska názorov obyvateľov vidieckych obcí FMR Prešov
Mapa 17 Obce poskytujúce najviac služieb obyvateľom vidieckych obcí FMR Prešov so svetle názorov obyvateľov
Mapa 18 Obvody úplných základných škôl lekárov zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov
Mapa 19 Obvody praktických lekárov pre dospelých zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov
Mapa 20 Obvody všeobecného pediatra zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov
Mapa 21 Obvody stomatológov zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov
Mapa 22 Obvody lekární zostrojené metódou Voronoiovej teselácie vo FMR Prešov
Mapa 23 Mikroregionálne strediská a spádové obvody FMR Prešov – prvotné výsledky
Mapa 24 Mikroregionálne strediská a spádové obvody FMR Prešov – konečné výsledky
Mapa 25 Prekrytie Voronoiových polygónov a vymedzených obvodov s študovanom území

Tabuľka 1 Veľkosť lokálnych administratívnych jednotiek vo vybraných európskych krajinách
Tabuľka 2 Veľkostné limity sídiel strediskovej sústavy osídlenia
Tabuľka 3 Vývoj počtu obcí na Slovensku v období 1920 - 2008
Tabuľka 4 Sídelná štruktúra Slovenska v roku 2008
Tabuľka 5 Zloženie FMR Prešov (podľa Bezáka 2000) a jeho parametre k 31.12. 2005
Tabuľka 6 Zloženie FMR Prešov po úprave a jeho parametre k 31.12. 2005
Tabuľka 7 Územné zmeny vo FMR Prešov v etape transformácie
Tabuľka 8 Sídelná štruktúra Prešovského kraja podľa veľkostných kategórií obcí v roku 2001
Tabuľka 9 Zastúpenie obcí vo veľkostnej kategórii do 999 obyvateľov podľa okresov Prešovského kraja v % v roku 2001
Tabuľka 10 Veľkostná štruktúra obcí okresu Prešov v roku 2005
Tabuľka 11 Veľkostná štruktúra obcí okresu Sabinov v roku 2005
Tabuľka 12 Veľkostná štruktúra obcí okresu FMR Prešov v roku 2005
Tabuľka 13 Veľkostná diferenciácia malých obcí vo FMR Prešov
Tabuľka 14 Obce FMR Prešov s najvyšším indexom rastu 2001/1991, 2005/2001 a 2005/1991
Tabuľka 15 Obce FMR Prešov s najnižším indexom rastu 2001/1991, 2005/2001 a 2005/1991
Tabuľka 16 Ukazovatele školských zariadení v obciach FMR Prešov
Tabuľka 17 Typy zdravotníckych zariadení v obciach FMR Prešov
Tabuľka 18 Počet obcí v obvodoch PZ vo FMR Prešov
Tabuľka 19 Druhy vybraných zariadení maloobchodu a stravovania vo vidieckych obciach FMR Prešov
Tabuľka 20 Druhy vybraných kultúrnych a športových zariadení vo vidieckych obciach FMR Prešov
Tabuľka 21 Základné údaje o sieti cestných komunikácií v okresoch Prešov a Sabinov k 1.1. 2006
Tabuľka 22 Počet obcí FMR Prešov vybavených vybranými zariadeniami technickej infraštruktúry
Tabuľka 23 Index počítačovej obsadenosti obecných úradov vo vidieckych obciach FMR Prešov
Tabuľka 24 Druhy zariadení obslužnej vybavenosti pre výber mikroregionálneho strediska
Tabuľka 25 Klasifikácia obcí podľa stupňa občianskej vybavenosti
Tabuľka 26 Mikroregionálne združenia obcí vo FMR Prešov
Tabuľka 27 Prehľad spoločných obecných úradov k 15. 5. 2008 v rámci FMR Prešov
Tabuľka 28 Spokojnosť s dopravou podľa vekových kategórií respondentov
Tabuľka 29 Odpovede respondentov na otázky v dotazníku podľa veľkostných kategórií
Tabuľka 30 Počet respondentov odpovedajúcich na anketu v jednotlivých veľkostných kategóriách obcí
Tabuľka 31 Mikroregionálne strediská a ich spádové obvody

Graf 1 Vývoj počtu obyvateľov vidieckych obcí FMR Prešov podľa veľkostných kategórií
Graf 2 Počet PC v obecných úradoch FMR Prešov
Graf 3 Počet PC s internetom v obecných úradoch FMR Prešov
Graf 4 Zručnosť pracovníkov obecných úradov pracovať s IKT podľa starostov vyjadrená známkou

Graf 5 Pohlavná štruktúra respondentov vo FMR Prešov
Graf 6 Veková štruktúra respondentov vo vidieckych obciach FMR Prešov
Graf 7 Vzdelanostná štruktúra respondentov vo vidieckych obciach FMR Prešov

Obrázok 1 Parciálne súčasti reformy verejnej správy
Obrázok 2 Základné princípy v teórii centrálnych miest
Obrázok 3 Príklad homogénnej teselácie
Obrázok 4 Voronoi diagram
Obrázok 5 Územnosprávne členenie Českej republiky a Voronoiova teselácia vytvorená generátormi umiestnenými v okresných mestách
Obrázok 6 Funkčné mestské regióny v rokoch 1980 a 1991 so zvýraznením FMR Prešov
Obrázok 7 Vymedzenie funkčného mestského regiónu Prešov v rámci Slovenska
Obrázok 8 Cestná sieť okresu Prešov k 1. 1. 2006
Obrázok 9 Cestná sieť okresu Sabinov k 1. 1. 2006
Obrázok 10 Úvodná strana webovej stránky obce Brestov

Rámček 1 Formy interkomunálnej spolupráce na Slovensku
Rámček 2 Kritériá hodnotenia pre výber centier obslužnej vybavenosti
Rámček 3 Znenie otázok v dotazníku